

Ärisaladus välja jäetud (tähistatud ...)*

Tehnilise Järelevalve Ameti 16.06.2017
kindlaksmääratud asukohas masstoodete
keskse juurdepääsu hulgitteenuse
märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamise
otsuse

Lisa 1

**Kindlaksmääratud asukohas
masstoodete keskse juurdepääsu hulgituru
piiritlemine, analüüs, märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamine ja
kohustuste kehtestamine**

Tehnilise Järelevalve Amet

SISUKORD

KOKKUVÕTE	3
2. SISSEJUHATUS	3
2.1. ÜLDINE ÕIGUSLIK RAAMISTIK	3
2.2. KOOSTÖÖ KONKURENTSIAMETIGA.....	5
2.3. RIIGISISENE KONSULTEERIMINE	5
2.4. KONSULTEERIMINE EUROOPA KOMISJONI, EUROOPA SIDEAMETI JA EL LIIKMESRIIKIDE SIDETURU REGULAATORITEGA.....	5
3. TURU PIIRITLEMINE.....	5
3.1. TURU PIIRITLEMISE PÕHIMÕTTED JA MEETODID.....	6
3.1.2. Turgude seotus.....	8
3.1.3. Turu geograafilise käibimisala piiritlemise põhimõtted	8
3.2. LAIRIBA JUURDEPÄÄSU HULGITURU PIIRITLEMINE	9
3.2.1. Lairibatühendusele juurdepääsu hulgiteenuste määratlemine	9
3.2.2. Turgude seotus.....	12
3.2.3. Teenuse asendatavuse analüüs	13
3.3. TURUOSALISED.....	17
3.4. KINDLAKSMÄÄRATUD ASUKOKAS LAIRIBA JUURDEPÄÄSU HULGITURU GEOGRAAFILINE KÄIBIMISALA	18
3.5. KINDLAKSMÄÄRATUD ASUKOHA LAIRIBA JUURDEPÄÄSU HULGITURG.....	20
4. TURUANALÜÜS	21
4.1. TURUANALÜÜSI ÜLDISED PÕHIMÕTTED	21
4.2. TURU ÜLEVAADE.....	22
4.3. TURUJÕU HINDAMINE	27
4.3.1. Turuosad.....	27
4.3.2. Infrastruktuur ja investeeringud	29
4.3.3. Sisenemistõkked	34
4.4. TASAKAALUSTAV OSTJA JÕUD LAIRIBA JUURDEPÄÄSU HULGITURUL	37
5. MÄRKIMISVÄÄRSE TURUJÕUGA ETTEVÕTJAKS TUNNISTAMINE	38
6. KEHTESTATAVAD KOHUSTUSED	39
6.1. KOHUSTUSTE KEHTESTAMISE EESMÄRK JA ALUSED	39
6.2. JUURDEPÄÄSU KOHUSTUSED	40
6.2.1. Juurdepääsu kohustuste eesmärk ja alused	40
6.2.2. Juurdepääsuga seotud konkurentsiprobleemid.....	40
6.2.3. Juurdepääsukohustuste valiku analüüs.....	41
6.2.4. Juurdepääsu kohustuste kehtestamine	43
6.3. MITTEDISKRIMINEERIMISE KOHUSTUS.....	44
6.3.1. Mittediskrimineerimise kohustuse eesmärk ja alused	44
6.3.2. Diskrimineerimisega seotud konkurentsiprobleemid	45
6.3.3. Mittediskrimineerimise kohustuse valiku analüüs	45
6.3.4. Mittediskrimineerimise kohustuse kehtestamine	46
6.4. LÄBIPAISTVUSKOHUSTUSED.....	47
6.4.1. Läbipaistvuskohustuste eesmärk ja alused	47
6.4.2. Läbipaistvusega seotud konkurentsiprobleemid	47
6.4.3. Läbipaistvuskohustuste valiku analüüs.....	48
6.4.4. Läbipaistvuskohustuste kehtestamine	49
6.5. HINNAKOHUSTUS	50
6.5.1. Hinnakohustuste eesmärk ja alused.....	50
6.5.2. Hinnaga seotud konkurentsiprobleemid ja hindade analüüs.....	52
6.5.3. Hinnakohustuste valiku analüüs	55
6.5.4. Hinnakohustuse kehtestamine.....	67
6.6. KEHTESTATAVATE KOHUSTUSTE TÄITMISE TÄHTAEG	68

KOKKUVÕTE

1. Tehniline Järelevalve Amet (edaspidi *TJA*) piiritles kooskõlas elektroonilise side seaduse¹ (edaspidi *ESS*) 5. peatükiga kindlaksmääratud asukohas masstoodete keskse juurdepääsu hulgiteenuse turu (edaspidi *lairiba juurdepääsu hulgiturg*) ning tuvastas konkurentsiolukorra analüüsiga, et konkurents sellel sideteenuse turul ei toimi.
2. Turu piiritlemise tulemusel jõudis *TJA* järeldusele, et lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvad lairiba juurdepääsu hulgiteenused, mida osutatakse või mida on võimalik osutada fikseeritud elektroonilise sidevõrgu ülekandevõrgu-, vaskpaaril - ning valguskaablil põhineva juurdepääsuvõrgu- ja kaabellevivõrgu vahendusel, kui need võimaldavad lairibateenuse ja lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuse osutamist.
3. Piiritletud turu geograafiline käibimisala on Eesti Vabariigi territoorium.
4. Turuanalüüsi raames hinnati mitme kriteeriumi alusel asjakohasel turul konkurentsiolukorda ning tuvastati, et piiritletud asjakohasel sideteenuse turul konkurents ei toimi ning et *ESS* § 45 lõikele 2 vastavate tunnustega ettevõtja piiritletud sideteenuse turul on *Telia Eesti AS* (edaspidi *Telia*).
5. *TJA* teeb ettepaneku tunnistada *Telia* lairiba juurdepääsu hulgiturul märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks.
6. *TJA* teeb lairiba juurdepääsu hulgiturul esinevate konkurentsiprobleemide mõju vähendamiseks ettepaneku kehtestada turuanalüüsi käigus välja selgitatud sideettevõtjale *Teliale* järgmised valdkonnaspetsiifilised kohustused:
 - juurdepääsu kohustused vastavalt otsuse punktile 6.2.4.;
 - mittediskrimineerimise kohustuse vastavalt otsuse punktile 6.3.4.;
 - läbipaistvuskohustused vastavalt otsuse punktile 6.4.4.;
 - hinnakontrolli kohustus vastavalt otsuse punktile 6.5.4.
7. *TJA* rakendab eelnimetatud kohustused alates 01.07.2017.

2. SISSEJUHATUS

2.1. Üldine õiguslik raamistik

1. 2005. aasta 1. jaanuaril jõustus *ESS*, millega Eesti võttis üle Euroopa Liidu (edaspidi *EL*) elektrooniliste sidevõrkude ja teenuste ühise reguleeriva raamistiku².

¹RT I, 23.03.2015, 102

² Ühine reguleeriv raamistik koosneb Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 7. märtsi 2002. a direktiivist 2002/21/EÜ elektrooniliste sidevõrkude ja -teenuste ühise reguleeriva raamistiku kohta (raamdirektiiv) ning neljast eridirektiivist: Euroopa Parlamendi ja nõukogu 7. märtsi 2002. aasta direktiiv 2002/20/EÜ elektrooniliste sidevõrkude ja -teenustega seotud lubade andmise kohta (loadirektiiv), Euroopa Parlamendi ja nõukogu 7. märtsi 2002. aasta direktiiv 2002/19/EÜ elektrooniliste sidevõrkudele ja nendega seotud vahenditele juurdepääsu ja vastastikuse sidumise kohta (juurdepääsudirektiiv), Euroopa Parlamendi ja nõukogu 7. märtsi 2002. aasta direktiiv 2002/22/EÜ universaalteenuse ning kasutajate õiguste kohta elektrooniliste sidevõrkude ja -teenuste puhul (universaalteenuse direktiiv), Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2002/58/EÜ, 12. juuli 2002, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv) ("eridirektiivid").

2. ESS § 44 kohaselt tuleb ESS § 43 lõike 1 kohaselt teostada mitte harvem kui kord kolme aasta jooksul elektroonilise sideteenuste turgudel konkurentsiolekorra analüüs (edaspidi *turuanalüüs*) ning hinnata, kas konkreetset sideteenuse turul konkurents toimib.
3. Turgude piiritlemisel ja konkurentsiolekorra analüüsimisel juhindub TJA Euroopa Komisjoni 2014. aasta sideturgude loetelu soovitusel „*Ex ante* põhimõttel reguleeritavate elektroonilise side valdkonna toote- ja teenuseturgude kohta“ (edaspidi *2014. sideturgude soovitus*)³ ja turuanalüüsi suunistest⁴ ning Euroopa Komisjoni ja Euroopa Kohtu otsustest.
4. Käesoleva otsusega piiritletakse ja viiakse läbi turuanalüüs 2014. aasta toote- ja teenuse turgude soovitusel lisa 1 punktis 3b nimetatud kindlaksmääratud asukohas mass-toodete keskse juurdepääsu hulgitenuse turul (2007. aasta toote- ja teenuseturgude soovitusel⁵ lisa 1 toodud *lairiba juurdepääsu hulgiturul*).
5. Kui turuanalüüsist tuleneb, et lairiba juurdepääsu hulgiturul konkurents toimib, koostab TJA ESS § 44 lõike 7 kohaselt otsuse märkimisväärse turujõuga ettevõtja määramata jätmise kohta.
6. Kui TJA turuanalüüsiga tuvastatakse, et lairiba juurdepääsu hulgiturul konkurents ei toimi ning nimetatud turul tegutsev sideettevõtja omab kas eraldi või koos teiste ettevõtjatega ühiselt sellist turujõudu, mis võimaldab tal tegutseda märkimisväärsel määral konkurentidest, lepingupartneritest ja lõppkasutajatest sõltumatult, tunnistatakse kooskõlas ESS §-ga 45 lairiba juurdepääsu hulgiturul üks või mitu märkimisväärselt turujõuga ettevõtjat. TJA lähtub märkimisväärselt turujõuga ettevõtjale kohustuse kehtestamisel ESS § 46 lõikes 2 ning §-des 50–57 sätestatust. Märkimisväärselt turujõuga ettevõtjale võib kehtestada ühe või mitu asjakohast kohustust sellel teenuse turul, millel sideettevõtja kohta on tehtud ettepanek tunnistada ta märkimisväärselt turujõuga ettevõtjaks.
7. Eelnevalt on Sideamet ja Konkurentsiamet *lairiba juurdepääsu turul* viinud läbi turuanalüüsid ja määranud märkimisväärselt turujõuga ettevõtja 2006⁶. ja 2009⁷. ja 2013⁸. aastal.
8. Aastatel 2005 – 2007 viis konkurentsiolekorra analüüsid sideturgudel läbi Sideamet.
9. Sideamet lõpetas oma tegevuse⁹ 31.12.2007 ning tema ülesanded jagati Konkurentsiameti ja TJA vahel.
10. Alates 01.01.2008 viis elektroonilise side turgude turuanalüüsi läbi Konkurentsiamet.

³ Commission Recommendation of 9 October 2014 on relevant product and service markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communications networks and services. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014H0710>

⁴ Commission guidelines on market analysis and the assessment of significant market power Under the Community regulatory framework for electronic communications networks and services (2002/C 165/03) [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52002XC0711\(02\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52002XC0711(02)&from=EN)

⁵ Commission Recommendation of 17 December 2007 on relevant product and service markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communications networks and services. OJ L 344, 28.12.2007 P. 0065 – 0069.

⁶ Sideameti otsus 21. märts 2006. a nr J.1-50/06/2

⁷ Konkurentsiameti otsus 18.09.2009 nr 8.3-12/09-0004

http://www.tja.ee/public/documents/Elektroniline_side/Sideturu_osakond/Reguleeritavad_turud/Lairiba_juurdepaa_s_fiks_vorgule/II_1_Lairiba_juurdeasu_turu_M5_otsus_non_conf.pdf

⁸ Konkurentsiameti otsus 11.11.13 nr 8.3-1/13-002

http://www.tja.ee/public/documents/Elektroniline_side/Sideturu_osakond/Reguleeritavad_turud/Lairiba_juurdepaas_fiks_vorgule/III_1_11.11.2013_T_5_Otsus_Nonconf.pdf

⁹ Vabariigi Valitsuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus tulenevalt valitsusasutuste ühendamisest” § 1 p 3 RT 2007, 66, 408.

11. 01.07.2014 jõustus ESSi muudatus, mille tulemusel viidi Konkurentsiameti pädevuses olevad ülesanded TJA pädevusse ning 2015. aastal alustas TJA turuanalüüside läbiviimise neljanda analüüsi perioodiga.

2.2. Koostöö Konkurentsiametiga

12. ESS § 144 lõigete 1 ja 2 kohaselt teevad TJA ja Konkurentsiamet elektroonilise side valdkonnas turu reguleerimisel ja järelevalve teostamisel igakülgset koostööd ning võivad vajaduse korral vahetada omavahel asjakohast teavet.
13. TJA edastas 08. märtsil 2017 „Kindlaksmääratud asukohas kohaliku juurdepääsu hulgituru märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamise otsuse kavandi“ seisukoha saamiseks Konkurentsiametile. Konkurentsiameti teavitas oma 07.aprilli.2017 kirjaga¹⁰, et kooskõlastab otsuse kavandi kommentaarideta. Konkurentsiameti seisukoht on esitatud otsuse lisas 3.

2.3. Riigisisene konsulteerimine

14. Kui turuanalüüsi läbiviimise tulemusel leitakse, et sideteenuse turul toimib konkurents, koostab TJA otsuse kavandi märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks määramata jätmise kohta (ESS § 44 lõige 7). Kui tuvastatakse, et sideteenuse turul konkurents ei toimi ning turul on sideettevõtja, kes omab märkimisväärset turujõudu, koostab TJA otsuse kavandi märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamise kohta (ESS § 46 lõige 1).
15. Otsuse kavand, millest on välja jäätud ärisaladust sisaldav informatsioon, tehakse avalikkusele kättesaadavaks. Puudutatud isikutel on õigus ühe kalendrikuu jooksul esitada otsuse kavandi kohta arvamus. Otsuse kavand saadetakse sideettevõtjale, keda TJA kavatseb tunnistada märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks. Viimane võib vastavalt ESS §-le 47 esitada ühe kuu jooksul otsuse kavandi kättesaamisest arvates oma vastulause.
16. Riigisisene konsultatsioon toimus ajavahemikul 07. märtsist 2017 kuni 10.aprillini 2017. Konsultatsiooni tulemusel ei laekunud ühtegi kommentaari (Lisa 2).

2.4. Konsulteerimine Euroopa Komisjoni, Euroopa Sideameti ja EL liikmesriikide sideturu regulaatoritega

17. Pärast riigisisese konsulteerimise läbiviimist ja kooskõlas ESS § 48 ning raamdirektiivi artikliga 7 informeeritakse Euroopa Komisjoni, Euroopa Sideameti ja EL liikmesriikide sideturu regulaatoreid otsuse eelnõust, andmaks neile võimaluse esitada planeeritavate toimingute või meetmete kohta oma arvamus.
18. Konsulteerimine Euroopa Komisjoni, Euroopa Sideameti ja EL liikmesriikide regulaatoritega toimus ajavahemikul 26.04.2017 – 24.05.2017.
19. Euroopa Komisjon avaldas oma otsuse TJA koostatud otsuse eelnõu osas 24.5.2017. See on esitatud käesoleva otsuse lisas 4. Euroopa Komisjon tõi välja kolm märkust. Esiteks soovib Euroopa Komisjon, et TJA hindaks järgmise turu läbivaatamise käigus uuesti vajadust kehtestada kohalikul turul kulupõhisus ja töötada välja uus hinnakujundamise meetod kooskõlas soovitusega mittediskrimineerimise ja kuluarvestuse kohta, kui see on

¹⁰ Konkurentsiameti 07.04.2017 kiri nr 5-4/2017-056-2

asjakohane. Teiseks, et TJA kaaluks paindlikumaid viise valguskaablivõrgu hindade reguleerimiseks, rakendades samaväärsust ja sellega koos muid konkurentsiga seotud kaitsemeetmeid, ennekoike tehnilise ja majandusliku jälgendatavuse testid, nagu on välja pakutud soovitusel mittediskrimineerimise ja kuluarvestuse kohta ja kolmandaks kutsub komisjon TJA-d üles koguma turu järgmise läbivaatamise käigus detailsemaid andmeid, et hinnata, kas asjakohasem oleks geograafiliste allturgude määratlemine või parandusmeetmete geograafilise eristamine.

3. TURU PIIRITLEMINE

3.1. Turu piiritlemise põhimõtted ja meetodid

20. Hindamaks, kas konkreetset sideteenuse turul toimib konkurents või mitte, st kas ettevõtja eraldi või ühiselt koos teiste ettevõtjatega omab märkimisväärset turujõudu ehk positsiooni, mis võimaldab tal (või neil ühiselt) sellel turul tegutseda arvestataval määral sõltumatult konkurentidest, lepingupartneritest ja lõppkasutajatest, piiritleb TJA esmalt kooskõlas ESS § 43 sideteenuse turud ja nende geograafilise käibimisala.
21. Vastavalt ESS § 43 lõikele 1 peab TJA piiritlema sideteenuste turud kooskõlas EL konkurentsioiguse põhimõtetega ning EL juhindudes toote- ja teenuseturgude soovitusel, turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suunistest ning Euroopa Komisjoni ja Euroopa Kohtu otsustest.
22. Piiritletav sideteenuse turg on sätestatud 2014. aasta toote- ja teenuseturgude soovitusel lisas 1. punktis 3b.
23. Kooskõlas ESS § 43 lõikega 1, raamdirektiivi artikli 15 lõikega 3, toote- ja teenuseturgude soovitusel preambuli punktiga 19 ning turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktidega 9 ja 36 on TJA-l õigus piiritleda sideteenuse turg erinevalt toote- ja teenuseturgude soovitusel määratletud turgudest juhul, kui see on põhjendatud siseriikliku konkurentsioiguse korraga. Üldjuhul peab TJA aga juhinduma 2014. aasta toote- ja teenuseturgude soovitusel lisas esitatud turgude määratlusest.
24. EL konkurentsioiguses väljakujunenud põhimõtete kohaselt piiritletakse kaubaturg konkreetse analüüsitava toote või teenuse nõudluse- ja pakkumise poolse asendatavuse kindlakstegemise kaudu (turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktid 38 ja 39).
25. Asendatavuse hindamise meetodi peamine printsiip on eeldus, et tooted ja teenused, mis võivad üksteist asendada, kuuluvad ühe ja sama turu koosseisu. Vastavalt turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktis 44 viidatud Euroopa Kohtu konkurentsioigusealasele kohtupraktikale¹¹ hõlmab asjakohase turu koosseis kõiki tooteid või teenuseid, mis on üksteisega piisaval määral vahetatavad või asendatavad ning

¹¹ Euroopa Kohtu 14. novembri 1996. a otsus kohtuasjas C-333/94 P: *Tetra Pak vs. Komisjon*; EKL 1996, lk I-0595, lõik 13; Euroopa Kohtu 11. detsembri 1980. a otsus kohtuasjas 31/80: *L'Oréal*; EKL 1980, lk 03775, lõik 25; Euroopa Kohtu 9. novembri 1983. a otsus kohtuasjas 322/81: *Michelin vs. Komisjon*; EKL 1983, lk 03461, lõik 37; Euroopa Kohtu 3. juuli 1991. a otsus kohtuasjas C-62/86: *AKZO Chemie vs. Komisjon*; EKL 1991, lk I-03359; Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu 12. juuni 1997. a otsus kohtuasjas T-504/93: *Tiercé Ladbroke vs. Komisjon*; EKL 1997, lk II-00923, lõik 81; Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu 30. märtsi 2000. a otsus kohtuasjas T-65/96: *Kish Glass vs. Komisjon*; EKL 2000, lk II-01885, lõik 62; Euroopa Kohtu 25. oktoobri 2001. a otsus kohtuasjas C-475/99: *Ambulanz Glöckner vs. Landkreis Südwestpfalz*; EKL 2001, lk I-08089, lõik 33; Euroopa Kohtu 21. veebruari 1973. a otsus kohtuasjas 6-72: *Europemballage ja Continental Can vs. Komisjon*; EKL 1973, lk 00215, lõik 32; Euroopa Kohtu 13. veebruari 1979. a otsus kohtuasjas 85/76: *Hoffmann-La Roche vs. Komisjon*; EKL 1979, lk 00461, lõik 23.

sarnanevad üksteisega mitte ainult kasutajatele oluliste objektiivsete omaduste ja nende hindade või kavatsatud kasutamise poolest, vaid ka vaatlusel oleva turu nõudluse ja pakkumise konkurentsitingimuste ja/või struktuuri põhjal. Seejuures ei ole tooted, mis on vaid vähesel määral vahetatavad või asendatavad, sama turu osaks.

26. *Nõudlusepoolse asendatavusena* on turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktide 44 ja 51 kohaselt käsitatav olukord, kus kaks või enam toodet on kasutaja seisukohalt omaduste, hinna ja kasutusvõimaluste alusel omavahel piisaval määral vahetatavad või asendatavad. Omavahel asendatavad tooted või teenused loetakse vastavalt suuniste punktile 44 sama turu koosseisu kuuluvaks. Seega, võttes arvesse suuniste alajaotuses 2.2.1.1. sätestatud, hinnatakse nõudlusepoolse asendatavuse puhul, mil määral kasutajad on valmis asendama turul olulise konkreetse toote või teenuse teise toote või teenusega.
27. *Pakkumispoolse asendatavuse* hindamisel lähtutakse sellest, mil määral teised teenuseosutajad on võimelised suhteliselt lühikeses perspektiivis ilma märkimisväärsete kuludeta oma tootmise ümber korraldama nii, et oleks võimalik pakkuda turul olulist toodet või teenust (mis väljendab kas teenuse pakkumise kasvus või uute pakkujate turule tulekus).
28. Üks võimalik viis nõudluse- ja pakkumispoolse asendatavuse hindamiseks on *hüpoteetilise monopolisti testi*¹²(edaspidi *SSNIP-test*) rakendamine (turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punkt 40). Kui hüpoteetiline monopolist tõstab väikesel, kuid märgataval määral (5-10%) teenuse hinda (eeldusel, et selline hinnatõus ei ole lühiajaline) ning läbimüük hinnatõusu tulemusena kasumit mõjutaval määral ei vähene, kuulub teenus teisele turule. Kui aga hinnatõusule järgneb klientide arvu vähenemine (kuna kliendid hakkavad kasutama teisi analoogseid teenuseid) ja see muudab hinnatõusu kahjumlikuks, tuleks sellised teenused asendusteenustena kaasata asjakohase turu koosseisu.
29. *SSNIP-testi* rakendatavust nõudluse- ja pakkumispoolse asendatavuse kindlakstegemisel turul tuleb hinnata konkreetsest turuolukorrast lähtudes ning võtta arvesse neid võimalikke asendusteenuseid, mis võivad pakkuda analüüsitavatele teenustele samaväärseid teenuseid. *SSNIP-test* on põhimõtteliselt rakendatav vaid nende toodete ja teenuste puhul, mille hinnad kujunevad vabalt ega allu regulatsioonile.
30. *SSNIP-test* võimaldab välja arvutada müügimahtude alanemise piiri, millest alates on hüpoteetilisele monopolistile püsiv 5-10% hinnatõus kahjumlik. Nt 10% hinnatõusu puhul muutub kahjumlikuks 9,1% turuosa vähenemine (eeldusel, et muutuvkulud ei ole; kui muutuvkulud on olemas, siis muutub hinnatõus kahjumlikuks suurema turuosa kaotamise korral)¹³. Seega võib *SSNIP-testi* alusel hinnata, kas turu koosseisu kuuluvad hinnatasemelt oluliselt kallimad potentsiaalsed asendustooted ning arvestades välja turuosa kaotuse hinnatõusu korral ning hinnata, kas potentsiaalsete asendustoodete müügimaht võimaldab sellist turuosa kaotust kompenseerida.
31. *SSNIP-testi* rakendamise otsustab vastavalt turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktidele 40 ja 43 TJA kaalutlusõiguse alusel. *SSNIP-test* ei ole ainus ega primaarne toote- ja teenuseturgude piiritlemise meetodika, vaid on üks võimalik viis turu piiritlemiseks. *SSNIP-test* on asendatavuse hindamise meetodika edasiarendus, mida kasutatakse vaid juhtudel, kus asjakohasel turul võib teoreetiliselt olla mitu toodet või

¹² tuntud ka kui nn *SSNIP-test*. *SSNIP* - *Small but Significant Non-Transitory Increase in Price* (väike, ent märkimisväärne püsiv hinnatõus).

¹³ $p_1 * q_1 - p_2 * q_2 >= 0$ ehk $p_1 * q_1 - p_1(1+t) * q_1(1+l) >= 0$ ehk $l >= -t/(1+t)$, kus p_1 on hind enne ja p_2 on hind pärast hinnatõusu; q_1 on müügikogus enne ja q_2 on müügikogus pärast hinnatõusu, t on hinnatõus protsentides ja l on müügikoguse muutus.

teenust, mis üksteist asendavad. Kui TJA jõuab asendatavuse hindamise metoodikat kasutades järeldusele, et konkreetsel sideteenuse turul asjakohaste teenustele ja toodetele asendustooted ega -teenuseid ei eksisteeri, siis SSNIP-testi läbiviimine ei osutu võimalikuks ega vajalikuks.

32. Lisaks lähtub TJA turu piiritlemisel tehnoloogilise neutraalsuse printsiibist (ESS § 40 lõige 3). Tehnoloogilise neutraalsuse printsiip eeldab, et ühtegi konkreetset tehnoloogiat ei eelistata. Sellest põhimõttest lähtuvalt on turu piiritlemisel hinnatud vaid näitajaid, mis on seotud ennekõike toote funktsionaalsuse, omaduste ja hinnaga ning spetsiifiline tehnoloogiline lahendus ei oma olulist tähtsust. Tehnoloogilise lahenduse eristamine on asjakohane vaid juhtudel, kui see on otseselt seotud toote või teenuse funktsionaalsuse, omaduste või hinnaga.

3.1.2. Turgude seotus

33. Elektroonilise side turud võivad olla omavahel seotud nii vertikaalselt kui ka horisontaalselt (turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste alajaotus 3.1.1., punktid 84 ja 85).
34. Vertikaalselt seotud turud jagunevad ülespoole seotud turgudeks (turud, kus toodetakse asjakohasel turul olulise toote või teenuse arendamiseks vajalikku sisendit) ja allapoole seotud turgudeks (turud, mille jaoks asjakohasel turul toodetud toode või teenus on sisendiks). Ettevõtjaid, kes osutavad üheaegselt teenuseid nii hulgiturul kui ka vastava turuga vertikaalselt allapoole seotud jaeturgudel, nimetatakse vertikaalselt integreeritud ettevõtjateks.
35. Horisontaalselt seotud turud jagunevad muuhulgas:
- põhiklientuuri kaudu seotud turud - tooted ja teenused on suunatud samale sihtgrupile kui asjakohase turu tooted;
 - puuduliku asendaja kaudu seotud turud – tooted või teenused ei ole asjakohase turu toodete otsesteks asendajateks, kuid pakuvad asjakohasele turule siiski teatud konkurentsi;
 - üksteist täiendavad turud – seotud turu tooted või teenused täiendavad asjakohasel turul pakutavaid tooteid või teenuseid.
36. Turgude seotuse väljaselgitamine võib olla oluline nii turu piiritlemisel kui ka turuanalüüsi läbiviimisel. Kui ettevõtjal on konkreetsel turul märkimisväärne turujõud, võib ta märkimisväärset turujõudu omada ka sellega lähedalt seotud turul, kui seosed nende kahe turu vahel on sellised, et turujõud ühel turul võib kanduda üle teisele, suurendades selle kaudu ettevõtja turujõudu (raamdirektiivi artikli 14 lõige 3; vt ka turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste alajaotus 3.1.1. *Leverage of market power*). Samuti aitab turgude seotuse analüüs kaasa toodete ja teenuste asendatavuse hindamisele.
37. Eeltoodut arvesse võttes leiab TJA, et asjakohaste sideturgude piiritlemiseks ja analüüsimiseks on vajalik hinnata analüüsi kaasatud ettevõtjate tegevust ka asjakohaste sideturgudega lähedalt seotud turgudel.

3.1.3. Turu geograafilise käibimisala piiritlemise põhimõtted

38. Pärast konkreetse toote- või teenuse turu piiritlemist, piiritletakse järgnevalt selle geograafiline ulatus. Peale teenuse- või toote turu geograafilise mõõtme defineerimist saab TJA hinnata sellel turul valitsevaid konkurentsitingimusi.
39. Vastavalt ESS § 43 lõikele 2 võib TJA sideteenuse geograafilise käibimisalana piiritleda kogu Eesti Vabariigi territooriumi või osa sellest. Vastavalt sama paragrahvi lõikele 3

moodustab teatud piirkond ühtse geograafilise käibimisala, kui selles piirkonnas on sarnased või piisavalt ühetoalised konkurentsitingimused ning seda piirkonda saab eristada teistest piirkondadest, kus vastavad konkurentsitingimused on märkimisväärsel määral erinevad. Sama põhimõte on välja toodud turuanalüüsi ja märkimisväärsel turujõu hindamise suuniste punktis 56 ning selles viidatud Euroopa Kohtu praktikas¹⁴: ühtse geograafilise käibimisala kriteeriumiks on sarnased või piisavalt ühetoalised konkurentsitingimused, mis erinevad märkimisväärselt teiste piirkondade konkurentsitingimustest.

40. Turu geograafilise käibimisala piiritlemiseks ei ole nõutav, et konkurentsitingimused toote pakkujate või teenuse osutajate vahel oleksid täiesti ühetoalised – piisab, kui tingimused on sarnased. Seega ei kuulu ühise turu käibimisalasse need piirkonnad, kus konkurentsitingimused on erinevad¹⁵.
41. Elektroonilise side valdkonnas piiritletakse turu geograafiline käibimisala peamiselt kahe kriteeriumi alusel: lähtudes sidevõrgu katvusosalast ja õiguslike või muude regulatiivsete instrumentide nõuetest (turuanalüüsi ja märkimisväärsel turujõu hindamise suuniste punkt 59).

3.2. Lairiba juurdepääsu hulgituru piiritlemine

42. 2014. aasta toote- ja teenuseturgude soovitusel lisa punktis 3b määratletakse turuna, mille riigi reguleeriv asutus peab piiritlema eesmärgiga kindlaks teha, kas piiritletud sideteenuse turul toimib efektiivne konkurents, kindlaksmääratud asukohas masstoodete keskse juurdepääsu hulgitteenuse turg (ehk lairiba juurdepääsu hulgiturg). Lairiba juurdepääsu turg hõlmab lairibaühendusele juurdepääsu hulgitteenust (*bit-stream access*), mis vastavalt soovitusel seletuskirjale¹⁶ võimaldab mõlemasuunalist lairiba-andmeedastust.

3.2.1 Lairibaühendusele juurdepääsu hulgitteenuste määratlemine

43. Lairiba juurdepääsu turu puhul on tegemist sisendturuga sideteenuste osutajatele, kes pakuvad lairibateenuseid lõppkasutajatele või edasimüüjatele. Peamiselt toodetakse lairiba juurdepääsu hulgiturul sisendit lairibateenuse osutajatele, kellel puudub ülekandevõrk ja juurdepääs lõppkasutajani või kelle ülekandevõrk on n-ö piiratud ulatusega. Seega ilma nimetatud hulgituru teenusteta ei ole lõppkasutajale lairibateenuse osutamine võimalik. Lairiba juurdepääsu hulgiturul pakutakse üldjuhult teenust ühe keskse juurdepääsupunkti kaudu (tavaliselt võrgu peajaamast).
44. Toote- ja teenuseturgude soovitusel seletuskirjas märgitakse, et asjakohase hulgituru koosseisu kuuluvad tooted ja teenused on seotud andmeedastuskanalite kaudu, mis võimaldavad andmeedastust mõlemas suunas kiirustel, mis on vastavuses nõutud teenuse loomisega sidevõrgu ühenduspunktist lõppkasutajani (jaetarbijani). Seega võimaldab asjaomaste hulgitteenuste tarbimine teenuseosutaja poolt osutada lõppkasutajale vähemalt lairibateenuseid, kuid ei pea piirduma ainult sellega.

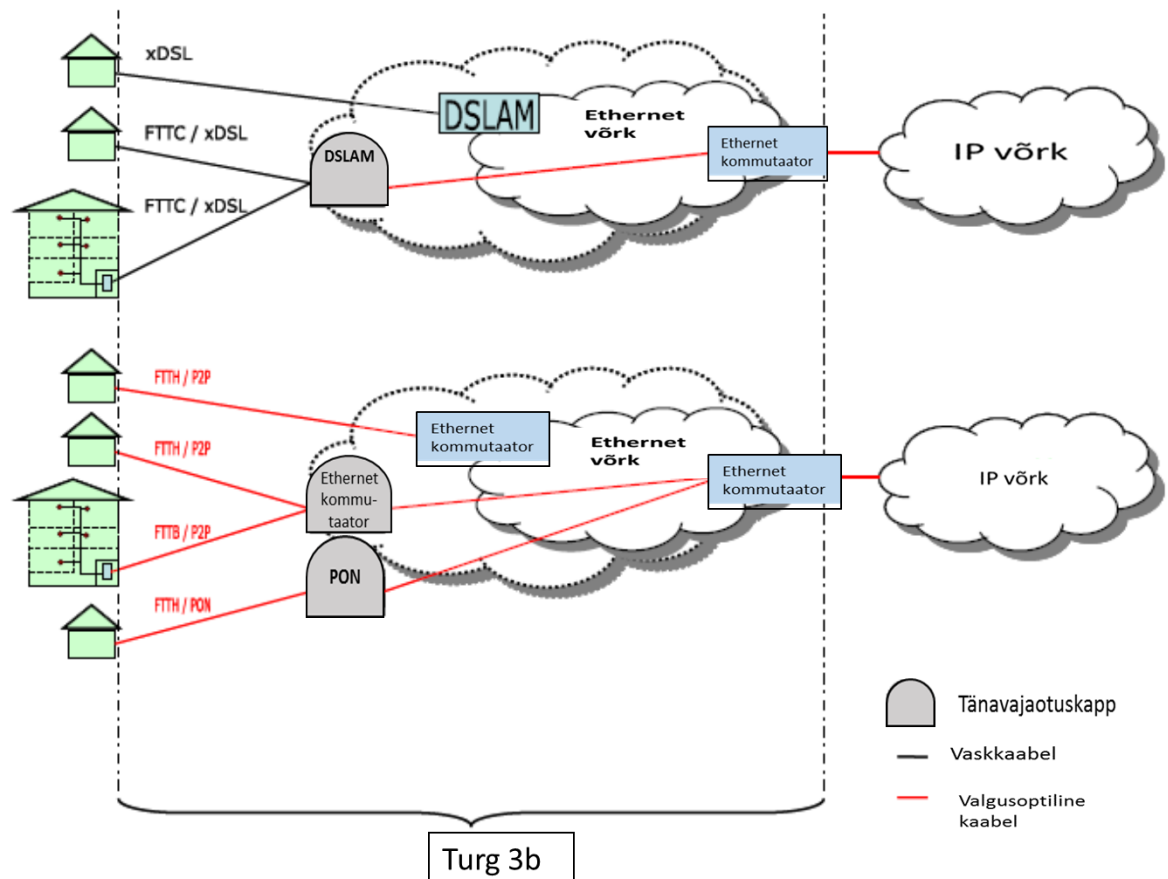
¹⁴ Euroopa Kohtu 14. veebruari 1978 otsus kohtuasjas 27/76: United Brands; EKL 1978, lk 00207, lõik 44; 322/81: Michelin vs. Komisjon, op. cit., lõik 26; Euroopa Kohtu 5. oktoobri 1988. a otsus kohtuasjas 247/86: Alsatel vs. Novasam; EKL 1988, lk 05987, lõik 15; T-504/93: Tiercé Ladbroke vs. Komisjon, op. cit. lõik 102.

¹⁵ Deutsche Bahn v Commission [1997] ECR II-1689, paragraph 92. Case T-139/98 AAMS v Commission, [2001] ECR0000-II, paragraph 39, viidatud turuanalüüsi ja märkimisväärsel turujõu hindamise suuniste punktis 56).

¹⁶ Explanatory note. Commission Recommendation on relevant product and service markets within the electronic communications sectors susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communications networks and services

<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/explanatory-note-accompanying-commission-recommendation-relevant-product-and-service-markets>

45. Lairibaühendusele juurdepääs on hulгимүүгitoode, mis koosneb lairibaühendusega kliendiliinist ja andmeedastuse teenusest sidevõrgu ülekandevõrgus. Lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenusega annab üks sideettevõtja teisele sideettevõtjale kasutada oma lairibaühendusega kliendiliine ja ülekandevõrgu ülekandemahtusid, mis võimaldavad pakkuda suurel edastuskiirusel põhinevaid lairibateenuseid lõppkasutajale. Vertikaalselt integreeritud sideettevõtja osutab lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenust ettevõttesiseselt, st võrguressurssi haldav hulгимүүгiüksus toodab lairibaühendusele juurdepääsu jaemүүгiüksusele, kes seda kasutab sisendina lairibateenuste osutamisel lõppkasutajatele.

Joonis 1. Lairiba juurdepääsu skeem

46. Ülekandevõrk (ehk *magistraalvõrk*) on sidevõrgu osa, mis ühendab peajaotajaid /võrgusõlmi ja/või juurdepääsuvõrke. Muuhulgas hõlmab ülekandevõrk sidevõrgu ülekandeliine, - ülekandesüsteeme, - lülitusseadmeid ja ülekandevõrgu abisüsteeme ja - rajatisi.
47. Juurdepääsuvõrk koosneb kliendiliinidest, mille kaudu on klientidel võimalik saada juurdepääs elektroonilise side võrgule.
48. Vastavalt ESS § 2 punktidele 14 ja 15 on:
- kliendiliin** (*local loop*) fikseeritud elektroonilise side võrgu lõpp-punkti ja peajaotaja või muu vastava seadme vaheline füüsiline ühendus;
 - klient** üldkasutatavat elektroonilise side teenust kasutav isik, kellel on üldkasutatava elektroonilise side teenuse kasutamiseks leping sideettevõtjaga.
49. Otsuses kasutatakse mõisteid ESS-is sätestatud tähenduses. Mõisteid, mida ESS-is defineeritud ei ole, kasutatakse järgmises tähenduses:

Mõisted

- a) **DSLAM** - (*Digital Subscriber Line Access Multiplexer*) – on vaskpaaridel DSL-lairibaühenduste pakkumiseks kasutatav seade (kommutaator), mis ühtpidi kontsentreerib selle külge ühendatud vaskpaaride andmeside liiklust ja suunab need vastavasse sidevõrgu liidesesse ning teistpidi eraldab sidevõrgu signaalid ühe kliendi kohasteks lairiba signaalideks ning suunab need vastavatesse ühenduspunktidesse;
- b) **xDSL**- (*Digital Subscriber Line*) on põhiliseks vaskpaare kasutavaks lairiba tehnoloogiaks;
- c) **Ethernet**- on ülikiire läbilaskevõimega lairiba sidevõrkude tehnoloogia;
- d) **juurdepääsuvõrk** – on kliendiliinidest koosnev sidevõrgu osa, mille kaudu on klientidel võimalik saada juurdepääs elektroonilise side võrgule;
- e) **P2P** – (*Point to Point*) punktist-punkti sideliini kanalikihiprotokoll andmete edastamiseks;
- f) **FTTx**- (*Fiber-to-the-x*), valguskaabel erinevad variandid:

FTTH (Fiber-to-the-Home), on optiline kaabel koduni (eramajani või korterini);

FTTB (Fiber-to-the-Building), optiline kaabel majani (seda nii kortermaja või ärihooneni);

FTTN (Fiber-to-the-Node/Neighborhood)- optiline kaabel vahejaotus punktini ehk tänavajaotuskapini;

FTTC (Fiber-to-the-Curb)- optiline kaabel lõpp-punkti (lõpp punkt asub eraomandi piiril ning on võimalus vastavast punktist tagada eramajadele juurdepääs sidevõrgule);

- g) **PON**– (*Passive Optical Networks*) – valguskaabel tehnoloogiad, mis kasutavad passiivset splitterit juurdepääsu sõlme ja kasutaja vahel.

Peajaotajaks võib olla sõltuvalt võrgu tehnoloogiast DSLAM, PON, Etherneti kommutaator või mõni muu seade, milles toimub kliendile või klientide alamgrupile teenuste eristamine üldisest signaalide voost või andmeside mahust.

- 50. ESS § 2 punktide 21 ja 22 kohaselt on lairibateenus elektroonilise side teenus, mille kasutamiseks on vajalik lairibaühendus ehk ühendus üldkasutatava elektroonilise side võrguga, mis võimaldab andmeedastust kiirusega üle 144 kbit/s.
- 49. Arvestades lairibateenuste andmeedastuskiiruste ja -mahtude kiiret arengut jaeturul, ei määratleta asjakohase hulgituru koosseisu kuuluvate toodete ja teenuste andmeedastuskiiruste ja -mahtude ülempiiri.
- 50. Lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuste osutamise toote lahendus sõltub tehnoloogilistest lahendustest, mida vastavat hulgiteenust osutav sideettevõtja (nn võrguoperaator) kasutab lairibateenuste osutamiseks jaetasandil.
- 51. Eestis toimub fikseeritud sidevõrgus lairibateenuste osutamine lõppkasutajale peamiselt kas vaskpaaril, valguskaablil (fiiberoptilisel) või koaksiaalkaablil (kaabellevivõrk) põhineva juurdepääsuvõrgu vahendusel. 2016. aasta I kvartali lõpu seisuga (vt tabel 1) moodustas kõigist fikseeritud sidevõrgu lairibateenuse lõppkasutajatest vaskpaaril ehk xDSL tehnoloogilise lahendusega lõppkasutajate osakaal 37% (võrreldes 2012. aastaga vähenenud 4%), valguskaablil lõppkasutajate osakaal 35% (võrreldes 2012. aastaga kasvanud 5%) ja koaksiaalkaablil (kaabellevivõrk) lõppkasutajate osakaal 23% (võrreldes 2012. aastaga kasvanud 2%).

Juurdepääsuvõrgu tehnoloogia	2012	2013	2014	2015	I kv 2016
xDSL (vaskpaaril põhinev võrk)	41%	40%	38%	37%	37%
Valguskaabel	30%	32%	33%	34%	35%
Kaabellevivõrk	21%	21%	22%	23%	23%
FWA ¹⁷	6%	5%	5%	5%	4%
Teised lahendused	2%	2%	1%	1%	1%
KOKKU	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 1. Lairibateenuse lõppkasutajate jaotus juurdepääsuvõrgu tehnoloogia alusel 2012 - I kv 2016

52. Lisaks eksisteerivad veel muud lõppkasutajale lairibateenuseid võimaldavad alternatiivsed tehnoloogiad:

- raadiosidel põhinev juurdepääsuvõrk (*FWA- Fixed Wireless Access*) (täpsemalt peatükis 3.2.3);
- mobiiltelefonivõrk (täpsemalt peatükis 3.2.3.1).

53. Seega kuuluvad vaadeldavale turule järgmised vask- ja valguskaabel ning koaksiaalkaabel põhiteenused ja tugiteenused:

- juurdepääsupunktile juurdepääsuteenus – juurdepääsupunkti loomine, haldamine ja selle kasutada andmine teisele sideettevõtjale lairibaühenduse osutamiseks;
- lairibaühendusele juurdepääsuteenus – juurdepääsupunktist sidevõrgu lõpp-punkti lairibaühenduse loomine, haldamine ja selle kasutada andmine teisele sideettevõtjale lairibaühenduse osutamiseks.

3.2.2. Turgude seotus

54. Toote- ja teenuseturgude soovitusel lisa punktis 3b nimetatud lairiba juurdepääsu hulgituruga on horisontaalselt seotud sama lisa punktis 3a nimetatud kindlaksmääratud asukohas kohaliku juurdepääsu hulgiturg. Nendel turgudel teenuste osutamiseks kasutatav sidevõrgu infrastruktuur on juurdepääsuvõrgu osas kattuv. Kindlaksmääratud asukohas kohaliku juurdepääsu hulgiturg hõlmab vaskpaaril ja valguskaablil põhinevaid juurdepääsuvõrke. Seega võib eeldada, et sideettevõtja, kes omab märkimisväärset turujõudu ühel nendest kahest turust, võib omada märkimisväärset turujõudu tõenäoliselt ka teisel turul (vt täpsemalt eelnõu peatükis 3.2.3). Samuti on lairiba juurdepääsu hulgiturg horisontaalselt seotud toote- ja teenuseturgude soovitusel lisa punktis 4 nimetatud kvaliteetse juurdepääsu hulgiteenuse turg. Nimetatud hulgiturul teenuste osutamiseks kasutatav sidevõrgu infrastruktuur (juurdepääsuvõrk) on olulises osas kattuv lairiba juurdepääsu hulgituruga, peamiseks erinevuseks on teenuste kvaliteet (täpsemalt peatükis 3.2.3).

55. Lairiba juurdepääsu hulgituruga allapoole seotud turg on lairibateenuse jaeturg. Toote- ja teenuseturgude soovitusel lisa ei sisalda lairiba juurdepääsu hulgituruga allapoole seotud jaeturge, st eeldatakse nimetatud jaeturgude konkurentsivõimelisust ning neil jaeturgudel üldjuhul valdkonnaspetsiifilise reguleerimise menetlust läbi ei viida (konkurentsi olukorrast tingituna on õigus nimetatud turge reguleerida ESS § 43 lõike 1 alusel).

¹⁷ *Fixed Wireless Access* - raadiosidel põhinev juurdepääsuvõrk.

3.2.3. Teenuse asendatavuse analüüs

56. Lairibateenuse jaeturule kuuluvate teenuste olemust arvesse võttes saab öelda, et lõppkasutajale suunatud lairibateenuse osutamiseks on vajalik piisava andmeedastuskiirusega (ribalaiusega) ja mõlemasuunalist andmeedastust võimaldava edastuskanali olemasolu. Ettevõtja, kes soovib lõppkasutajale lairibateenust osutada, peab sellisele andmeedastuskanalile omama juurdepääsu (omama sidevõrku), selle ise rajama, või saama sellisele edastuskanalile juurdepääsu teiselt ettevõtjalt. Nimetatud andmeedastuskanaleid võib luua erinevate tehnoloogiate baasil (vaskpaarvõrk, valguskaabelvõrk, kaabellevivõrk või nn segalahendused - st erinevate tehnoloogiate koosmõjus teenuse osutamine).
57. Eeltoodu põhjal mõjutab lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuse asendatavust kõige rohkem juurdepääsu- ja ülekandevõrgu tehnoloogia, mille baasil lairibateenuseid jaetasandil lõppkasutajatele osutatakse. Sellest sõltuvad vajalikud lõppseadmed (soetamis- või rendikulu) ning teenuse tarbimisega seotud kulud (liitumis- ja kuutasu).
58. 2013. aastal läbi viidud turuanalüüsi käigus selgitas Konkurentsiamet välja¹⁸, et valgus- ning koaksiaalkaablil (kaabellevivõrk) põhineva juurdepääsu- ja ülekandevõrgu baasil on võimalik osutada lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuseid, mis oma omaduste, hinna ja kasutamisevõimaluste poolest on vaskpaaril osutatava lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenustele asendusteenusteks. Sellest tulenevalt on põhjendatud valguskaablil ja koaksiaalkaablil (kaabellevivõrk) põhineva sidevõrgu baasil osutatava lairibaühendusele juurdepääsu teenuste kaasamine asjakohase turu koosseisu ilma täiendava asendatavuse analüüsita.
59. TJA hindas vaskpaaril, valgus- ja koaksiaalkaablil põhinevate sidevõrkude baasil osutatavate jae- ja hulgiteenuste nõudluse- ning pakkumisepoolset asendatavust lairibateenuse osutamisega raadiosidel põhinev juurdepääsuvõrgus (*FWA- Fixed Wireless Access*) ja mobiilsidevõrgus (vt peatükk 3.2.3.1).
60. FWA lairibateenust pakutakse üldjuhul *WiMax-i* vahendusel. Nimetatud tehnoloogia puhul ei suudeta pakkuda tarbijate nõudmistele sobivaid teenuseid st pakutavad teenused on madala kvaliteediga või väikeste üles- ning allalaadimiskiirustega, sellest ka tabelist 1 näha olev lõppkasutajate osakaalu langus. Seni kuni turule ei tule FWA tehnoloogiad, mis võimaldaksid kiiret või ülikiiret lairiba teenuse tarbimist ei ole nimetatud lahendused turul konkurentsivõimelised. Seetõttu nimetatud tehnoloogiat lairiba juurdepääsu hulgiturul koosseisu ei kaasata.
61. Samuti tuleks hinnata lairiba juurdepääsu hulgiturul teenuste asendatavust 2014. sideturgude soovitusel sätestatud kindlaksmääratud asukohas kohaliku juurdepääsu hulgiturul teenustega ja kindlaksmääratud asukohas kvaliteetse juurdepääsu hulgiturul teenustega (hõlmab nii püsiliinile juurdepääsu hulgiteenuseid, kui ka valguskaabli kui rendi hulgiteenuseid (nn *dark fiber*)). Kuna 2013 aastal läbiviidud turuanalüüsi käigus selgitas Konkurentsiamet välja¹⁹, et nimetatud hulgiturude teenused ei ole lairiba juurdepääsu hulgiturul teenustele asendusteenusteks ning asendusteenuseks mitte määramise alused ei ole muutunud, siis on põhjendatud nimetatud hulgiturude teenuste mitte kaasamine lairibale juurdepääsu hulgiturul koosseisu ilma täiendava analüüsita.

¹⁸ Konkurentsiameti 11.11.13 otsus nr 8.3-1/13-002 <http://www.tja.ee/lairiba-juurdepaas-fikseeritud-sidevorgus/>

¹⁹ Konkurentsiameti 11.11.13 otsus nr 8.3-1/13-002 <http://www.tja.ee/lairiba-juurdepaas-fikseeritud-sidevorgus/>

3.2.3.1. Lairibateenused mobiilsidevõrgus

Nõudlusepoolne asendatavus

62. Mobiilsidevõrk on raadiosidevõrgu alaliik. Lairibateenused mobiilsidevõrgus pakuvad üha enam konkurentsi lairibateenustele fikseeritud sidevõrgus, kuna lairibateenuste hinnad ja ühenduskiirused Eesti mobiilsidevõrkudes on võrreldavad lairibateenustega fikseeritud sidevõrgus. Kõik mobiilsidevõrgu operaatorid on suurendanud lairibateenuste valikut, mis võimaldab lõpptarbijal valida endale nii arvuti kui ka mobiiltelefoni jaoks sobivaid edastuskiiruseid ja andmesidemahutusi.
63. Mobiilside juurdepääsuvõrgu puhul on kliendiliiniks konkreetses tugijaama sagedusalas masti ja mobiiltelefoni (või ka arvutis oleva SIM-kaardi) vaheline avatud keskkonnas leviv elektromagnetlaine, mis võimaldab pakkuda vaskpaariga, valgus- ja koaksiaalkaabluga analoogseid jaateenuseid.
64. Mobiilsidevõrgus pakutakse lairibateenuseid peamiselt üle nelja erineva sidevõrgutehnoloogia:
- a) *EDGE (Enhanced Data rates for GSM* ehk täiustatud GSM andmeside);
 - b) *3G/3,5G (HSPA - High Speed Packet Access* ehk kiire edastuskiirusega andmeside juurdepääsutehnoloogia);
 - c) *4G (LTE - Long term evolution* on uusim raadiosidel põhinev andmeside tehnoloogia, mis võimaldab mobiilset andmesidet kiirusel kuni 450 megabitti sekundis).
65. Vastavalt TJA mõõtmistele 2016. aastal (vt tabel 2) on vähemalt 30Mbit/s kiirusega mobiilne andmeside kättesaadav peaaegu kogu Eesti territooriumil. Fikseeritud mõõtekohtades oli vähemalt 30Mbit/s allalaadimiskiirus Telial 85%, Elisal Eest AS-il (edaspidi *Elisa*) 58% ja Tele2 Eesti AS-il (edaspidi *Tele2*) 66% juhul mõõtmistest. 30Mbit/s andmesidekiiruse kättesaadavus kolme operaatori ühendtulemusena on 99% mõõtmistest (vt lk 5, „Mobiilse interneti andmesidekiirused Eestis“ detsembris 2016).

November 2015. aasta tulemused	Telia	Elisa	Tele2
Keskmine allalaadimiskiirus Mbit/s	72,5	47,3	52,5
Keskmine üleslaadimiskiirus Mbit/s	27,5	20,6	22,7
Maksimaalne allalaadimiskiirus Mbit/s	199,9	219,3	198,3
Maksimaalne üleslaadimiskiirus Mbit/s	50,3	49,6	49
Tulemuste jaotus (allalaadimiskiirus)			
Kuni 5 Mbit/s	0%	2%	1%
5...30Mbit/s	15%	40%	33%
30...50Mbit/s	20%	24%	25%
Üle 50Mbit/s	65%	34%	41%
Võrkude osakaal mõõtepunktides			
4G LTE võrk	99%	93%	96%

Tabel 2. 2016. aasta TJA mõõtmistulemused²⁰

66. Vaskpaaril, valguskaablil ja koaksiaalkaablil põhineva tehnoloogiaga võrreldavaid andmeedastuskiiruseid suudab pakkuda mobiilne 4G sidevõrk. Ööpäeva lõikes kõiguvad mõõtetulemused suurel määral, sest tiptundidel tõuseb mobiilse andmeside kasutajate

²⁰http://www.tja.ee/public/documents/Elektrooniline_side/Mobiilse_interneti_andmesidekiiruste_mootmised/Mobiilse_interneti_andmesidekiirused_Eestis_detsember_2016_a.pdf

arv. Mobiilsidevõrgu operaatorid reeglina piirkondlikke pakette ei paku ja seega on ka keeruline lubada konkreetseid andmesidekiiruseid olukorras, kus andmesideteenust saab tarbida kogu Eesti territooriumil.

67. Mobiilsidevõrkudes ei pakuta kasutajale garanteeritud andmesidekiirust. Andmesidekiirus sõltub nii kasutaja kaugusest tugijaamast kui ka sidevõrgu üldisest koormusest (näiteks kui inimesed kogunevad kontserdile/suüriritusele ühe tugijaama piirkonda ja teenuse kasutajate arv ning seega koormus sidevõrgu tugijaama piirkonnas kasvab lühikeseks ajaks hüppeliselt). Operaatorid näitavad oma andmesideteenuste turundusel ainult hüpoteetilist maksimaalset võimalikku kiirust, mida sidevõrk ja kasutajaliides- või seade toetavad. Kuigi 4G kiirusteks on lubatud 100Mbit/s alla- ning 50Mbit/s üleslaadimiskiirust, siis 2016. aasta lõpus läbiviidud mõõtmiste mõõtmistulemused näitavad, et 100Mbit/s allalaadimiskiiruse kättesaadavus oli ainult 37%-il fikseeritud mõõtekohtades.
68. Kuna mobiilsidevõrkude lairibateenuste jaepaketid (Data SIM-ide osas) on üha rohkem võrreldavad fikseeritud sidevõrkudes osutatavate lairibateenuste pakettidega, võrreldakse alljärgnevalt (vt tabel 3) neid pakette omavahel. Võrreldes fikseeritud sidevõrkudega on mobiilsidevõrkudes keskmist andmeside mahtu (30GB) sisaldavate „arvuti pakettide“, kus üleslaadimiskiirus on 5Mbit/s kuni 21 Mbit/s ja allalaadimiskiirus 1Mbit/s kuni 6Mbit/s, on andmesideteenuste hinnad 9% kallimad Telia mobiilsidevõrgus. Samas aga 7% odavamad Tele2 ja Elisa mobiilsidevõrgus. Võrreldes fikseeritud sidevõrkudega on mobiilsidevõrkudes keskmist andmeside mahtu (24GB) sisaldavate „mobiiltelefoni pakettide“ andmesideteenuste, kus üleslaadimiskiirus on 30-50Mbit/s ja allalaadimiskiirus on 10-20Mbit/s, on hinnad 5% odavamad Elisa võrgus. „Arvuti pakettide“ samaväärsete näitajatega hindadest on Elisa 5% kallim ning Tele2 on sama hinnaga. Piiramatul mahuga mobiilse andmesideteenuse „arvuti paketi“ hind on võrreldes fikseeritud sidevõrgu samaväärse 100Mbit/s alla- ja üleslaadimiskiirusega andmesideteenuste hindadega nii Tele2 võrgus kui ka Elisa võrgus 50% kallim ning Telia piiramatul mahuga mobiilset andmesideteenust ei paku.

Teenus	Kiirus	Kuutasu (euro, km-ga)	Vahe (%,****)
eKodu (fikseeritud andmesidepakett)	5 Mbit/s / 1Mbit/s	16	
	10 Mbit/s / 10Mbit/s	16	
Tele2 Nuti XL mobiilis 25GB	6Mbit/s	17,95	11%
Tele2 Standard arvutis30GB*	6 Mbit/s	14,99	-7%
Telia Internet arvutis 30 GB (3G)*	21,6Mbit/s / 5,7Mbit/s	17,49	9%
Elisa Mint Social arvutis (30 GB) 4G	15 Mbit/s / 5 Mbit/s	15	-7%
eKodu (fikseeritud andmesidepakett)	50 Mbit/s/10Mbit/s	21	
Elisa Mint Brilliant telefonis 25GB*	50Mbit/s/ 20Mbit/s	20	-5%
Elisa Mint Home Light	30 Mbit/s/ 10 Mbit/s	22	5%
Tele2 Koduinternet	30Mbit/s	20,99	0%
eKodu (fikseeritud andmesidepakett)	100 Mbit/s/100Mbit/s	26	
Telia Internet telefonis 48GB*	Max	29,99	15%
Tele2 Internet arvutis Standard 30GB (4,5G)**	piiramata	30	15%
Tele2 Internet arvutis Unlimited (4,5G) Piiramatu	piiramata	38,99	50%
Elisa Mint Unlimited arvuti Piiramatu 4G	piiramata	39	50%

Tabel 3. Andmesideteenused mobiiltelefonivõrgus ja fikseeritud võrgus (eur, km-ga) seisuga 01.07.2016

69. Viimase kolme aastaga on mobiilsidevõrgu baasil osutatavad andmesideteenused muutunud lõpptarbijate jaoks kvaliteetsemaks ja seetõttu ka atraktiivsemaks. Seda peegeldab ka mobiilsidevõrgu baasil lairibateenuste lõppkasutajate arvu tõusev trend: 2015. aasta lõpuks kokku 224 784 mobiilse lairibateenuse lõppkasutajat (nn Data SIM-kaardi kasutajat), võrdluseks 2012. aastal oli see 208 311. Mobiilse andmeside lepingulisi kliente kokku oli 2015. aasta lõpu seisuga 427 313, kuid 2012. lõpus oli see number 223 807. Seega on lepinguliste klientide arv suurenenud 7% ning mobiilse lairibateenuste kasutajate arv on suurenenud samal perioodil 48%.
70. Samas seisneb mobiilsete andmesideteenuste oluline erinevus selles, et kui fikseeritud andmesideteenuste puhul mahupiirangud puuduvad, siis mobiilsete teenuste puhul on mahupiirangud üldjuhul määratletud ja nende ületamisel andmesidekiirus kas väheneb oluliselt või teenus tarbimine lõpetatakse või tarbija võib osta lisaks täiendavat mahtu.
71. Mahupiiranguteta andmeside paketid mobiilsidevõrgus on aga (vt tabel 3) 33%-50% võrra kallimad, kui analoogiliste kiirustega lairibateenused fikseeritud sidevõrgus.
72. Lisaks andmemahu piirangutele ja allalaadimiskiiruste erisustele on üheks kvalitatiivseks erinevuseks mobiilsidevõrgu ning fikseeritud sidevõrgu baasil osutatavatele andmesideteenuste vahel ka võrkude viiteaegade (RTT latency) erinevused (mediaanina on erinevus 26-96%). Kui mobiilsidevõrkudes on viiteajad valdavalt vahemikus 50-300 ms, siis valguskaablil põhinevates fikseeritud sidevõrkudes on need näitajad reeglina oluliselt paremad (0.3 ms (5 µs per km)) .
73. Kokkuvõtvalt Telia, Elisa ja Tele2 pakutavad mobiilsed andmesideteenused on enamus teenuste osas mahupiiranguga (paketile vastavaid mahte ületava andmesideteenuse tarbimise eest tuleb Mbiti-põhiselt juurde maksta), kuid fikseeritud sidevõrkudes on lairibateenuste tarbimismaht piiramatult. Mobiilsidevõrkudes mobiilseandmeside teenuste osutamisel ei ole tagatud kvaliteediga andmesideteenused st andmeedastuskiirus võib kõikuda ja teenuse kvaliteet sõltub teenuse tarbimisel levi tugevusest, võrgu koormusest ning kasutatavast tehnoloogiast ja kasutatavast lõppseadmest (3,5G ja 4G).
74. TJA on seisukohal, et fikseeritud sidevõrgus osutatava jaetasandi lairibateenuse püsiva suhtelise hinnatõusu (5-10%) korral ei ole eeltoodud põhjustel tõenäoline, et nimetatud fikseeritud sidevõrgu lairibateenuse kasutajad lülituksid ümber mobiilsidevõrgu vahendusel osutatavatele jaetasandi lairibateenustele. Lisaks eeldaks potentsiaalse lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuse tarbimine fikseeritud andmesidevõrguga sideettevõtja poolt mobiilsidetehnoloogia kasutuselevõtmist, mille soetamine tähendab suuremahulisi investeeringuid. Ilma vastavat mobiilsetehnoloogial põhinevat platvormi omamata ei saa tarbida mobiilsidevõrgule juurdepääsu hulgiteenust. Oma olemuselt on mobiilsidevõrgus ja fikseeritud andmesidevõrgus lairibateenused küll sarnased, kuid lõpptarbija seisukohast vaadeldavad teenused pigem täiendavad üksteist, kuid ei asenda teineteist. Seega vaatamata võrreldavatele hindadele ja -kiirustele ei ole lairibateenused fikseeritud sidevõrgus siiski asendatavad lairibateenustega mobiilsidevõrgus läbilaskevõime-, kvaliteedi- ja mahupiirangute erinevuste tõttu.

Pakkumisepoolne asendatavus

75. Lisaks raadiolinkidel põhinevatele ühendustele on kaasaegses mobiilsidevõrgus tugijaamade vahelisteks ühendusteks üha enam kasutusele võetud fiiberoptilised ühendused. See on tingitud eelkõige asjaolust, et uue põlvkonna mobiilsidelahendused (nt 4G) on orienteeritud kiire või ülikiire andmeside edastamisele, see aga nõuab kvaliteetse lairiba-ülekandevõrgu olemasolu. Kuna valguskaabli ülekandevõrgu rajamine on väga kulukas, siis üldjuhul mobiilsidevõrgu operaatorid seda endale välja ei ehita, vaid rendivad ülekandevõrgu ressursi juba võrgu välja ehitanud fikseeritud sidevõrkude omanikelt. Seega on sellised mobiilsidevõrgus lairibateenuse osutajad ise hulgiteenuse tarbijad.

Üldjuhul mobiilsidevõrgu operaatorid valguskaabli ülekandevõrku selle kalli soetushinna tõttu ise ei raja, vaid rendivad selle vaba ressursi. Seega on rentnikest mobiilsidevõrgus lairibateenuse osutajatelt andmeedastuse hulgiteenuse ostmine (ülekandevõrgu vaba ressursi rendi hinna võrra) kallim kui ülekandevõrgus andmeedastuse hulgiteenuse ostmine fikseeritud sidevõrgu teenuse osutajalt otse. Samuti saavad mobiilsidevõrgul põhineva lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuse tarbijad olla ainult teised mobiilsideteenuste osutajad, kes omavad tehnilist platvormi mobiilse andmesideteenuse osutamiseks. Kuna üleminek fikseeritud sidevõrgu platvormilt mobiilsidevõrgu platvormile on kulukas, võiksid mobiilsidevõrgus lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuse tarbimisest olla rohkem huvitatud mobiilsidevõrgu operaatorid kui fikseeritud sidevõrgu operaatorid.

76. Seega ei ole mobiilsidevõrgu baasil tehniliselt võimalik osutada oma omadustelt ja kasutusvõimalustelt fikseeritud sidevõrgus lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenusega samaväärseid hulgiteenuseid. Kui sellised juurdepääsuteenuseid lähima kolme aasta jooksul siiski pakkuma hakatakse, ei ole TJA hinnangul tõenäoline, et need teenused suudaksid sel ajaperioodil oma uudsusest tingituna mõjutada oluliselt konkurentsi olukorda lairiba juurdepääsu hulgiturul.

Järeldus

77. Eeltoodud nõudluse- ja pakkumisepoolse asendatavuse hindamise tulemusena leiab TJA, et mobiilsidevõrgu baasil ei ole võimalik osutada lairibaühendusel juurdepääsu hulgitteenuseid, mis oleksid oma omaduste ja kasutamisevõimaluste poolest fikseeritud sidevõrkudes osutatava lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste asendusteenusteks ja mõjutaksid nimetatud turul oluliselt konkurentsiolukorda. Sellest tulenevalt ei ole põhjendatud asjakohase turu koosseisu kaasata mobiilsidevõrgus osutatavat lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenust.

3.3. Turuosalised

78. 2016. aasta märtsis saatis TJA sideettevõtjatele ESS § 148 alusel turuanalüüsi küsimustikud vajalike andmete saamiseks. Küsimustikega sooviti saada sideettevõtjalt võimalikult laiapõhjalisi andmeid (mh teenuse osutamise mahud, kaasnevad kulud, investeringud jne), et TJA saaks käesoleva lairiba juurdepääsu hulgituru piiritlemisel ja analüüsimisel võtta arvesse kõiki olulisi teenuseid ning asjaolusid.
79. TJA võttis küsimustike koostamisel sideettevõtjate põhjendatud seisukohad arvesse. Käesoleva turuanalüüsi küsimustikud saadeti ettevõtjatele, kes olid esitanud teate sidevõrguteenuste osutamise alustamise kohta kooskõlas ESS §-ga 4 või sellega samaväärse teate ESS § 189 lõigete 2 ja 3 alusel.
80. Vastavalt turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktile 74 tuleb ettevõtjaid, kes teenuse väikese, kuid märkimisväärse ja püsiva hinnatõusu korral võivad otsustada turule siseneda, kohelda potentsiaalsete turuosalistena isegi sel juhul, kui nad hetkel asjakohast teenust ei osuta.
81. Kuna lairiba juurdepääsu hulgituru struktuursed sisenemistõkked on kõrged (vt otsuse punkti 4.3.3. koos alapunktidega), saab potentsiaalsete turuosalistena kohelda vaid niisuguseid sideettevõtjaid, kellel on olemas ülekande- ja juurdepääsuvõrk ning tehniline valmisolek teenuste osutamiseks. TJA hinnangul ei ole lähema kolme aasta perspektiivis selliste infrastruktuuride puudumisel võimalik lairiba juurdepääsu hulgiturule siseneda.
82. Ettevõtjaid, kes turuanalüüsiks kogutud andmete alusel omasid 2015. aasta lõpu seisuga nii ülekandevõrku kui ka juurdepääsuvõrku (vaskkaabel, valguskaabel ja koaksiaalkaabel

sidevõrgud) ning kellel oli tehniline valmisolek lairiba juurdepääsu hulgiturul teenuste osutamiseks, oli kaheksa:

- Elisa;
- AS Starman (edaspidi *Starman*);
- Telia²¹;
- Uus Programm OÜ (edaspidi *Uus Programm*);
- STV AS (edaspidi *STV*);
- Interframe OÜ (edaspidi *Interframe*);
- Fill Networks OÜ (edaspidi *Fill Networks*);
- Telset AS (edaspidi *Telset*).

83. Seega tuleb lairiba juurdepääsu hulgituru osalisteks lugeda eelnimetatud kaheksa sideettevõtjat, kelle poolt esitatud andmete alusel viiakse läbi turuanalüüs.

3.4. Kindlaksmääratud asukokas lairiba juurdepääsu hulgituru geograafiline käibimisala

84. Turgude geograafilist ulatust on lairiba juurdepääsu hulgiturul (nagu selgitatud otsuse punktis 3.1.3.) võimalik hinnata ettevõtjate sidevõrkude paiknemise ja struktuuri järgi ning lähtudes ettevõtjate osutatavate lairibateenuste kättesaadavusest.

85. Teenuste pakkumise võimalus lairiba juurdepääsu hulgiturul sõltub infrastruktuuri olemasolust ja ulatusest (põhjalikum infrastruktuuri analüüs sisaldub otsuse punktis 4.3.2.). Telia omab turuanalüüsi kaasatud ettevõtjatest ainsana suuremat osa Eestit katvast ülekande- ja juurdepääsuvõrgust. Teised turuanalüüsi kaasatud sideettevõtjad omavad kaabellevivõrgul, vask- ja valguskaablil põhinevaid ülekande- ja/või juurde-pääsuvõrke, kuid need on lokaalse ulatusega. Nimetatud sideettevõtjad ei konkureeri lairiba juurdepääsu hulgiturul ning sellega allapoole seotud jaeturgudel mitte niivõrd omavahel, kuivõrd suuremas osas Eestis teenust osutava ettevõtjaga Telia.

86. Infrastruktuuri olemasolu on lairiba juurdepääsu hulgiturul teenuste osutamise puhul oluline faktor. Suurimat infrastruktuuri omava Telia lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamiseks kasutatav infrastruktuur katab täna suuremat osa Eesti territooriumi ning ei ole võimalik välja tuua olulise ulatusega geograafilisi piirkondi, kus Telia lairibateenuseid ei pakuks. Pakkumise territoriaalne ulatus on seega kogu Eestit kattev ning teenus omadustelt ühetaoline. Samuti puuduvad andmed selle kohta, et Telia varustab oma lairibateenuseid osutavat jaeteenuste üksust vajalike hulgitasandi lairibateenustega eri geograafilistes asukohtades erinevalt.

87. TJA kaalus võimalust piiritleda suuremad linnad geograafiliselt eraldi ning sõltuvalt analüüsi tulemustest neis piirkondades kas kehtestada lairibaühendusele juurdepääsu kohustused või mitte.

²¹ 2013. aastal oli sideettevõtja AS Elion Ettevõtted AS tunnistatud lairiba juurdepääsu turul märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks. 01.09.2014 sideettevõtjad Elion Ettevõtted AS, AS EMT ja Eesti Telekom AS ühinesid. Ühinemise tulemusena liitusid AS EMT ja Elion Ettevõtted AS ettevõttega Eesti Telekom AS. Ühisettevõtte ärinimeks sai Eesti Telekom AS, kasutusele jäid nii EMT kui ka Elioni kaubamärgid. Alates 20. jaanuar 2016 Eesti Telekom ASi-st sai Telia Eesti AS (Telia) ning EMT ja Elioni asemel tuli kasutusele ühtne Telia kaubamärk

88. TJA viis läbi konkurentsiolekorra analüüsi viie suurema linna kohta (Tallinn, Tartu, Narva, Pärnu ja Kohtla-Järve), et välja selgitada, kas suuremates linnades on konkurentsi olekord lairibateenuste jaeturul oluliselt erinev võrreldes ülejäänud Eesti territooriumiga.

Ettevõtja	Kokku suured linnad 2013. a			Kokku suured linnad 2014. a			Kokku suured linnad 2015. a		
	Ühenduste arv	Klientide arv	Tulud	Ühenduste arv	Klientide arv	Tulud	Ühenduste arv	Klientide arv	Tulud
Telia	... *%	48%	... *%	... *%	47%	... *%	... *%	46%	... *%
Starman	... *%	24%	... *%	... *%	26%	... *%	... *%	26%	... *%
STV	... *%	19%	... *%	... *%	18%	... *%	... *%	18%	... *%
Elisa	... *%	2%	... *%	... *%	2%	... *%	... *%	2%	... *%
Teised	... *%	7%	... *%	... *%	7%	... *%	... *%	8%	... *%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 4. Lairibateenuse osutajate turuosade jagunemine lairibateenuse tarbijate arvu, ühenduste arvu ning tulude alusel suuremates linnades aastatel 2013-2015

89. Turuanalüüside läbiviimiseks kogutud andmetest (vt. Tabel 4) selgus, et kaabellevi operaatorid Starman ja STV on rajanud Teliaga paralleelsed sidevõrgud suuremates linnades ning nad konkureerivad jaeturul peamiselt Telia poolt osutatavate teenustega. Vaatamata paralleelsetele sidevõrkudele ja suuremale konkurentsile linnades jääb Starman ja STV turuosad linnades tunduvalt väikesemaks Telia turuosast, mis 2015. aasta lõpus moodustas lairibateenuse klientide osas üle 46% ning tulude osas ... *% vaadeldavast piirkondlikust jaeturust. Viies suuremas linnas on Telia turuosa klientide osas kolme aasta jooksul küll mõne protsendi võrra vähenenud, kuid ta on säilitanud märkimisväärse turuosa linnades andmeside teenuse osutamisel, võrreldes konkurentidega. Lairibateenuse käibe osas on Telia säilitanud oma turuosa.

90. Kui kolme lähima aasta jooksul konkurentsiolekord suuremates linnades lairiba teenuste jaeturul muutub, siis võib TJA kaaluda võimalust piiritleda suuremad linnad geograafiliselt eraldiseisva turuna.

91. Nägu nähtub järgnevast tabelist 8 ei erine suuremates linnades lairibateenuste osutamist puudutav konkurentsiolekord oluliselt teistes Eesti piirkondades lairibateenuste osutamise konkurentsiolekorrast. Seega suuremate linnade geograafiline eristamine ei ole põhjendatud

Ettevõtja	Kogu Eesti 2013. a			Kogu Eesti 2014. a			Kogu Eesti 2015. a		
	Ühenduste arv	Klientide arv	Tulud	Ühenduste arv	Klientide arv	Tulud	Ühenduste arv	Klientide arv	Tulud
Telia	... *%	61%	... *%	... *%	58%	... *%	... *%	58%	... *%
Starman	... *%	21%	... *%	... *%	21%	... *%	... *%	22%	... *%
STV	... *%	12%	... *%	... *%	12%	... *%	... *%	12%	... *%
Elisa	... *%	1%	... *%	... *%	1%	... *%	... *%	1%	... *%
Teised	... *%	5%	... *%	... *%	7%	... *%	... *%	7%	... *%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 5. Lairibateenuse osutajate turuosade jagunemine lairibateenuse tarbijate arvu, ühenduste arvu ning tulude alusel kogu Eestis 2013-2015

92. Eeltoodut arvesse võttes leiab TJA, et lairiba juurdepääsu hulgiturg on üleriigilise ulatusega. TJA lähtub seejuures saadud andmetest, et suurim lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate hulgiteenuste osutamiseks vajalikku infrastruktuuri omav sideettevõtja Telia pakub oma teenuseid kogu Eestis samadel tingimustel. Samuti omab Telia turuanalüüsi kaasatud sideettevõtjatest ainsana suuremat osa Eestit katvat ülekande-

ja juurdepääsuvõrku, mis on vajalikud lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuste osutamiseks.

93. Kuna Telia teenuse osutamise tingimused on üle-eestiliselt homogeensed, võib konkurentsitingimused Eesti territooriumil lugeda homogeenseteks.

94. Ülaltoodust tulenevalt ning vastavalt ESS § 43 lõikele 2 piiritleb TJA lairiba juurdepääsu hulgituru geograafilise käibimisalana kogu Eesti Vabariigi territooriumi.

3.5. Kindlaks määratud asukohas lairiba juurdepääsu hulgiturg

95. Võttes arvesse 2014. aasta toote- ja teenuseturgude soovitusi ning turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniseid, ESS-i sätteid ning olukorda lairiba juurdepääsu hulgiturul, piiritleb TJA asjakohase turu kooskõlas 2014. aasta toote- ja teenuseturgude soovitusel lisa punktiga 3b.

96. Lairiba juurdepääsu hulgiturul pakutakse teenust kasutavale sideettevõtjale juurdepääsu lõppkasutaja lairibaühendusele andmesidevõrgu ülekandevõrgu kaudu. Seega sisaldavad lairiba juurdepääsu hulgituru teenused juurdepääsu sidevõrgule (andmeedastuskanalite loomist sidevõrgust lõppkasutajani), kuid ei piirdu üksnes sellega, vaid sisaldavad ka muid andmeedastuse toimimiseks vajalikke elemente ehk nn juurdepääsu tugiteenuseid.

97. Kindlaks määratud asukohas lairiba juurdepääsu hulgituru teenuse võib jagada järgmisteks hulgiteenusteks:

- juurdepääsupunktile juurdepääsu teenus – juurdepääsupunkti loomine, haldamine ja selle kasutada andmine teisele sideettevõtjale lairibaühenduse osutamiseks;
- lairibaühendusele juurdepääsu teenus – juurdepääsupunktist sidevõrgu lõpp-punkti lairibaühenduse loomine, haldamine ja selle kasutada andmine teisele sideettevõtjale lairibaühenduse osutamiseks;
- juurdepääsupunktile ja lairibaühendusele juurdepääsu teenuste toimimiseks vajalikud tugiteenused.

98. Lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvad teenused, mida osutatakse või mida on võimalik osutada fikseeritud elektroonilise sidevõrgus ülekandevõrgu, vaskpaaril põhineva juurdepääsuvõrgu, valguskaablil põhineva juurdepääsuvõrgu ja kaabellevivõrgu vahendusel.

99. Kuna lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osas on konkurentsitingimused üleriigiliselt homogeensed, piiritleb TJA kindlaksmääratud asukohas lairiba juurdepääsu hulgituru geograafilise käibimisalana kogu Eesti Vabariigi territooriumi.

4. TURUANALÜÜS

4.1. Turuanalüüsi üldised põhimõtted

100. Kooskõlas ESS § 44 ning raamdirektiivi artikliga 16 viib TJA sideturu piiritlemise järel läbi konkurentsiolekorra analüüsi, eesmärgiga teha kindlaks, kas vastaval turul toimib konkurents.
101. TJA määrab kindlaks ühe või mitu märkimisväärse turujõuga ettevõtjat, kui turuanalüüsi käigus on tuvastatud, et vastaval sideteenuse turul ei toimi konkurents ja ettevõtja vastab märkimisväärse turujõuga ettevõtja tunnustele: st ettevõtja eraldi või ühiselt koos teiste ettevõtjatega omab märkimisväärset turujõudu ehk positsiooni, mis võimaldab tal (või neil ühiselt) sellel turul tegutseda arvestataval määral sõltumatult konkurentidest, lepingupartneritest ja lõppkasutajatest.
102. Kui turuanalüüsis ilmneb, et sideteenuse turul konkurents toimib, koostab TJA otsuse märkimisväärse turujõuga ettevõtja määramata jätmise kohta. Samuti võib TJA kooskõlas ESS § 45 lõikega 3 jätta märkimisväärse turujõuga ettevõtja tunnustele vastava ettevõtja konkreetset teenuseturul märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamata, kui vastava teenuse turg on uus ja arenev turg ning kohustuste kehtestamine sellel turul võib pikemas perspektiivis piirata turu arengut ning välistada märkimisväärse turujõuga ettevõtja tunnustele vastava ettevõtja motivatsiooni vastava turu edasiarendamiseks.
103. Märkimisväärse turujõuga ettevõtja kindlaksmääramine *ex ante* rajaneb kooskõlas raamdirektiivi artikliga 14 teistele eeldustele, kui need, mida kohaldatakse turgu valitseva seisundi kuritarvituse kindlakstegemisel *ex post* - kui *ex post* analüüs on suunatud juba toimepandud rikkumiste tuvastamisele, on *ex ante* valdkonnaspetsiifiline regulatsioon preventiivne ning suunatud konkurentsi tagamisele ja edendamisele sideturul ning rikkumiste ärahoidmisele²².
104. Samuti ei tähenda ettevõtja tunnistamine märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks sideturul *ex ante* regulatsiooni mõistes automaatselt, nagu oleks konkreetne ettevõtja ka turgu valitsev ettevõtja ühenduse asutamislepingu artikli 82 või konkurentsiseaduse²³ tähenduses, ning ettevõtja märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamise puhul ei oma tähendust, kas ettevõtja on kuritarvitanud turgu valitsevat seisundit artikli 82 või konkurentsiseaduse tähenduses. Märkimisväärse turujõu kindlaks tegemine omab tähendust üksnes sellest aspektist, kas ettevõtjal on hetkel ja lähemas perspektiivis piiritletud sideturul piisavalt turujõudu, et tegutseda märkimisväärsel määral konkurentidest, lepingupartneritest ja lõpuks ka lõppkasutajatest sõltumatult raamdirektiivi artikli 14 ning ESS § 45 lõike 2 tähenduses. *Ex ante* kohustuste kehtestamine ettevõtjatele kannab raamdirektiiviga seatud eesmärgi, et konkreetset sideturul märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistatud sideettevõtja ei saaks oma turujõudu sellel turul kasutada konkurentsi piiramiseks või moonutamiseks ega kanda oma turujõudu üle seotud turgudele²⁴.
105. Vastavalt ESS § 44 lõikele 3 teostab TJA turuanalüüsi kooskõlas EL konkurentsiolekorra põhimõtetega ning Euroopa Komisjoni suunistega.
106. Konkurentsiolekorra põhimõtetest tulenevalt tuleb selleks, et tuvastada, kas asjakohasel turul toimib efektiivne konkurents või mitte, hinnata turu konkurentsitaset mitme kriteeriumi alusel. Konkurentsiolekorra hindamiseks ja ettevõtja turgu valitseva seisundi kindlaks tegemiseks (mis on aluseks märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamisele) asjakohasel turul kasutatakse kooskõlas Euroopa Komisjoni ja Euroopa

²² Turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktid 70, 26 ja 27.

²³ RT I, 30.12.2014, 15

²⁴ Turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktid 16, 30 ja 31.

Kohtu otsustuspraktikaga mitmesuguseid näitajaid. Peamised neist on ettevõtja turuosa, sisenemistõkete olemasolu turul, ettevõtja suurus, kontroll raskesti dubleeritava infrastruktuuri üle jne (turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punkt 78).

107. Lairiba juurdepääsu hulgituru konkurentsiolukorda hinnati muuhulgas järgmiste kriteeriumite alusel:

- 1) ettevõtjate turuosad;
- 2) kontroll raskesti dubleeritava infrastruktuuri üle ja investeeringud infrastruktuuri;
- 3) regulatiivsed ja struktuursed sisenemistõkked (pöördumatud kulud, mastaabisääst, vertikaalne integratsioon).

108. Nõuetekohase turuanalüüsi läbiviimiseks kogus TJA otsuse punktis 3.2.4. nimetatud sideettevõtjatelt andmeid kõnealusel turul asjakohaste teenuste osutamise mahtude, hindade ja tulude kohta ning teenuse osutamiseks kasutatava infrastruktuuri kohta. Lisaks küsimustiku vahendusel kogutud teabele kasutab TJA ettevõtjate poolt äriregistrile ja TJA-le sideturgude kvartaalse aruandluse raames esitatud teavet, samuti muid ametile esitatud või avalikest allikatest kättesaadavat teavet.

109. Turu piiritlemise järeldustest tulenevalt (vt ka otsuse punktid 3.2.4 ja 3.2.5) on käesolevasse turuanalüüsi kaasatud järgmised ettevõtjad:

- Uus Programm;
- Interframe;
- Fill Networks;
- Telia;
- Telset;
- Starman;
- STV;
- Elisa.

4.2. Turu ülevaade

110. Otsuse punkti 3.2.1. kohaselt tarbitakse lairiba juurdepääsu hulgituru teenuseid eelkõige eesmärgiga osutada lõppkasutajale lairibateenuseid. Seega on asjakohane vaadelda selle turuga lähedalt seotud turgu ehk lairibateenuse jaeturgu, kuna nende kahe turu teenuste nõudluste vahel on tugev seos. Lairibateenuste jaeturul osalevad ja konkureerivad põhiliselt järgmised lairibateenuste pakkujad:

- endine monopoolne elektroonilise side võrkude omanik (nn *incumbent operator*);
- kaabellevivõrgu operaatorid, kes on oma kaabellevivõrku vajalikul viisil täiendanud ning pakuvad lairibateenuseid kaabelmodemite vahendusel;
- keskmised ja väiksed teenuseosutajad, kes pakuvad lairibateenust, omades selleks vajalikku infrastruktuuri (piiratud ulatusega) ja/või ostes lairibaühendusele vajalikku infrastruktuuri omavalt ettevõtjalt juurdepääsu hulgiteenust ning kujundades ise jaeturul pakutavaid teenuseid;
- lairibateenuse edasimüüjad.

111. Lähtuvalt kasutatavast tehnoloogiast tarbijatele osutatava lairibateenuse analüüsist (vt Tabel 7) selgub, et nelja aastaga on xDSL tehnoloogiat kasutavate tarbijate osakaal vähenenud 3% ja raadiolahenduse tarbijate osakaal on vähenenud 1%. Valguskaabel tehnoloogiat kasutavate tarbijate osakaal suurenenud 3% ja kaabellevivõrgu tehnoloogiat

kasutavate tarbijate osakaal on suurenenud 2%. Teiste tehnoloogiate vahendusel lairibateenust tarbivate tarbijate osakaal ei ole muutunud. Mobiilse lairibateenuse tarbijate osakaal lairibateenuse tarbijate mahust kasvas 2014. aastal 39%-ni, kuid vaadeldava perioodi lõpuks on osakaal langenud samale tasemele, mis perioodi alguses.

	2012	2013	2014	2015	2016 I kv
XDSL	26%	25%	23%	23%	23%
Kaabel Modem	13%	13%	14%	15%	15%
Valguskaabel	19%	20%	20%	22%	22%
Fiks raadio lahendus	4%	3%	3%	3%	3%
Teised	1%	1%	1%	1%	1%
Mobiilne lairiba	37%	38%	39%	37%	37%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 6. Lairibateenuse tarbijate jagunemine tehnilise osutamisviisi osakaalude järgi 2012-2016 I kv

112. Lisaks eelnevale tabelile on tabelis 7 välja toodud lairibateenuse tarbijate arvu muutus vaadeldaval perioodil. Lairibateenuse tarbijate arv on vaadeldaval perioodil pidevalt kasvanud ja nelja aasta jooksul on tarbijate arv suurenenud 54 tuhande võrra.

113. Suurim muutus lairibateenuste jaemüügi mahus on toimunud valguskaabli tehnoloogial põhinevate lahenduste osas: nelja aasta jooksul on nimetatud tehnoloogia baasil tarbitava lairibateenuse tarbijate arv kasvanud ca 27 000 võrra. Seda seetõttu, et valguskaablil põhinevad tehnoloogilised lahendused võimaldavad tarbijatele pakkuda suurema kiirusega lairibateenust koos võimalusega tarbida täiendavaid lisateenuseid.

114. Kaabellevivõrgu tehnoloogiat kasutavate tarbijate arv on kasvanud 16 tuhande võrra. Mobiilse lairibateenuse tarbijate arv on vaadeldaval perioodil suurenenud 18 tuhande tarbija võrra ehk 8,7% võrreldes perioodi algusega.

	2012	2013	2014	2015	2016 I kv
XDSL	143	143	141	142	141
Kaabel Modem	74	78	83	89	90
Valguskaabel	106	115	122	131	133
Fiks raadio lahendus	21	19	20	17	16
Teised	5	5	5	5	5
Mobiilside lairibaühendus	208	221	235	225	226
Kokku	558	582	606	609	612

Tabel 7. Lairibateenuse tarbijate arvu jagunemine tehnilise osutamisviisi järgi (tuhandetes) 2012-2016 I kv

115. Samuti nähtub tabelist, et nelja aasta jooksul on raadiolahendust kasutavate tarbijate arv vähenenud ja teiste tehnoloogiliste lahenduste tarbijate arv ei ole muutunud - kui 2012. aastal oli raadiolahendust kasutavate tarbijate arv 21 tuhat, siis 2016. aasta I kvartali lõpuks oli see langenud 16 tuhandeni. Vaadeldavate aastate (2012 – 2016 I kvartal) lõikes on xDSL tehnoloogiat kasutavate tarbijate arv vähenenud kahe tuhande võrra.

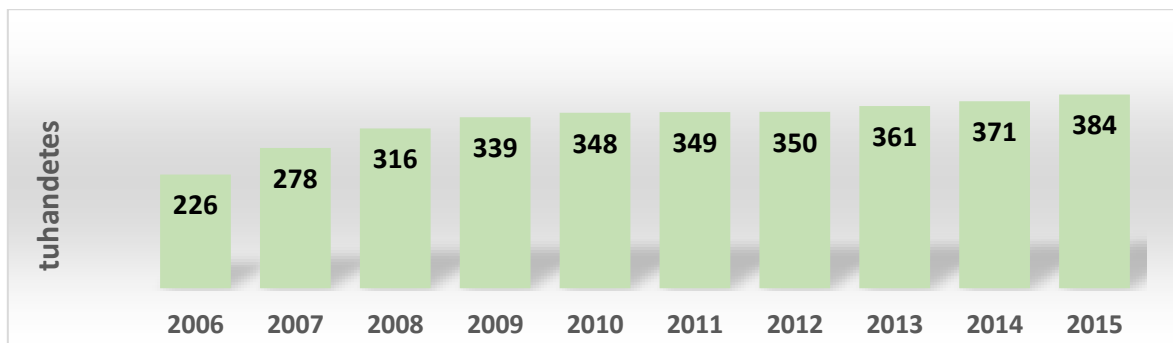
116. 29. novembril 2016 avaldas Telia pressiteate, milles teatas, et järgneva nelja aasta jooksul lõpetab ettevõtte ADSL-tehnoloogia kasutamise. Telia viib vaskkaablil olevad kliendid üle uuematele tehnoloogiatele (nt VDSL2 või *G.Fast*²⁵- selle tehnoloogia lانسseerimise puhul on probleemiks, et jätkuvalt puuduvad kommertskasutuse nõudmistele vastavad seadmed) või siis raadiosidel põhinevale tehnoloogiale *F4G*²⁶. Telia prognoosib, et planeeritava perioodi lõpuks võiks ettevõtte lairibateenuste klientide jaotus

²⁵ (DSL) protokoll standard vaskpaarile, mis on alla 500 m ning võimaldab tarbida andmeedastuskiirusi vahemikus 150Mbit/s – 1 Gbit/s

²⁶ määratletud tugijaamas fikseeritud mobiilse 4G andmeside teenus

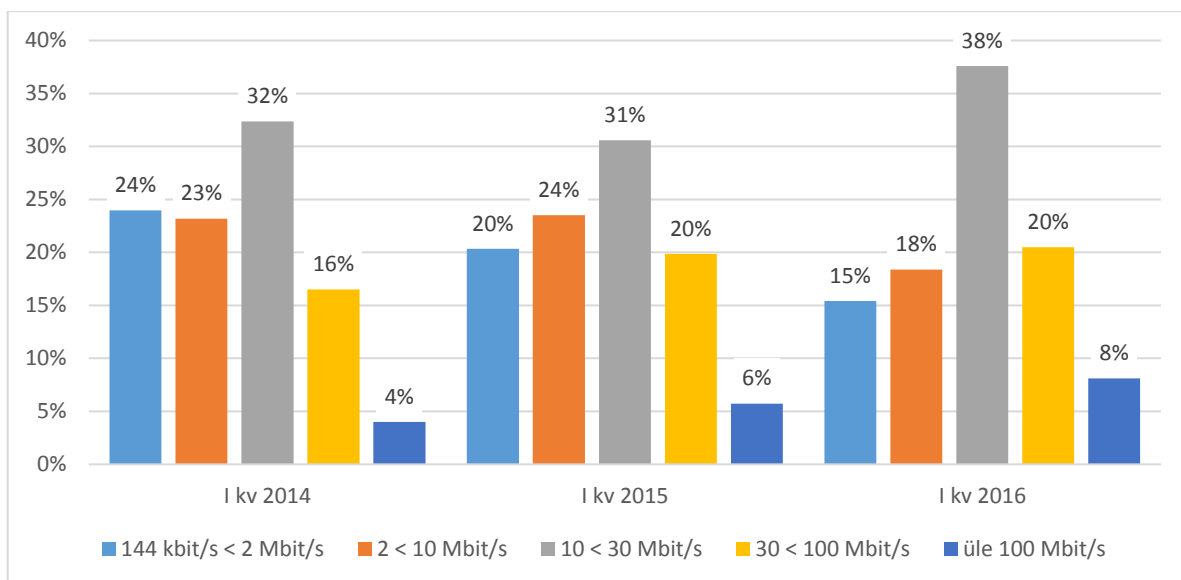
olla umbes selline, et 50% klientidest kasutab optikat, 40% VDSL2- ja G.Fast-tehnoloogiaid ning 10% F4G-lahendust. See, millist lahendust konkreetses piirkonnas kasutama hakatakse, sõltub nii piirkonna rahvastiku tihedusest kui ka seal asuvatest praegustest lairibaühendustest.

117. Kuna lairiba juurdepääsu hulgituru piiritlemisel välistati mobiilside võrgu baasil hulgiteenuse osutamine, siis edasises lairibateenuste jaetasandi analüüsis keskendutakse fikseeritud sidevõrkudes osutatava lairibateenuste analüüsile.
118. Alljärgneval Joonis 2 on toodud lairibateenuste kasutusstatistika fikseeritud sidevõrkudes alates aastast 2006. Viimase kolme aasta (2012-2015) jooksul on lairibateenuse lõppkasutajate arv kasvanud ligi 10%.

Joonis 2. Lairibateenuste lõppkasutajate arvud fikseeritud sidevõrgus aastatel 2006 - 2015

119. Allpool toodud Joonis 3 on esitatud lõppkasutajate poolt tarbitavate lairibateenuste kiiruste osakaalu muutus esimese kvartali seisuga aastatel 2014 - 2016.

Joonis 3. Lairibateenuse lõppkasutajate keskmise tarbitava ühenduse kiiruse võrdlus (I kvartali seisuga) aastatel 2014 – 2016

120. Andmetest tuleneb, et kahe aastase perioodi jooksul on kõige rohkem vähenenud madala 144kbit/s<2Mbit/s edastuskiirusega ning 2-10Mbit/s edastuskiirusega lairibaühenduste arv. Võrreldes Kahe aastase perioodi jooksul on madala kiirusega 144kbit/s<2Mbit/s teenuse tarbijate osakaal langenud 9% võrra, ning edastuskiirusega 2-10Mbit/s segmendi tarbijate osakaal 5% võrra.
121. Lairibaühendusel kiirusega 10<30Mbit/s baseeruvate teenuste osakaal on vaadeldaval ajavahemikul kõige rohkem suurenenud, kasvades ca 6% ja moodustades juba 38% kõigist lairibaühenduste arvust.

122. Kasvanud on ühenduste arv ka kõrgemate edastuskiiruste osas vahemikes 30 < 100 Mbit/s ja üle 100Mbit/s. Kahe aasta jooksul on eelnimetatud edastuskiirusega lairibaühenduste osakaal mõlema vahemiku osas suurenenud 4% võrra.
123. Eeltoodust andmetest võib järeldada, et tarbijad eelistavad üha rohkem suurema kiirusega lairibateenuseid ning loobuvad väikese- ja piiratud edastuskiirustega lairibateenustest.
124. Lairibateenuse lõpptarbijate arvu alusel on suurem osa fikseeritud sidevõrgu lairibateenuste jaeturust (91%) koondunud kolme suurema teenuseosutaja kätte. Suurima turuosa teenuseosutaja lairibateenuse jaeturul on Teliale (55,5%) ning väiksemate turuosadega teenuseosutajad on kaabelviievettevõtjad Starman (23,2%) ja STV (12,2%) (vt Tabel 8).
125. Starmani turuosa lairibateenuste tarbijate arvu alusel on nelja aasta jooksul tõusnud ligi 5% ning moodustas 2016. aasta I kvartali seisuga 23%. STV turuosa on vaadeldaval ajaperioodil püsinud stabiilsena 12 % lähedal. Telia osakaal lairibateenuse turu lõppkasutajate arvu alusel on muutunud vaadeldaval perioodil marginaalselt ja moodustab 2016. aasta I kvartali seisuga 56% kogu lairibateenuse tarbijate arvust.

Ettevõtja	2012	2013	2014	2015	2016 I kv
Telia	56%	57%	56%	56%	56%
Starman	18%	20%	22%	23%	23%
STV	12%	12%	12%	12%	12%
Teised	13%	11%	10%	9%	9%
Kokku	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 8. Fikseeritud sidevõrgus lairibateenuse turu jagunemine teenuse osutajate vahel tarbijate arvu alusel aastatel 2012 – I kv 2016

126. Teiste ettevõtjate turuosa kokku on viie aasta jooksul vähenenud ca 3,8%. Sealhulgas on Elisa lairibateenuse lõpptarbijate arv võrreldes 2012. aasta seisuga vähenenud 36%.
127. Analüüsides lairibateenuse osutajate turuosa muutumist tarbijate arvu alusel suuremates linnades (Tallinn, Tartu, Pärnu, Kohtla-Järve ja Narva) aastal 2011 ja 2015, selgub, et Telia on jätkuvalt suurim lairibateenuste osutaja, omades 2015. aasta seisuga 46% kogu lairibateenuste klientide arvust (vt Tabel 9). Võrreldes aastaga 2011 on Telia osakaal suuremates linnades lõppkasutajate arvu alusel langenud vaid 1%. Samas on Telia maakondades nelja aastaga (2011-2015) oma turuosa suurendanud 62%-lt 78%-ni.
128. Võrreldes aastaga 2011. suurenes Starmani turuosa internetiteenuste klientide arvu alusel suuremates linnades 3% ning ülejäänud riigi territooriumil on tema turuosakaal kasvanud 10%-lt 14% -ni. Seevastu STV on nelja aastaga kaotanud oma turuosast suuremates linnades 4%. Kui 2011. aastal oli STV turuosakaal linnades 22%, siis aastaks 2015 vähenes see 18%-le. Samas väljaspool suuremaid linnu ei ole STV osakaal andmeside teenuste turul muutunud.
129. Teiste lairibateenuste jaeturule kaasatud teenuseosutajate osakaal on suuremates linnades suurenenud 8%-lt kuni 10%-ni, kuid maakondades on nimetatud teenuse osutajate lairibateenuse klientide osakaal nelja aastaga langenud ca 20%.

Ettevõtja	Kokku suured linnad		Ülejäänud Eesti territoorium	
	2011	2015	2011	2015
Telia	47%	46%	62%	78%
Starman	23%	26%	10%	14%
STV	22%	18%	1%	1%
Teised	8%	10%	27%	7%
Kokku	100%	100%	100%	100%

Tabel 9. Lairibateenuse osutajate turuosa jagunemine lairibateenuse tarbijate arvu alusel suuremates linnades (Tallinn, Pärnu, Tartu, Kohtla-Järve, Narva) ja ülejäänud Eestis aastal 2011 ja 2015

130. Fikseeritud sidevõrgus lairibateenuse osutamise jaetasandi käibe alusel (vt. Tabel 10) on Telia jätkuvalt suurim teenuseosutaja Eestis. Kolme aastaga (2012-2015) ...* Telia turuosa tulude alusel ...*%-lt ...*%-le. Starmani turuosa vaadeldaval perioodil on kasvanud. Kui 2012. aastal oli Starmani turuosa lairibateenuse kogu turu tuludest ...*%, siis aastal 2015 kasvas see ...*%-ni. STV turuosa lairibateenuse tulude alusel on vaadeldaval ajaperioodil jäänud samaks v.a aastal 2013, kui see ...* võrra, ...*.

Ettevõtja	2012	2013	2014	2015
Telia	...*%	...*%	...*%	...*%
Starman	...*%	...*%	...*%	...*%
STV	...*%	...*%	...*%	...*%
Elisa	...*%	...*%	...*%	...*%
Teised	...*%	...*%	...*%	...*%
Kokku	100%	100%	100%	100%

Tabel 10. Fikseeritud sidevõrgus lairibateenuse turu jagunemine teenuseosutajate vahel lairibateenuse jaetulude alusel 2012 - 2015

131. Teiste väikest turuosa omavate teenuse osutajate lairibateenuse tulude osakaal on nelja aastaga langenud ca ...*%. Peamiselt on see tingitud kontsentreerumisest- ja konkurentsiolekorra muutusest turul. Nimelt tarbivad sideteenuste lõppkasutajad üha enam erinevaid teenuseid paketina (lairibateenus, telefoniteenus, kaabelleviteenus, mobiiltelefoniteenus), mistõttu on üha populaarsemad sideteenuste komplekslahendused, kus ühe kuutasu eest tarbitakse vähemalt kahte sideteenust. 2016. aasta I kvartali seisuga tarbis ligi 89% lairibateenuse lõppkasutajatest komplekslahendust, mis võrreldes üksiklahendustega on oma hinna ja tingimuste poolest atraktiivsemad. Kolme suurema lairibateenuse osutaja tarbijad tarbivad üldjuhul sideettevõtjate poolt pakutavat komplekslahendust. Üksikteenusena lairibateenuse tarbimine suuremate ettevõtjate tarbijate hulgas on minimaalne. Kuna väikesed teenuseosutajad osutavad üldjuhul ainult lairibateenust ning ei suuda lõpptarbijatele osutada sideteenuseid paketina, siis nende konkurentsivõime turul langeb ning nad kaotavad oma turuosa (st tarbijaid) suurematele ettevõtjatele. Väiksemad sideettevõtjad kas lahkuvad turult või muutuvad marginaalseteks teenuseosutajateks.
132. Turule kaasatud teenuseosutajate fikseeritud sidevõrgus lairibateenuse osutamise jaetasandi käibe alusel suuremates linnades on Telia osakaal ...* 2015 aastal võrreldes 2011. aastaga ...*%-lt ...*%-ni% (vt. Tabel 11). Samuti on ülejäänud riigi territooriumil Telia turuosa nelja aastaga (2011-2015) käibe osas ...*%-lt ...*%-ni. Vaatamata sellele on Telia jätkuvalt ...*lairibateenuse ostuaja teenuse käibe alusel nii suuremates linnades kui ka ülejäänud Eesti riigi territooriumil.
133. Starmani lairibateenuse turuosa on vaadeldaval perioodil ...*% nii suuremates linnades kui ka maakondades. Kui suuremates linnades oli 2011. aastal Starmani turuosa

lairibateenuse kogu tuludest ...%, siis aastaks 2015 ...%-ni. Ülejäänud riigi territooriumil on Starmani turuosa lõppkasutajatelt saadud ...% võrra.

134. Võrreldes 2011. aastaga on STV lairibateenuste turuosa saadud tulude alusel suuremates linnades 2015 aastal vähenenud ...% ning ülejäänud riigi territooriumil on tema turuosa püsinud stabiilselt ...% piires. Ülejäänud turule kaasatud lairibateenuste osutajate turuosa kokku, lairibateenuste tulusid aluseks võttes, on nelja aastaga kahanenud maakondades ...%-lt ...%-ni ja suuremates linnades vähenes turuosa ühe protsendi võrra.

Ettevõtja	Kokku suured linnad		Ülejäänud Eesti territoorium	
	2011	2015	2011	2015
Telia	...%	...%	...%	...%
Starman	...%	...%	...%	...%
STV	...%	...%	...%	...%
Teised	...%	...%	...%	...%
Kokku	100%	100%	100%	100%

Tabel 11. Lairibateenuse osutajate turuosa jagunemine lairibateenuse tulude alusel suuremates linnades ja ülejäänud Eestis aastatel 2011 ja 2015

135. **Kokkuvõte:** Fikseeritud sidevõrgus lairibaühendusele juurdepääsu jaateenuste osutamisel kasutatakse kõige enim valguskaabli- ja kaabellevi võrgul põhinevaid tehnoloogiad ning nõudlus nende järele suureneb pidevalt.
136. Lairiba juurdepääsu hulgituruga lähedalt seotud fikseeritud sidevõrgu lairibateenuste jaeturul on suurimaks teenuseosutajaks Telia. 2015. aasta lõpu seisuga moodustas Telia turuosa kogu Eesti territooriumil fikseeritud sidevõrkudes lairibateenuse osutamisel teenuse käibe alusel üle ...% ja lairibateenust tarbivate lõppkasutajate arvu alusel ca 55,7%.
137. Lairibateenuse osutamist aluseks võttes oli 2015. aastal Telia turuosa suuremates linnades stabiilne (domineeriv) – linnades oli lairibateenuse tarbijate arvu aluseks võttes Telia turuosa suuruseks 46% (vt Tabel 9) ja lairibateenuse tulusid aluseks võttes ...% (vt Tabel 11).
138. 2015. aastal oli ülejäänud Eesti territooriumil lairibateenuse lõppkasutajate arvu aluseks võttes Telia turuosa 71% ja lairibateenuse tulusid aluseks võttes ...%.
139. Eeltoodust võib järeldada, et viimase kolme aasta jooksul ei ole ükski fikseeritud sidevõrgus lairibateenuse jaeturule sisenenud või juba fikseeritud sidevõrkudes sideteenust pakkuv sideettevõtja suutnud saavutada turuosa, mis avaldaks Teliale piisavat konkurentsipurvet.

4.3. Turujõu hindamine

4.3.1. Turuosad

140. Sideettevõtja turujõu üks olulisemaid näitajaid asjakohasel turul on ettevõtja turuosa suurus. Euroopa Komisjoni otsustuspraktika kohaselt võib rohkem kui 40%-ne turuosa viidata ettevõtja turgu valitsevale seisundile konkreetsetel turul. Olulise suurusega turuosa on tähtis konkurentsieelis, kuna see annab ettevõtjale võimaluse tõsta teenuse hinda, ilma et tulud sellest tingitud tarbimise vähenemise tõttu langeksid. Kuigi on ebatõenäoline, et turgu valitsevat seisundit omav ettevõtja ei omaks turul märkimisväärt turuosa, ei ole üksnes suure turuosa omamine ainus faktor, mis võiks anda ettevõtjale vastaval turul märkimisväärse turujõu ja takistada konkurentsi toimimist.

141. Vastavalt suuniste artiklis 75 viidatud Euroopa Kohtu kohtupraktikale²⁷ loetakse väga suurt turuosa (kohtupraktika kohaselt on selleks turuosa 50% ning üle) iseenesest tõendiks turgu valitseva seisundi kohta (va erandlike asjaolude korral). Suure turuosaga ettevõtja domineerivat positsiooni turul võib eeldada, kui ettevõtja turuosa on aja jooksul püsinud stabiilsena. Märkimisväärset turuosa omava ettevõtja turuosa vähenemine aastate lõikes näitab, et konkurents elektroonilise side turul tiheneb, välistamata samas ettevõtja märkimisväärset turujõudu antud turul. Ettevõtja kõikuv turuosa võib siiski viidata turujõu puudumisele konkreetsel turul.
142. Ka konkurentsiseaduse § 13 lõige 1 alusel võib eeldada turgu valitseva seisundi omamist ettevõtja puhul, kellele kuulub konkreetsel kaubaturul vähemalt 40% käibest.
143. Läbi viidud analüüsi tulemusena selgus, et kõik turuanalüüsi kaasatud ettevõtjad omavad lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate teenuste osutamiseks vajalikku infrastruktuuri, kuid käesoleva otsuse koostamise hetkel osutab TJA-le esitatud andmetest lähtuvalt vastavaid teenuseid vaid kaks ettevõtjat: Telia ja Elisa.
144. Telia on määratud märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks lairiba juurdepääsu hulgiturul juba alates 2008. aastast²⁸.
145. Turu piiritlemise tulemustest lähtudes on turujõu hindamisel käsitletud vaskpaar-, ja kaabellevivõrgul ning valguskaablil baseeruvaid lairibaühenduse juurdepääsu hulgiteenuseid.
146. Tabelites 12 ja 13 toodud andmed näitavad sideettevõtjate poolt teistele sideettevõtjatele kasutada antud lairibaühenduste arvu ja nende osakaalu ajavahemikus 2011 ning aastatel 2013 – 2015.

Ettevõtja	2011	2013	2014	2015
Telia poolt kasutada antud lairibaühendused	...*	...*	...*	...*
Elisa poolt kasutada antud lairibaühendused	...*	...*	...*	...*
Kokku kasutada antud lairibaühendused	181	218	213	183

Tabel 12. Hulgitasandil teiste sideettevõtjate kasutusse antud lairibaühenduste arv perioodil 2011 ja 2013 – 2015

147. Tabelis 13 on samad näitajad esitatud osakaaludena.

Ettevõtja	2011	2013	2014	2015
Telia poolt kasutada antud lairibaühendused	...*%	...*%	...*%	...*%
Elisa poolt kasutada antud lairibaühendused	...*%	...*%	...*%	...*%
Kokku kasutada antud lairibaühendused	100%	100%	100%	100%

Tabel 13. Ettevõtjate turuosad perioodil 2011 ja 2013 – 2015 teistele sideettevõtjatele hulgitasandil kasutada antud lairibaühenduste arvu alusel

148. Tabel 13 nähtub, et Telia omab lairiba juurdepääsu hulgiturul märkimisväärselt suurt turuosa – teistele ettevõtjatele kasutada antud lairibaühenduste arvu alusel oli 2013. aastal nagu ka 2011. aastal Telia turuosa suuruseks ...*%.
149. Telia turuosade viimaste aastate osakaalu langus ...*% võrra ning Elisa osakaalu ...* viitab sellele, et Elisa on kasutusele võtnud täiendavaid tehnoloogiaid ja avanud oma sidevõrgu teistele sideettevõtjatele. Samas teised elektroonilise side infrastruktuuri

²⁷ C-62/86: AKZO Chemie vs. Komisjon, op. cit., lõik 60; Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu 7. oktoobri 1999. a otsus kohtuasjas T-228/97: Irish Sugar vs. Komisjon; EKL 1999, lk II-02969, lõik 70; 85/76: Hoffmann-La Roche vs. Komisjon, op. cit, lõik 41; Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu 22. novembri 2001. a otsus kohtuasjas T-139/98: AAMS vs. Komisjon; EKL 2001, lk II-03413, lõik 51.

²⁸ Sideameti 20.04.2007 otsus nr J.1.-45/07/2, Konkurentsiameti 18.09.2009 otsus nr 8.3-12/09-0004 ja Konkurentsiameti 11.11.2013 otsus nr 8.3-1/13-002

omavad ettevõtjad ei ole vaadeldaval ajavahemikult oma infrastruktuure teistele sideteenuste osutajatele avanud.

150. Alates 2008. aasta lõpust on lairiba juurdepääsu hulgiturg avatud konkurentsile, kuid uusi teenuseosutajaid pole sideturule lisandunud. Samuti pole perioodil 2013-2015 hulgitasandil teistele sideettevõtjatele kasutada antud lairibaühenduste arv muutunud.
151. On ka oluline, et kuna Elisa osutab lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenust valdavalt Telialt renditud infrastruktuuri vahendusel, on Elisa poolt osutatava lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuse puhul tegemist pigem nn teise astme hulgiteenusega.
152. Eeltoodust järeldub, et lairiba juurdepääsu hulgiturg ei arene ning sideettevõtjatel, kelle elektrooniline sidevõrk on väikese ulatusega või see puudub, on lairibateenuste jaetasandil osutamiseks või selle laiendamise peamiseks võimaluseks kasutada Telia poolt osutatavat lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenust.
153. Ettevõtjate turuosasid nende omandisse kuuluva infrastruktuuri alusel on lähemalt kirjeldatud otsuse punktis 4.3.2.

Kokkuvõte

154. Eestis pakub hulgitasandil lairibaühendusi vaid kaks ettevõtjat (Telia ja Elisa). Alates viimasest turuanalüüsist on turuosade ...*%-ne liikumine toimunud ainult nende kahe sideettevõtja vahel. Põhjusena võib välja tuua, et lairibateenuste madalate jaehindade tõttu on lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenus väheatraktiivne.

4.3.2. Infrastruktuur ja investeringud

4.3.2.1. Sidevõrgu infrastruktuur

155. Sidevõrgu infrastruktuuri olemasolu, ulatus ja tehniline valmisolek omavad suurt tähtsust lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamisel, kuna vastava infrastruktuuri omamine on eelduseks lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuste osutamisel. Laialdase sidevõrgu infrastruktuuri omamine annab ettevõtjale olulise eelise lairibateenuste osutamisel lõppkasutajatele, võrreldes sideettevõtjatega, kellel vastav võrguinfrastruktuur puudub või see on piiratud ulatusega.
156. Eestis osutavad lairibateenuseid peamiselt sideettevõtjad, kes omavad sidevõrgu infrastruktuuri, mille vahendusel osutatakse vastavaid teenuseid lõppkasutajatele. Lairibateenuseid osutatakse ka lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste vahendusel, kuid selliste teenuste osutamise maht on marginaalne. Alates 2009. aastast on hulgitasandil lairibaühenduste arv vähenenud.
157. Kuna lairibateenuseid osutatakse põhiliselt ettevõtjale kuuluva sidevõrgu infrastruktuuri vahendusel, st fikseeritud sidevõrgu lairibaühendustele osutatakse juurdepääsu ettevõttesiseselt (ettevõtja osutab lairibaühendusi hulgitasandil oma jaemüügiüksusele, kes nende vahendusel pakub jaeteenuseid lõppkasutajatele), on selliselt lairibateenuseid osutavad ettevõtjad vertikaalselt integreeritud.
158. Kui ettevõtjad on ettevõttesiseselt võimelised osutama oma jaeüksustele lairibaühendustele juurdepääsu hulgiteenuseid, on nad järelikult võimelised osutama selliseid hulgiteenuseid ka teistele sideettevõtjatele, kes soovivad ostetud teenuse vahendusel osutada lairibateenuseid lõppkasutajatele. Ehkki enamus turuanalüüsi kaasatud ettevõtjad on TJA-d teavitanud andmesideteenuse osutamisest üleriigiliselt, ei tähenda see, et nad ka tegelikult selleks suutelised on, sest ettevõtja turujõu

kindlakstegemisel omab ennekõike kaalu ettevõtjale realselt kuuluv sidevõrk, selle ulatus ning sidevõrgu kasutamine majandustegevuseks.

159. Seega tuleb analüüsida turuanalüüsi kaasatud ettevõtjate sidevõrgu infrastruktuuri suutlikkust osutada lairiba juurdepääsu hulgituru teenuseid, mille tulemusest selgub, millises ulatuses on ettevõtjad potentsiaalselt võimelised vastavaid hulgiteenuseid osutama.
160. Elektroonilise side teenuste osutamiseks kasutatav infrastruktuur jaguneb peamiselt kaheks osaks: ülekandevõrk ja juurdepääsuvõrk.
161. Lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamisel omab olulist osa nii juurdepääsuvõrgu infrastruktuur kui ka ülekandevõrgu infrastruktuur, mis võimaldavad osutada lairibateenuseid lõppkasutajatele jaeturul, aga ka teistele sideettevõtjatele hulgiturul. Seetõttu on asjakohane analüüsida turuanalüüsi kaasatud sideettevõtjate juurdepääsuvõrgu ja ülekandevõrgu infrastruktuuri.
162. 2015. aasta lõpus moodustas analüüsi kaasatud sideettevõtjate väljaehitatud ülekandevõrgu maht kokku 22 277 km. Sellest ...*% kuulub Teliale, ...*% Elisale, ...*% STV-le ja ...*% Starmanile (vt Tabel 14). 2005. aastal turule sisenenud Televõrgu AS on 2015. aasta lõpus sulgenud oma *Kõu* internetiteenuse. 13.03.2016 ühinesid Tele2 ja Televõrgu Aktsiaselts (edaspidi *Televõrgu*). Läbi ühinemise omandas Tele2 ka Televõrgule kuulunud ülekandevõrgu, mis moodustab ...*% ülekandevõrgu infrastruktuuri kogumahust.
163. Ülejäänud analüüsi kaasatud operaatorite ülekandevõrgu osakaal moodustab kokku ...*% ülekandevõrgu infrastruktuuri kogumahust.

Lairibateenuse osutaja	Ülekandevõrk 2015. a lõpu seisuga (%)
Telia	...*%
Tele2 (Televõrgu)	...*%
Starman	...*%
STV	...*%
Elisa	...*%
Interframe	...*%
Uus Programm	...*%
Telset	...*%
Kokku	100%

Tabel 14. Sideettevõtjate ülekandevõrgu mahtude osakaalud 2015. aasta lõpu seisuga

164. Analüüsi kaasatud sideettevõtjatest omab suurima katvusalaga ülekandevõrku Telia, kellele võrk katab suuremat osa Eesti territooriumist. Teised turuanalüüsi kaasatud sideettevõtjad omavad üksnes piiratud ulatusega lokaalset sidevõrgu infrastruktuuri. Kõige ulatuslikumad lokaalsed võrgud on Starmanil, STV-l ja Elisal. Siiski moodustab Elisa (kes on ainuke lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuse osutaja Telia kõrval) ülekandevõrk vaid ...*% Eestis välja ehitatud ülekandevõrgu kogumahust.
165. Samuti on peaaegu kogu Eesti territooriumil paiknev kaablikanaliseatsioon Telia valduses.
166. Turuanalüüsi raames kogutud andemete kohaselt omab Telia ...*% väljaehitatud kaabelkanaliseatsioonist.
167. Ettevõtjad, kes osutavad jaeturul lairibateenuseid ja soovivad nimetatud teenuse osutamiseks välja ehitada lairibateenuse osutamist võimaldava fikseeritud sidevõrgu,

võivad selleks vajaliku kaablikanalisisatsiooni rajada ise või rentida seda sideettevõtjalt, kellel on kaablikanalisisatsioon juba varemalt välja ehitatud – seega ennekõike Telialt.

168. Kõikjale uue kaablikanalisisatsiooni, eriti paralleelse kaablikanalisisatsiooni rajamine ei ole sageli võimalik või on see raskendatud keskkonnakaitse-, planeerimis- ning ehitusnõuetest tulenevate piirangute tõttu. Uue kaablikanalisisatsiooni rajamisel (muuhulgas piirkondades, kus varasemalt välja ehitatud infrastruktuur puudub), kehtivad sellised piirangud võrdselt kõikidele ettevõtjatele. Tulenevalt kaablikanalisisatsiooni rajamise märkimisväärsustest (pöördumatutest) kuludest ja võimalikest ehituspiirangutest, on enamikule sideettevõtjatest peamiseks kaablikanalisisatsiooni kasutamise võimaluseks selle rentimine Telialt. Vaba mahu olemasolul on kaablikanalisisatsiooni rent mõistlikel tingimustel märgatavalt kiirem võimalus oma sidevõrgu rajamiseks. Sealjuures on kaablikanalisisatsioonile ligipääsu kiirus sidevõrku rajada soovivatele ettevõtjatele olulise tähtsusega.
169. Kaablikanalisisatsiooni omamine annab Teliale olulise konkurentsieelise võrreldes teiste sideettevõtjatega võrguteenuste osutamisel, sh lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuste osutamisel. Samas on teised sideettevõtjad oma tegevuses tihti sõltuvad Teliast, sest ilma Telia infrastruktuurile juurdepääsuta ei ole neil sageli võimalik efektiivselt lairibateenuseid osutada.
170. Turuanalüüsi kaasatud ettevõtjatest on Telial kõige rohkem lairibateenuse osutamist võimaldavaid ülekande-võrgusõlmi, mis ületavad nii mahult- kui ka läbilaskevõimelt mitmekordselt teiste sellel turul tegutsevate ettevõtjate võrgusõlmede mahtusid ja läbilaskevõimet.
171. Lisaks ülekandevõrgule omab lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuse osutamisel olulist osa juurdepääsuvõrgu infrastruktuur, mis võimaldab osutada lairibateenuseid lõppkasutajatele, aga ka teistele sideettevõtjatele.
172. 2015. aasta lõpu seisuga olid analüüsi kaasatud sideettevõtjad Eestis välja ehitanud kokku 1 004 055 vaskpaar- ja valguskaabel ning koaksiaal kliendiliini; nendest ligi 376 330 kliendiliini on lairibateenuse osutamisel aktiivselt kasutuses (vt Tabel 15).

Lairibateenuse osutaja	Välja ehitatud lairibateenuste kliendiliinide arv	Lairibateenuse osutamiseks kasutatavate kliendiliinide arv
Telia	...*	...*
Starman	...*	...*
STV	...*	...*
Teised	...*	...*
Kokku	1 004 055	376 330

Tabel 15. Välja ehitatud ja aktiivsed lairibateenuse osutamist võimaldavad kliendiliinid Eesti territooriumil 2015. aasta lõpu seisuga

173. Telia osakaal lairibateenuse osutamist võimaldavate kliendiliinide arvust on ...*% ning koos Starmani ja STV kliendiliinidega kuulub nendele kolmele sideettevõtjale ...*% väljaehitatud lairibateenuste kliendiliinidest.
174. Aktiivsetest lairibaühendusega kliendiliinidest kuulub Teliale ...*%, Starmanile ...*%, STV-le ...*% (vt Tabel 16). Ülejäänud analüüsi kaasatud sideoperaatorite aktiivsete kliendiliinide arv moodustab aktiivsete kliendiliinide kogumahust ...*%.

Lairibateenuse osutaja	Välja ehitatud lairibateenuste kliendiliinide arv (%)	Lairibateenuse osutamiseks kasutatavate kliendiliinide arv (%)
Telia	... *%	... *%
Starman	... *%	... *%
STV	... *%	... *%
Teised	... *%	... *%
Kokku	100%	100%

Tabel 16. Väljaehitatud ja aktiivsed lairibateenuse osutamist võimaldavad kliendiliinide osakaalud 2015. aasta lõpu seisuga kogu Eesti territooriumil

175. Eeltoodust nähtub (vt Tabel 16), et Eesti territooriumil välja ehitatud lairibateenuste kliendiliinide arvu aluseks võttes haldab Telia neist ...*% ning lairibateenuse osutamiseks kasutatavatest kliendiliinidest ...*%.
176. Kaabellevivõrkude vahendusel lairibateenuseid osutavad ettevõtjad (Starman ja STV) kasutavad erinevates linnades asuvate lokaalvõrkude ühendamiseks üldjuhul teistelt sideettevõtjatelt renditud ülekandeliine või ülekandekanaleid (nn mahurendi kanaleid). Selliseid renditeenuseid osutavad peamiselt Telia ja Tele2, kes omavad suuremas osas Eestit katvat ülekandevõrku. Mõningatel juhtudel kasutavad kaabellevivõrgu operaatorid rendikanaleid ka suuremate linnade erinevates linnaosades asuvate kaabellevivõrkude ühendamiseks.
177. Seega ei moodusta kaabellevivõrgu operaatorite omandis olevad lokaalsed kaabellevivõrgud ühtset sidevõrgu infrastruktuuri. Seetõttu on omavahel ühendatud lokaalsete kaabellevivõrkude vahendusel lairibaühendusele juurdepääsu hulgitteenuste osutamise võimalused piiratud, kuna lokaalsete sidevõrkude ühendamiseks kasutatavaid rendiliine või – kanaleid ei ole võimalik nimetatud teenuse osutamiseks kasutada.

Kokkuvõte

178. Turuanalüüsi läbiviimise käigus vaadeldud ettevõtjate sidevõrgu infrastruktuuri analüüsist nähtub, et Telia omab kõige laialdasemat (suuremat osa Eestist katvat) sidevõrgu infrastruktuuri. Telia omandis ...*% väljaehitatud- ja ...*% aktiivsetest lairibateenuse osutamist võimaldavatest kliendiliinidest ning ...*% ülekandevõrgu kogumahust Eesti Vabariigi territooriumi ulatuses.
179. Telia omandis on ...*% välja ehitatud kaablikanaliseerimisest, mille vahendusel on võimalik osutada lairiba juurdepääsu hulgituru teenuseid. Ülejäänud ettevõtjate vastav hulgitteenuste osutamist võimaldav sidevõrgu infrastruktuur on lokaalse ulatusega. Seega omab Telia sidevõrgu infrastruktuuri, mis võimaldab oluliselt mõjutada ja kontrollida lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamist üle Eesti.

4.3.2.2. Investeeringud sidevõrgu infrastruktuuri

180. Kuna ettevõtted oma investeeringuid puudutavaid andmeid ei esitanud, vaadeldi turuosaliste tehtud investeeringuid majandusaasta aruannetes toodud andmetest lähtudes. Samuti ei esitanud ettevõtjad andmeid tulevikus tehtavate investeeringute kohta.
181. Lairiba juurdepääsu hulgituru ja sellega lähedalt seotud jaeturgude areng on oluliselt seotud investeeringutega, mida ettevõtjad on viimastel aastatel teinud oma sidevõrgu arendamiseks. Seetõttu on järgnevalt antud ülevaade ettevõtjate poolt sidevõrgu infrastruktuuri- ja lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamiseks vajalikesse seadmetesse tehtud investeeringutest.

182. Aastal 2015. on sideettevõtjad Eesti elektroonilise side turul investeerinud fikseeritud sidevõrkudesse, sh lairibateenuste osutamist võimaldavatesse infrastruktuuridesse 54,8 miljonit eurot. Eeldatavalt on nimetatud investeeringud tehtud sidevõrkude ülekande- ja juurdepääsvõrgu uuendamiseks ja laiendamiseks (aastatel 2012-2015) kokku 186 miljonit eurot.
183. Kuna sidevõrgu infrastruktuuri rajamiseks on vajalikud suured pöördumatud kulud ja investeeringute tagasiteenimise aeg on pikk, siis investeeritakse üldjuhul ainult sellistesse piirkondadesse, kus investeeringute tagasiteenimine on kõige tõenäolisem. Kui piirkonna kohta tehtud uurimus näitab, et sidevõrgu infrastruktuuri investeeringute tagasiteenimise tõenäosus on väike, siis tavaliselt neis piirkondades uut sidevõrku välja ei ehitata ning juba olemasolevat võrku ei uuendata.
184. Vaadeldaval perioodil on turul tegutsevatest ettevõtjatest kõige rohkem investeerinud sidevõrgu infrastruktuuri Telia. Teiste ettevõtjate investeeringud sidevõrgu infrastruktuuri on olnud oluliselt väiksemad (vt Tabel 17).

	2012	2013	2014	2015
Telia	... *%	... *%	... *%	... *%
Starman	... *%	... *%	... *%	... *%
STV	... *%	... *%	... *%	... *%
Teised	... *%	... *%	... *%	... *%
Kokku	100%	100%	100%	100%

Tabel 17. Tehtud investeeringute osakaalud aastatel 2012-2015

185. Võrreldes teiste sideettevõtjatega on Telia investeeringute maht sidevõrgu ülekande ja juurdepääsu infrastruktuuri arengusse oluliselt suurem. See on osaliselt põhjendatav Telia omandis oleva sidevõrgu laialdasema ulatusega võrreldes teiste fikseeritud sideteenuste osutajatega. Täiendavalt nõuab finantsvahendeid tarbijatele jaeteenuste osutamise jätkusuutlik arendamine, kaasajastamine ja kohandumine tarbijate muutuva nõudlusega.
186. Teiste turuanalüüsi kaasatud ettevõtjate investeeringud on samuti olnud enamikus suunatud sidevõrgu infrastruktuuri laiendamisele või kvaliteedi parandamisele.
187. Seega on põhiliseks lairiba juurdepääsu hulgituru teenuseid võimaldavas sidevõrgu infrastruktuuri investeerijaks Telia, kes kontrollib olulist osa Eestit katvast lairibateenuste osutamist võimaldavast infrastruktuurist ning ühtlasi omab suurimat kliendibaasi lairibateenuste jaeturul (vt otsuse punkt 4.2.1.).
188. Tänu laiaulatuslikule- ja kõige suuremale sidevõrgule ning seega ka võimalusele osutada märkimisväärselt suuremas mahus lairibateenuseid, kogeb Telia mastaabisäästu, mis aga jääb uutele turule sisenejatele kättesaamatuks. See on aga oluliseks sisenemistõkkeks lairiba juurdepääsu hulgiturul ja sellega lähedalt seotud lairibateenuste jaeturul.

4.3.2.3. Järeldused

189. Suuremat osa Eestit katva sidevõrgu omamine annab Teliale suurimad võimalused lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamisel, mis tagab Teliale vastaval turul ka selge eelise konkurentide ees. Viimased peavad selleks, et tagada Teliaga võrreldavas mahus lairibateenuste osutamine, kas arendama välja Teliaga paralleelse infrastruktuuri, kasutama Telia pakutavaid hulgiteenuseid või müüma Telia lairibateenust edasi. Telia seevastu on konkurentidest üsna sõltumatu, kuna tänu suurimale (sh lairibateenuste osutamist võimaldavale) sidevõrgu olemasolule kontrollib ta suuremat osa fikseeritud

sideteenuste lõppkasutajatest, kes on ühtlasi potentsiaalsed lairibateenuse lõppkasutajad. Seega omab Telia olulisi eeliseid kõigi teiste lairibateenuseid osutavate ettevõtjate ees.

190. Kuigi turuanalüüsi kaasatud kaabellevivõrgu operaatorid avaldavad Teliale konkurentsipurvet suuremates linnades, ei ole see oluliselt vähendanud Telia võimet tegutseda teistest sideettevõtjatest sõltumatult.
191. TJA on seisukohal, et Telia eelised, mida ta omab tänu suurimale infrastruktuurile ja laialdasele kliendibaasile, lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamisel, säilivad ka lähema kolme aasta jooksul. Ei ole ka tõenäoline, et ükski alternatiivne operaator oleks võimeline nii kiiresti edukalt rajama uut, Telia juurdepääsu- ja ülekandevõrku kas täielikult või suures osas dubleerivat infrastruktuuri või tegema vajalikke suuremahulisi investeeringuid olemasoleva infrastruktuuri laiendamiseks ja täiustamiseks, et osutada selle baasil vastavaid lairiba juurdepääsu hulgituru teenuseid.

Kokkuvõte

192. Turuanalüüsi kaasatud sideettevõtjate sidevõrgu infrastruktuuri ja investeeringute analüüs näitab, et Telia omab kõige laialdasemat ja terviklikku suuremas osas Eestit katvat sidevõrgu infrastruktuuri, omades ...*% ülekandevõrgu infrastruktuurist ning ...*% väljaehitatud- ja ...*% aktiivsetest lairibateenuste osutamist võimaldavatest kliendiliinidest.
193. Ülejäänud ettevõtjate lairibateenuste osutamist võimaldav sidevõrgu infrastruktuur on lokaalne ja ei moodusta ühtset terviklikku sidevõrku. Tegemist on sõltumatute lokaalsete võrkudega. Ükski teine lairibateenuse osutamist võimaldava infrastruktuuri omanik ei suuda tegutseda sõltumatult Teliast, kuna Telia kontrollib suurimat osa ülekande- ja juurdepääsuvõrgust (sh ...*% kaabelkanalisatsioonist üle Eesti).
194. Seega omab Telia sidevõrgu infrastruktuuri, mis võimaldab oluliselt mõjutada ja kontrollida lairibateenuste osutamist üle Eesti. Teised sideettevõtjad peavad oma lõppkasutajatele lairibateenuste osutamiseks ostma Telia poolt pakutavaid võrguteenuseid (püsiliiniteenus, kaablikanalisatsiooni- või vaskpaari rent, lairibaühendusele juurdepääsu hulgitenus). Samuti on suure turujõu hindamisel oluliseks indikaatoriks ettevõtjate investeeringud. Kõigist turuanalüüsi kaasatud sideettevõtjate poolt fikseeritud sidevõrgu infrastruktuuri investeeringutest moodustavad Telia poolt tehtud investeeringud ligikaudu kolmveerandi (vt tabel 19).

4.3.3. Sisenemistõkked

195. Vastavalt turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punktile 80 on turul domineerimise tuvastamiseks oluline hinnata turule sisenemise lihtsust. Ettevõtja võime turul domineerida sõltub muu hulgas uute turuosaliste turule sisenemise võimalusest. Kui turul puuduvad sisenemistõkked, on ettevõtja võimalused turul konkurente eirates tegutseda piiratud isegi juhul, kui ta omab kõnealusel turul märkimisväärset turuosa.
196. Sisenemistõkked võivad esineda mitmes eri vormis ning ilmneda erinevatel põhjustel. Olemuselt võivad turule sisenemise piirangud olla struktuursed või regulatiivsed.

4.3.3.1. Regulatiivsed tõkked

197. Regulatiivsed tõkked tähendavad, et teatud territooriumil kehtivad regulatiivsed meetmed piiravad teenuseosutajate tegutsemisvabadust või takistavad üldse võimalust tegutseda (turuanalüüsi ja märkimisväärse turujõu hindamise suuniste punkt 80). Näiteks väljastatakse vaid piiratud arv konkreetse sideteenuse osutamise lube.

198. Lairiba juurdepääsu hulgiturule sisenemisel võivad teatud juhtudel olla regulatiivseteks tõketeks infrastruktuuri ehitust reguleerivad õigusaktid, mis piiravad infrastruktuuri rajamist. Näiteks tiheasustusalal võib kohalik omavalitsus keelata või piirata dubleerivate kaabelkanalisatsioonitrasside rajamist.
199. TJA-le teadaolevalt ei kuulu piiritletud turu koosseisu sideteenuseid, mille osutamist piiraks teenuste osutamise vajalikud litsentsid. Võttes arvesse eeltoodut, leiab TJA, et piiritletud turul ei esine kõrgeid regulatiivsed sisenemistõkkeid, mis arvestataval määral takistaksid turule sisenemist tervikuna.

4.3.3.2. Struktuursed tõkked

200. Struktuursed tõkked tähendavad tehnoloogiast ja sellega seotud kulude struktuurist tingitud erinevaid võimalusi turul juba tegutsevatele ja sinna siseneda soovivatele ettevõtjatele.
201. Lairiba juurdepääsu hulgiturul on struktuurseteks tõketeks kõrged ülekandevõrgu ja kliendiliinide väljaehitamise kulud. Lairiba juurdepääsu hulgiturule siseneda sooviv ettevõtja peab rajama ülekandevõrgu ja arvestatava hulga kliendiliine, mis nõuab märkimisväärsed investeeringuid ning ajalist ressursi.
202. Turuanalüüsis käsitletakse struktuurseid sisenemistõkkeid, mis uue teenusepakkuja (turulesiseneja) jaoks võivad asjakohasele turule sisenemisel olla olulise tähtsusega:
- suured pöördumatud kulud;
 - mastaabisääst;
 - vertikaalne integratsioon.

4.3.3.2.1. Pöördumatud kulud

203. Üheks võimalikuks turule sisenemise tõkkeks on, kui turule sisenemine nõuab ettevõtjalt suuri ja pikaajalisi investeeringuid enne kasumisse jõudmist. Piiritletud turul saab teenuseid osutada vaid sidevõrgu infrastruktuuri omav ettevõtja. Seega on lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste pakkumise eelduseks oma elektroonilise sidevõrgu olemasolu ja tehniline valmisolek sideteenuste osutamiseks.
204. Kuna oma sidevõrgu rajamine nõuab ettevõtjalt suuri ja pikaajalisi investeeringuid, eksisteerivad asjakohasele turule sisenemisel kõrged sisenemistõkked. Need on seotud lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste osutamiseks vajaliku infrastruktuuri rajamise investeeringutega. Selliseid kulusid võib lugeda pöördumatuteks kuludeks, kuna teatud juhtudel kaotatakse kuni 100% sellistest investeeringutest. Näiteks olukorras, kus teenuse pakkuja on sunnitud sellest turult lahkuma. Eelkõige on raskused seotud juurdepääsuga finantsvahenditele, kuna suuremahuliste investeeringu katmiseks vajalikku laenu saab võtta vaid väga suur ja/või piisavat tagatist omav ettevõtja. Investeeringute tagasi teenimine on riskantne eelkõige järgmistel põhjustel:
- 1) Eesti elanikkonna väiksus ja madal asustustihedus maapiirkondades, mis muudab mitme paralleelse üleriigilise sidevõrgu infrastruktuuri väljaehitamise maapiirkondades majanduslikult ebaotstarbekaks. Selliste investeeringute tagasi teenimise aeg on väga pikk.
 - 2) turu arengust nähtub, et peale eelmise turuanalüüsi läbiviimist 2013. aastal ei ole uued lairibateenuste turule sisenejad olnud võimelised tagama arvestatavat lairibateenuste lõppkasutajate arvu, mis annaks garantii investeeringute tagasiteenimiseks.

205. Need põhjused on seotud ka tegevuse laienemise võimaluste puudumisega või kui uutel ettevõtjatel ei ole laienemine äriliselt põhjendatud (vt ka investeringuid sidevõrgu infrastruktuuri otsuse punktis 4.3.2.2.).
206. Samas vähendab struktuursete sisenemistõkete osatähtsust tehnoloogia areng. Tehnoloogiline eelis teiste ettevõtjate ees võimaldab sideettevõtjal lõppkasutajale teenuseid pakkuda odavamalt ja efektiivsemalt. Samas ei lange asjakohaste teenuste osutamiseks vajaliku sidevõrgu väljaehitamise kulud kunagi tasemele, kus see oleks ettevõtjale kerge või lihtne.
207. Seega eksisteerivad uutele lairiba juurdepääsu hulgiturule sisenejatele kõrged sisenemistõkked, kuna nimetatud turu koosseisu kuuluvate hulgiteenuste osutamiseks on vajalik suur pöördumatute kuludega investering.

4.3.3.2.2. Mastaabisääst

208. Kõrgeid struktuurseid tõkkeid võib vähendada mastaabi- ja/või profiilisääst. Mastaabisääst on keskmise tootmiskulu alanemine toodangumahtude suurenemise tagajärjel. Tooteühiku kulud võivad alaneda tänu suurte sisendikoguste ostmisega kaasnevatele mahuallahindlustele ja/või uurimis- ja teadustöösse investeerimisele, mis tõhustab tootmist.
209. Majandusteooria kohaselt on mastaabisäästuga tegemist juhul, kui väljundi kahekordistamisel kasvab väljundi mahu suurendamiseks tehtud kulu kahekordsest väiksemas määras. Arvesse tuleb võtta majanduses toimivat skeemi, mille juures toote või teenuse keskmised kulud vähenevad toodangu või teenuse mahu kasvades.
210. Tegelikult tähendab see asjaolu, et uue turule siseneva teenusepakkuja jaoks muutub enesekehtestamine turul raskemaks. Seda seetõttu, et turule sisenedes on ettevõtja teenuse osutamise mahud väikesed. Madalamad teenuse ühikukulud on seotud suurema teenuste osutamise mahuga. Seega eeldab turule edukas sisenemine uutelt turule tulijatelt piisava hulga lõppkasutajate olemasolu. Samuti ei oma mastaabisäästu ettevõtjad, kes on küll turul juba pikemat aega tegutsenud, kuid kelle turuosa ei ole arvestatava mastaabisäästu saavutamiseks piisavalt suur.
211. Otsuse punktis 3.4. on välja toodud, et Telia omab suuremat osa Eestit katvat ülekande- ja juurdepääsuvõrku, mistõttu on Telial võimalik saavutada piiritletud turul ka suurt mastaabisäästu. Kuna teised turuanalüüsi kaasatud ettevõtjad ei oma sellises ulatuses võrku, vaid nende lairibateenuse osutamist võimaldavad sidevõrgud on lokaalse ulatusega ning mitu lokaalvõrku ei pruugi ka omavahel alati ühendatud olla (samuti on nad oma kogumahult väiksemad), siis ei ole neil Teliaga sarnases ulatuses mastaabisäästu saavutamine ilmselt võimalik.
212. Eeltoodust järeldub, et mastaabisäästu puudumine või väiksus on lairiba juurdepääsu hulgiturul oluliseks sisenemistõkkeks. Samuti annab võrreldes teiste sideettevõtjatega suuremahulisest teenuse osutamisest saadav kulude kokkuhoid tugeva konkurentsieelise Teliaile.

4.3.3.2.3. Vertikaalne integratsioon

213. Ettevõtjat, kes omab üheaegselt teenuse osutamiseks vajalikku infrastruktuuri ja tegeleb nii toote/teenuse tootmise, turustamise kui ka müügiga nii hulgi kui jaeturul, saab lugeda vertikaalselt integreeritud ettevõtjaks. Eestis osutavad piiritletud turu koosseisu kuuluvaid hulgiteenuseid selleks vajalikku infrastruktuuri omavad ettevõtjad peamiselt enda tarbeks ning ei müü seda teenust edasi teistele sideettevõtjatele. Kuna jaetasandi lairibateenuseid osutatakse põhiliselt sideettevõtjale kuuluva sidevõrgu infrastruktuuri vahendusel, (st ettevõttesiseselt osutatakse juurdepääsu hulgiteenust ettevõtja

jaemüügiüksusele, eesmärgiga osutada jaateenust lõppkasutajatele), on selliselt lairibateenuseid osutavad ettevõtjad vertikaalselt integreeritud. Seega võib kõiki analüüsi kaasatud sideettevõtjad lugeda vertikaalselt integreeritud ettevõtjateks.

214. Turuanalüüsis käsitatavate ettevõtjate hulgas on Telia vertikaalselt integreeritud elektroonilise side ettevõtja, kellel on arenenuim kõiki võrgutasemeid kattev sidevõrk ning kellel on sellest tulenevalt võimalik toota iseendale vajalikke mitmekesiseid sisendteenuseid. On ilmne, et Telia osutab laias valikus teenuseid nii jae- kui ka hulgitasemel ning ükski tema konkurentidest ei suuda pakkuda sarnast laiaulatuslikku sideteenuste kombinatsiooni.
215. Vertikaalselt integreeritud ettevõtja puhul on võimalik, et teenuse pakkuja turujõud hulgiturul kantakse üle jaeturule või vastupidi ning tekib nn hindade kokku surumine kahe lähedalt seotud turu vahel. See aga takistab uute turule tulijate turule sisenemist. Juhul, kui teenuste pakkuja, kes on vertikaalselt integreeritud ettevõtja, on monopoolses seisundis ühel turul, saab ta mõjutada konkurentsiolukorda ka selle turuga lähedalt seotud turul, kus ta ei ole monopoolses seisundis. Selline tegevus on võimalik seeläbi, et piiratakse juurdepääsu monopoolselt osutatavatele teenustele või toimub teenuste subsideerimine monopoolse turu ja sellega lähedalt seotud turu vahel, kus konkurents toimib.
216. Vertikaalselt integreeritud ettevõtja võib oma turujõudu laiendada lähedalt seotud turgudele ka seeläbi, et säilitab ainu- või eelisjuurdepääsu oma müügi- ja hanketurgudele, kuhu ta oma konkurentidele juurdepääsu ei võimalda. See kehtib ka Telia lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuse puhul. Nii lairiba juurdepääsu hulgiturul kui ka sellega lähedalt seotud jaeturgude puhul on Telial võrreldes konkurentidega ülimuslik turupositsioon. Seega väljendab Telia vertikaalne integreeritus koosmõjus tema omandis oleva sidevõrgu infrastruktuuri ulatuslikkusega Telia suurt turujõudu.

4.3.3.2. Kokkuvõte

217. TJA leiab, et piiritletud turul ei kujuta regulatiivsed tõkked endast sedavõrd kõrgeid sisenemistõkkeid, et need arvestataval määral takistaksid piiritletud turule sisenemist tervikuna. Samas peavad aga turule sisenejad arvestama kõrgete struktuursete sisenemistõketega pöördumatute kulude osas, mis on seotud turu koosseisu kuuluvate hulgiteenuste osutamiseks vajalike investeeringutega.
218. Uutele väiksematele elektroonilise sidevõrgu infrastruktuuri omanikele võib osutada oluliseks sisenemistõkkeks juurdepääs finantsvahenditele või mastaabisäästu puudumine või selle väiksus.
219. Samuti on võimalik, et integreeritud teenuse pakkuja turujõud hulgiturul kantakse üle jaeturule või vastupidi ning sellest tuleneva hindade kokku surumise tõttu on takistatud uute ettevõtjate turule sisenemine.

4.4. Tasakaalustav ostja jõud lairiba juurdepääsu hulgiturul

220. Euroopa Kohtu konkurentsi-alase kohtupraktika²⁹ kohaselt väljendab märkimisväärset turujõudu ettevõtja suutlikkus tegutseda turul märkimisväärsel määral sõltumatult konkurentidest, lepingupartneritest ja lõppkasutajatest. Ettevõtja suutlikkust turuosalistest sõltumatult käituda võib vähendada tasakaalustav ostja jõud (*countervailing buyer power*), mis põhimõtteliselt kujutab endast kliendi läbirääkimise jõudu vahetult teenuse või toote pakkujaga. Selline jõud ilmneb siis, kui kliendil on märkimisväärne mõju

²⁹ 27/76: *United Brands*, op. cit.; 85/76: *Hoffmann-La Roche vs. Komisjon*, op. cit; 322/81: *Michelin vs. Komisjon*, op. cit.; vt ka raamdirektiivi art 14 p 2 ja ESS § 45 lg 2.

teenuseosutaja hinnakujunduslikule käitumisele või kui klient takistab teenuseosutajat tegutsemast temast märkimisväärses ulatuses sõltumatult.

221. Tasakaalustava ostja jõu olemasolu ja ulatust on asjakohane ja oluline käsitleda juhtudel, kui on tegemist kõrge kontsentratsiooniga turgudega ja kui teenuseosutaja on monopoolses seisus.
222. Üldtunnustatud majandusteooria kohaselt on ratsionaalselt tegutseva monopolisti eesmärk maksimeerida oma kasumit, määrates teenustele ja toodetele monopoolsed hinnad. Tavaliselt järgneb sellisele käitumisele ebapiisav tootlikkus, ülemäärase hinnad ja seega ka heaolu langus.
223. Ülekande- ja juurdepääsuvõrgu osas omab Telia vastavalt ...*% ja ...*% väljaehitatud liinidest, mille kaudu on võimalik lairibateenuseid osutada. TJA hinnangul ei oma ükski lairiba juurdepääsu hulgiturul pakutavaid teenuseid tarbiv ettevõtja märkimisväärselt mõju Telia lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste hinnakujunduslikule käitumisele, kuna puuduvad võimalused samaväärsete alternatiivsete juurdepääsu hulgiteenuste tarbimiseks. Elisa pakub küll ainukesena Telia kõrval lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuseid, kuid neid teenuseid on võimalik kasutada vaid piiratud ulatuses ning Elisa pakub neid valdavalt ise Telia hulgiteenuseid tarbides.
224. Klientide poolse mõju puudumine Telia hinnakujunduslikule käitumisele lairiba juurdepääsu hulgiturul tuleneb sellest, et kliendid ei oma ülevaadet selle kohta, kas temale osutatavaid jaateenuseid osutav teenuseosutaja kasutab jaateenuste osutamiseks oma sidevõrku või osutab teenust teiselt sideettevõtjalt renditud sidevõrgu vahendusel. Lisaks eelnevale ei pruugi lairibateenuse jaehinnad olla järgalt sõltuvuses lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuste hindadest, kuna jaeturgu ei reguleerita ja sellel turul ei rakendata hinnaregulatsiooni. Seega võivad ettevõtjad lairibateenuste jaehindu vabalt kujundada ning jaateenuse kliendid ei saa oma käitumisega mõjutada lairibaühenduse juurdepääsu hulgiteenuse hindu.
225. Teised turuanalüüsi kaasatud sideettevõtjad omavad võrreldes Teliaga tunduvalt väiksemat ülekande- ja juurdepääsuvõrgu mahtu (vt otsuse punkti 4.3.2.) ja nende sidevõrkude leviala on suhteliselt piiratud (linnad ja teised suuremad asulad). Sellest tulenevalt ei saa nad tegutseda konkurentidest ja klientidest märkimisväärses ulatuses sõltumatult, kuna klientidel on võimalus kasutada Telia (kes omab kõige laiaulatuslikumat sidevõrku) poolt pakutavat samaväärset hulgiteenust.
226. Eeltoodust tulenevalt puudub Telia poolt pakutavaid lairiba juurdepääsu hulgituru teenuseid kasutavatel ettevõtjatel tasakaalustav ostja jõud Telia hinnakujunduslikule käitumisele. Teliaga lairiba juurdepääsu hulgiturul konkureerivad ettevõtjad on ostjate käitumisest sõltuvad ja nende kliendid omavad teatavat mõju hinnakujunduslikule käitumisele.

5. MÄRKIMISVÄÄRSE TURUJÕUGA ETTEVÕTJAKS TUNNISTAMINE

227. Eelmises peatükis väljatoodud asjaolud väljendavad selgelt, et piiritletud sideturul konkurents ei toimi ning Telia omab lairiba juurdepääsu hulgiturul märkimisväärselt turujõudu.
228. Piiritletud turul turuanalüüsi käigus tuvastatud asjaolud, millest selgub, et nimetatud ettevõtja omab märkimisväärselt turujõudu asjakohasel turul, on järgmised:
- Telia suur turuosa lairiba juurdepääsu hulgiturul;
 - Telia suur turuosa lairiba juurdepääsu hulgituruga vertikaalselt allapoole seotud jaeturul;

- Telia laialdane sidevõrgu infrastruktuur, mida on raske dubleerida;
- Telia tugev vertikaalne integratsioon;
- piiritletud turul eksisteerivad kõrged sisenemistõkked.

Tulenevalt ülaltoodust ning juhindudes ESS § 46 teeb TJA ettepaneku tunnistada Telia lairiba juurdepääsu hulgiturul märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks.

6. KEHTESTATAVAD KOHUSTUSED

6.1. Kohustuste kehtestamise eesmärk ja alused

229. Sideteenuse turgude valdkonnaspetsiifilise reguleerimise, sh märkimisväärse turujõuga ettevõtjale kohustuste kehtestamise eesmärk on tagada konkurentsi soodustamisega sideteenuse osutajate paljususe, nende võrdne ja mittediskrimineeriv kohtlemine ning osutatavate teenuste kvaliteet ja kättesaadavus lõppkasutajatele³⁰. Märkimisväärse turujõuga ettevõtjale kohustuste kehtestamine on suunatud konkurentsi tekkele ja toimimisele sellel turul.
230. Märkimisväärse turujõuga ettevõtjale kohustuste kehtestamisel lähtub TJA ettevõtja suhtes ESS §-des 48¹ – 57 sätestatust, kehtestades ettevõtjale ühe või mitu asjakohast kohustust sellel sideteenuse turul, millel sideettevõtja kohta on tehtud ettepanek tunnistada ta märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks. Kohustuste valikul arvestab TJA mh Euroopa Komisjoni elektroonilise side turgu puudutavate soovitude ja seisukohtadega ning EL sideturu regulaatorite koostöös kujundatud vastava praktikaga³¹.
231. Lairiba juurdepääsu hulgiturul teenuste osutamisele rakendatavad võimalikud kohustused saab jaotada järgmiselt: teenustele juurdepääsukohustused³², teenuste osutamisega seotud mittediskrimineerimise kohustused³³, teenuste läbipaistvuse kohustused³⁴ ning teenuste hinnaga seotud kohustused³⁵.
232. TJA tegi 5. peatükis ettepaneku tunnistada Telia lairiba juurdepääsu hulgiturul märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks. Järgnevalt analüüsitakse nimetatud turuga seotuid konkurentsiprobleeme ja nende vältimiseks sobivaid kohustusi ning vajadusel kehtestatakse nimetatud sideettevõtjale asjakohased kohustused.
233. Kuivõrd *ex ante* regulatsiooni kehtestamine ei sisalda endas hinnangut sellele, kas ettevõtja on pannud toime õiguserikkumise ning oluline on üksnes kindlaks teha, kas tema turujõud annab talle võime käituda märgatavas ulatuses sõltumatuna konkurentidest, lepingupartneritest ja lõppkasutajatest³⁶, siis tuleb ka piiritletud sideturul esineda võivaid konkurentsiprobleeme hinnata ennekoike kui potentsiaalseid konkurentsiprobleeme ning selgitada välja, kas niisugused konkurentsiprobleemid võivad turu konkurentsiolukorrast tingituna praktikas realiseeruda.
234. Võrreldes praegu kehtivate kohustustega väheneb alljärgnevalt analüüsitava ja kavandatavate kohustuste osas juurdepääsu tasandite arv. Seega kavandatavate kohustuste

³⁰ ESS § 40 lõige 1

³¹ ESS § 46 lõige 2

³² ESS § 50 lõige 5

³³ ESS § 50 lõige 3

³⁴ ESS § 50 lõige 1 ja 2

³⁵ ESS § 50 lõige 4 ja 7

³⁶ raamdirektiivi artikli 14 lõige 2, ESS § 45 lõige 2

6.2. Juurdepääsu kohustused

6.2.1. Juurdepääsu kohustuste eesmärk ja alused

235. Juurdepääsu kohustus on suunatud peatükis 6.2.2. Juurdepääsuga seotud konkurentsiprobleemid" kirjeldatud juurdepääsust keeldumise ja viivitamisega seotud konkurentsiprobleemide vältimisele. Juurdepääsu kohustuste eesmärk on edendada konkurentsi elektroonilise side ja sellega seotud teenuste osutamisel, tõkestades sideteenuste turgudel konkurentsi moonutamine või takistamine ning kaitstes kliente eelkõige teenuste valiku osas³⁷. Juurdepääsu kohustused tagavad teistele sideettevõtjatele juurdepääsu märkimisväärse turujõuga ettevõtja sidevõrgu infrastruktuurile eesmärgiga pakkuda konkurentsi sideteenuste jaeturgudel.
236. TJA võib märkimisväärse turujõuga ettevõtjale kehtestada kohustuse rahuldada teise sideettevõtja mõistlik taotlus juurdepääsuks konkreetsetele võrguelementidele ja võrguga seotud vahenditele ja võimaldada nende kasutamine vastavalt ESS §-le 51, kui juurdepääsust keeldumine või juurdepääs ebamõistlikel tingimustel takistab konkurentsi arengut jaemüügi tasandil või on lõppkasutajate huve kahjustav³⁸.

6.2.2. Juurdepääsuga seotud konkurentsiprobleemid

237. Lairiba juurdepääsu hulgituru teenused on olulised sisendid nimetatud turuga vertikaalselt allapoole seotud jaeturgudele siseneja jaoks, kellel puudub oma juurdepääsuvõrk või kelle juurdepääsuvõrk on piiratud ulatusega. Oluline on märkida, et juurdepääsuvõrgud on märkimisväärse mastaabisäästu ja suurte pöördumatute kulude tõttu eriti raskesti dubleeritavad. Arvestades asjaolu, et hulgiteenuste osutamiselt saadav tulu jääb üldjuhul väiksemaks jaeteenuste osutamisest saadavast tulust, on vertikaalselt integreeritud ettevõtja huvitatud rohkem jaeteenuste kui ka hulgiteenuste osutamisest. Sellest tuleneb ka vertikaalselt integreeritud märkimisväärset turujõudu omava ettevõtja huvi piirata lairiba juurdepääsu hulgiturul teenuste osutamist. Nimetatud hulgiteenuste osutamisest keeldumisega piiratakse teiste sideettevõtjate võimalusi siseneda nimetatud hulgituruga vertikaalselt allapoole seotud jaeturgudele.
238. Samuti võib lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuste osutamise korral esineda viivitamisega seotud konkurentsiprobleeme. Viivitamistaktika on käitumine, mille puhul ettevõtja ei keeldu oma konkurentidele hulgiteenuse turul teatud sisendit tarnimast, kuid neid varustatakse sisenditega ajaliselt hiljem, võrreldes oma jaateenust pakkuva haruga. Viivitamistaktikale võib viidata näiteks pikk läbirääkimiste ja lepingute sõlmimise protsess.
239. TJA hinnangul on juurdepääsust keeldumise ja viivitamisega seotud konkurentsiprobleemide esinemine lähima kolme aasta jooksul tõenäoline, kuna puuduvad alused eeldada, et Telia vertikaalne integreeritus ja turujõud lairiba juurdepääsu hulgiturul nimetatud perioodil märkimisväärselt väheneks. See annab Teliale võime keelduda juurdepääsu osutamisest lairiba juurdepääsu hulgituru teenustele takistades teiste sideettevõtjate jaeturule sisenemist ning kahjustades seeläbi konkurentsi jaemüügi tasandil ning lõppkasutajate huve.

³⁷ ESS § 134 lõike 1 punktid 1 ja 2

³⁸ ESS § 50 lõige 5

6.2.3. Juurdepääsukohustuste valiku analüüs

240. Alljärgnevalt on analüüsitud märkimisväärse turujõuga ettevõtjale rakendatavaid erinevaid võimalike kohustusi, leidmaks kohustust, mis tagaksid lairiba juurdepääsu hulgiturul juurdepääsuga seotud konkurentsiprobleemide tõhusaima vältimise.
241. Juurdepääsudirektiivi preambuli punkti 19 kohaselt peavad riigi reguleerivad asutused tasakaalustama infrastruktuuri omaniku õiguseid kasutada oma infrastruktuuri enda huvides ja teiste teenuseosutajate õiguseid kasutada vahendeid, mis on olulised konkureerivate teenuste pakkumiseks.
242. TJA kaalus erinevaid ESS § 50 lõigetes 1 – 4 ja lõikes 7 sätestatud meetmeid ja leidis, et:
- läbipaistvuskohustus³⁹ üksi ei oleks juurdepääsust keeldumise konkurentsiprobleemi vältimiseks piisav, kuna nimetatud kohustus sätestab ainult kohustuse avaldada kõigile võrdsetel tingimustel lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate hulgiteenuste kasutamiseks vajalikku informatsiooni, kuid ei kohusta osutama vastavaid teenuseid;
 - mittediskrimineerimise⁴⁰ kohustus ei ole juurdepääsust keeldumise konkurentsiprobleemi vältimiseks kohane, kuna nimetatud kohustus on suunatud üksnes sideettevõtjate võrdse kohtlemise tagamisele, kuid ei taga lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate hulgiteenuste osutamist;
 - kuluarvestuse lahususe, hinnakontrolli ja kuluarvestuse kohustused⁴¹ ei ole samuti juurdepääsust keeldumise kui konkurentsiprobleemi vältimiseks piisavad ega kohased, kuna need kohustused ei taga lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate hulgiteenuste osutamist.
243. TJA analüüsis, kas on vajalik teha muudatusi Teliale kavandatavate juurdepääsukohustuste osas võrreldes Teliale juba eelmise turuanalüüsi käigus (Konkurentsiameti 11.11.2013 otsus nr 8.3-1/13-002) kehtestatud juurdepääsu kohustusega, ning leidis, et oluliste muudatuste tegemine ei ole põhjendatud ega vajalik. Eelmise turuanalüüsi käigus rakendatud juurdepääsukohustusega sarnased meetmed tagavad ka edaspidi huvitatud sideettevõtjatele juurdepääsu lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvatele teenustele.
244. TJA kaalus (ESS § 51 lõige 1), kas Teliale juurdepääsukohustuste kehtestamine on ESS §-s 134 sätestatud eesmärkidega vajalik ja proportsioonis ning leiab, et:
- 1) lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate hulgiteenuste osutamisel vajalike konkureerivate vahendite kasutamise või paigaldamise, pidades silmas turu arengutempot ja võttes arvesse asjasse puutuva juurdepääsu laadi ja liiki, on Telia sidevõrgus tehniliselt ja majanduslikult teostatav, kuna Telial on olemas selliste teenuste osutamiseks vajalik tehniline valmisolek ja ressurss;
 - 2) Telia sidevõrgus on lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate hulgiteenuste pakkumine mõistliku taotluse korral teostatav võrreldes kasutatavate mahtudega, kuna vastava teenuse pakkumisest saadavad tulud aitavad kaasa investeeringute tegemisele sidevõrgu arendamiseks;
 - 3) lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate hulgiteenuste osutamine mõistliku taotluse alusel Telia sidevõrgus ei ole ülemäära koormav ega sea ohtu Telia esialgseid investeeringuid, võttes seejuures arvesse ka riiklikke investeeringuid ja

³⁹ ESS § 50 lõige 1 ja 2

⁴⁰ ESS § 50 lõige 3

⁴¹ ESS § 50 lõige 4 ja 7

investeeringutega kaasnevaid riske, kuna vastava teenuse osutamisest saadavad tulud tagavad esialgsete investeeringute tasuvuse;

- 4) lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate hulgiteenuste osutamise kohustuse soodustab konkurentsi jaeturgudel pikema aja jooksul, eelkõige majanduslikul tõhusal infrastruktuuril põhinevat konkurentsi, kuna vastav kohustus tagab sideettevõtjatele sisenemise lairiba juurdepääsu hulgituruga lähedalt seotud jaeturgudele, mis omakorda suurendab konkureerivate jaeteenuste pakkumist majanduslikult tõhusal viisil;
- 5) lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate hulgiteenuste osutamise kohustuse kehtestamine Teliale edendab nii konkurentsi jaetasandil kui ka kaitseb lõppkasutajate õigusi. Lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate teenuste osutamine soodustab konkurentide sisenemist nimetatud turuga lähedalt seotud jaeturgudele, mis omakorda edendab konkurentsi jaetasandil;
- 6) lairiba juurdepääsu hulgituru koosseis kuuluvate hulgiteenuste osutamine ei kahjusta asjasse puutuvate intellektuaalse omandi õiguste kaitset;
- 7) lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate hulgiteenuste osutamise kohustuse kehtestamine Teliale edendab üleeuroopaliste teenuste osutamise võimalikkust, kuna nimetatud teenuste osutamine soodustab teistest euroopa riikidest pärit konkurentide sisenemist nimetatud hulgituruga lähedalt seotud jaeturgudele Eestis, mis omakorda edendab üleeuroopaliste teenuste konkurentsi arengut.

245. ESS § 135 lõike 1 kohaselt on tagatud, et lairiba juurdepääsu hulgiturul juurdepääsu kohustuste kehtestamine Teliale on:

- mõistlik ja otstarbekas, kuna sellega tagatakse teistele sideettevõtjatele juurdepääs olulisele ja raskesti dubleeritavale sidevõrgu infrastruktuurile jaeteenuste osutamiseks;
- mittediskrimineeriv, kuna Telia osutatavad lairiba juurdepääsu hulgituru teenused mõjutavad konkurentsi jaeturgudel Telia ulatusliku infrastruktuuri tõttu oluliselt suuremal määral kui teiste sideettevõtjate poolt osutatavad lairiba juurdepääsu hulgituru teenused. Telia on suuteline kasutama oma märkimisväärset turujõudu konkurentsi takistamiseks, seega on Teliale juurdepääsu kohustuste kehtestamine asjakohasel hulgiturul õigustatud;
- läbipaistev, kuna kohustus kehtestatakse selliselt, et Teliale on üheselt arusaadav, mida TJA tema suhtes on otsustanud ning millised õigused ja kohustused sellest temale tulenevad.

246. TJA analüüsis, kas Teliale lairiba juurdepääsu hulgituruga paralleelsel kindlaksmääratud asukohas kohaliku juurdepääsu hulgiturul kehtestatud (Konkurentsiameti 11.11.2013 otsus nr 8.3-1/13-001) ja kavandatavad (TJA 28.11.2016 otsuse kavand⁴²) juurdepääsu kohustused on piisavad vältimaks juurdepääsuga seotud konkurentsiprobleeme lairiba juurdepääsu hulgiturul. TJA leidis, et kindlaksmääratud asukohas kohaliku juurdepääsu hulgiturul rakendatavad juurdepääsu kohustused ei ole piisavad lairiba juurdepääsu turul juurdepääsuga seotud konkurentsiprobleemide lahendamiseks, kuna kindlaksmääratud asukohas kohaliku juurdepääsu hulgiturg hõlmab ainult juurdepääsuvõrku, kuid lairiba juurdepääsu hulgiturg hõlmab nii juurdepääsuvõrku, kui ka ülekandevõrku. Sideettevõtja, kellel puudub lisaks juurdepääsuvõrgule ka vajalik ülekandevõrk, ei saa siseneda lairibateenuste jaeturule ainult juurdepääsuvõrgu

hulgiteenuste baasil. Seega on oluline kehtestada lairiba juurdepääsu hulgiturul juurdepääsu kohustused, mis hõlmavad lisaks juurdepääsuvõrgule ka ülekandevõrku.

247. TJA analüüsis lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuse kohaliku tasandi nõudlust ja leidis, et kohalikul tasandil ei ole lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuseid teiste sideettevõtjate poolt kunagi kasutatud. Telia sidevõrgu kaasajastamine võib tuua kaasa vajaduse vähendada praeguses võrguarhitektuuris eksisteerivaid kohalike sidevõrgu sõlmesid, sellest tulenevalt ei ole otstarbekas kohustada Teliat pakkuma lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenust kohalikul tasandil nagu see sätestati Konkurentsiameti 11.11.2013 otsuse nr 8.3-1/13-002 peatükis 6.3.2.
248. TJA on seisukohal, et eeltoodut arvesse võttes ei ole kavandatavad juurdepääsukohustused Teliale ülemääraselt koormavad. Samuti on TJA hinnangul Telial olemas nimetatud kohustuste täitmiseks vajalik tehniline valmisolek ja ressurss, kuna sarnased kohustused olid Teliale kehtestatud ka eelmise Konkurentsiameti 11.11.2013 otsusega nr 8.3-1/13-002.

6.2.4. Juurdepääsu kohustuste kehtestamine

249. TJA otsustab lairiba juurdepääsu hulgiturul juurdepääsust keeldumise vältimiseks, sideteenuste turgudel konkurentsi moonutamise takistamise ärahoidmiseks ning lõppkasutajate huvide kaitseks kohustada Teliat:
- 1) pidama heas usus läbirääkimisi sideettevõtjatega, kes taotleavad lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenust⁴³;
 - 2) võimaldama hulgitasandil lairibaühendusele juurdepääsu⁴⁴ füüsiliselt kindlaks määratud juurdepääsupunkti kaudu kõigile sidevõrgu lõpp-punktidele (vt joonis 4);
 - 3) võimaldama lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuse koostalituseks hädavajalikele tehnilistele liidestele, protokollidele ja muudele võtmetehnoloogiatele juurdepääsu⁴⁵;
 - 4) võimaldama lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuse tarbimiseks vajalikku ühispaiknemist või muid ühiskasutuse viise, sealhulgas seadmemajutust⁴⁶;
 - 5) võimaldama lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuse jaoks vajalikele tugisüsteemidele ja/või tarkvarasüsteemidele, sealhulgas nimetatud teenuste eeltellimise, tellimise, tehnilise hoolduse ja remondi teabesüsteemidele juurdepääsu⁴⁷.

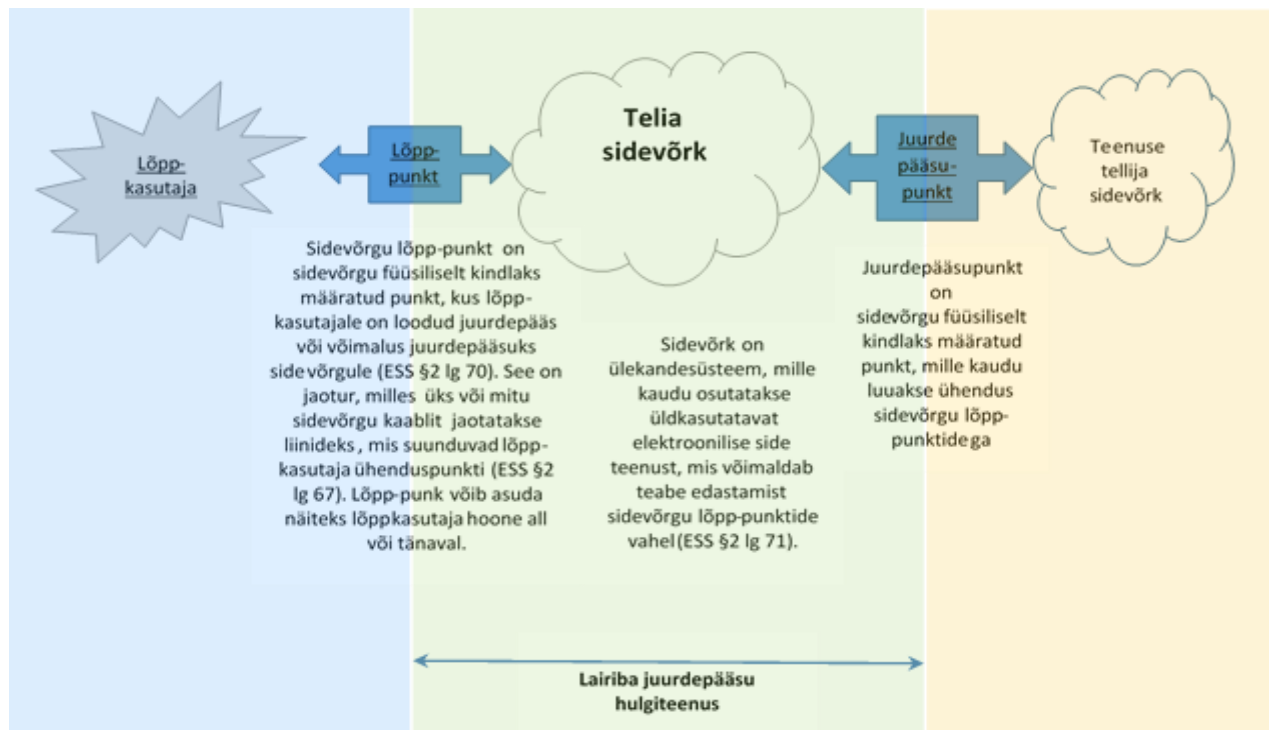
⁴³ ESS § 50 lg 1 p 5 ja §-51 lg 1 p 2

⁴⁴ ESS § 50 lg 1 p 5 ja §-51 lg 1 p 1

⁴⁵ ESS § 50 lg 1 p 5 ja §-51 lg 1 p 5

⁴⁶ ESS § 50 lg 1 p 5 ja §-51 lg 1 p 6

⁴⁷ ESS § 50 lg 1 p 5 ja § 51 lg 1 p 8

Joonis 4. Lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenus kirjeldus

250. Tulenevalt ESS § 64 lõige 2 on sideettevõtja, kelle suhtes on TJA kehtestanud juurdepääsu kohustuse, kohustatud juurdepääsu kohustuse täitmisel vastavalt kohustuse iseloomule täitma järgmisi nõudeid:

- 1) võimaldama kasutada võrgu seadmeid, ehitisi ning liinirajatisi võrdsetel tingimustel ja kvaliteediga, millega ta seda osutab oma ema- ja tütarettevõtjale, klientidele või äripartneritele;
- 2) võimaldama juurdepääsuks taotluse esitanud ettevõtjal saada juurdepääsuks vajalikku teavet;
- 3) kasutama juurdepääsuga seoses saadud teavet üksnes vastava teenuse osutamiseks ning mitte avaldama seda kolmandatele isikutele, kaasa arvatud oma koostööpartneritele ja tütarettevõtjatele, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti;
- 4) mitte piirama oma klientide juurdepääsu teise sideettevõtja poolt osutatavatele teenustele.

6.3. Mittediskrimineerimise kohustus

6.3.1. Mittediskrimineerimise kohustuse eesmärk ja alused

251. Mittediskrimineerimise kohustus on suunatud peatükis 6.3.2. Diskrimineerimisega seotud konkurentsiprobleemid⁴⁸ kirjeldatud kvaliteedi- ja hinnadiskrimineerimisega seotud konkurentsiprobleemide vältimisele. Mittediskrimineerimise kohustuse eesmärgiks⁴⁸ on tagada, et märkimisväärse turujõuga ettevõtja ei moonutaks konkurentsi ja tagaks sideettevõtjate võrdse kohtlemise eelkõige juhul, kui tegemist on vertikaalselt

⁴⁸ Juurdepääsudirektiivi (2002/19/EÜ) preambuli punkti 17 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-ET/TXT/?uri=CELEX:32002L0019&from=EN> ja ESS § 134 lõige 1

integreeritud ettevõtjaga, kes pakub teenuseid ettevõtjatele, kellega ta konkureerib allapoole seotud turgudel.

252. TJA võib⁴⁹ märkimisväärse turujõuga ettevõtjale (eriti vertikaalselt integreeritud - ettevõtjale), kes pakub teenuseid teistele jaemüügi tasandil konkureerivatele sideettevõtjatele, kehtestada mittediskrimineerimise kohustuse. Kohustuse kohaselt rakendab märkimisväärse turujõuga ettevõtja samadel asjaoludel teiste ettevõtjate suhtes samasuguse kvaliteediga ning samaväärseid tingimusi nagu enda - või tütarettevõtjate - või partnerite puhul.

6.3.2. Diskrimineerimisega seotud konkurentsiprobleemid

253. Diskrimineerimisega seotud konkurentsiprobleemid jagunevad kvaliteediga ja hinnaga seotud konkurentsiprobleemideks.
254. Kvaliteedidiskrimineerimine seisneb teistele konkureerivatele sideettevõtjatele madalama kvaliteediga teenuste osutamises võrreldes endaga. Kvaliteedidiskrimineerimise läbi saab turgu valitsev ettevõtja kas tõsta konkurentide kulusid või piirata oma konkurentide poolt osutatavate teenuste väljamüüki.
255. Hinnadiskrimineerimine jaguneb hinnadiskrimineerimiseks sideettevõtjate vahel ja hinnadiskrimineerimiseks sisemise ja välimise varustamise vahel.
256. Hinnadiskrimineerimine sideettevõtjate vahel seisneb erinevate juurdepääsu hindade rakendamises erinevatele sideettevõtjatele.
257. Hinnadiskrimineerimisega sisemise ja välimise varustamise vahel on tegemist juhul, kui vertikaalselt integreeritud sideettevõtja pakub teisele sideettevõtjale ebavõrdseid ja konkurentsi kahjustavaid sidevõrgule juurdepääsu hinna tingimusi võrreldes oma jaateenuse üksusele pakutavaga. Näiteks nõuab teiselt sideettevõtjalt sidevõrgule juurdepääsu eest kõrgemat hinda (sageli ka ülemäärast hinda), kui oma jaateenuse üksuselt. Ehk teisisõnu toimub diskrimineerimine sisemise ja välimise varustamise vahel. Sidevõrgule juurdepääsu hulgiteenuste turul võib märkimisväärse turujõuga vertikaalselt integreeritud sideettevõtja hinnadiskrimineerimise tagajärjel tõsta oma konkurentide kulusid sideteenuste jaeturul läbi ülemäärase hulgihinna, mis võib viia konkurentide jaemüügi piiramiseni ning seeläbi üldise konkurentsiolukorra kahjustamiseni.

6.3.3. Mittediskrimineerimise kohustuse valiku analüüs

258. TJA kaalus erinevate ESS § 50 lõigetes 1, 2, 4, 5, 7 sätestatud meetmete rakendamist ja leidis, et:
- Juurdepääsukohustused⁵⁰ ei ole diskrimineerimisega seonduvate konkurentsi-probleemide ärahoidmiseks piisavad, kuna juurdepääsukohustused tagavad küll juurdepääsu teenuste osutamise teistele huvitatud sideettevõtjatele, kuid ei taga neile võrdseid tingimusi.
 - Läbipaistvuskohustused⁵¹ ei ole diskrimineerimisega seonduvate konkurentsi-probleemide ärahoidmiseks piisavad, kuna need kohustused sätestavad üksnes kohustuse avaldada kõigile võrdsetel tingimustel juurdepääsu teenuste kasutamiseks vajalikku informatsiooni, kuid ei kohusta osutama juurdepääsu teenuseid kõigile

⁴⁹ ESS § 50 lõige 1 punkt 3

⁵⁰ ESS § 50 lg 5

⁵¹ ESS § 50 lg 1 ja 2

võrdsetel (sh võrdse kvaliteedi, informatsiooni kättesaadavuse, teenuse osutamise tähtaja, nõuete ja toote omadustega) tingimustel.

- Hinnakohustus⁵² lahendab küll hinnadiskrimineerimisega seotud probleemid, kuid ei lahenda kvaliteedidiskrimineerimisega seotud konkurentsiprobleeme.

259. Kooskõlas ESS § 135 lõikega 1 on tagatud, et mittediskrimineerimise kohustuste kehtestamine Teliale on:

- mõistlik ja otstarbekas, kuna see tagab, et nimetatud sideettevõtja ei kasuta oma turujõudu konkurentsi kahjustavalt ega kohtle oma konkurente ebavõrdselt;
- mittediskrimineeriv, kuna Telia poolt osutatavad lairibale juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvad teenused mõjutavad konkurentsi vertikaalselt allapoole seotud jaeturgudel Telia ulatusliku infrastruktuuri olemasolu tõttu oluliselt suuremal määral kui teiste sideettevõtjate poolt nimetatud turu koosseisu kuuluvad teenused. Sellest tulenevalt on õigustatud Teliale mittediskrimineerimise kohustuste kehtestamine, et tõkestada Telia võimalust oma märkimisväärset turujõudu ära kasutada konkurentsi takistamiseks;
- läbipaistev, kuna kohustus on kavandatud selliselt, et isikule oleks üheselt arusaadav, mida TJA tema suhtes on otsustanud ning millised õigused ja kohustused sellest temale tulenevad.

260. TJA leiab, et diskrimineerimisega seotud konkurentsiprobleemide (vt peatükk. 6.3.2. Diskrimineerimisega seotud konkurentsiprobleemid) vältimiseks sobivaim ja proportsionaalseim on rakendada mittediskrimineerimise kohustust, millega kohustatakse märkimisväärse turujõuga ettevõtjat rakendama sideettevõtjate suhtes, kellele osutatakse sidevõrgule juurdepääsu teenuseid, samadel asjaoludel samaväärseid tingimusi ning osutama teenuseid ja avaldama informatsiooni nendele ettevõtjatele samadel tingimustel ja samasuguse kvaliteediga nagu enda või oma tütarettevõtjate või partnerite puhul.

261. Kokkuvõtvalt on TJA seisukohal, et eeltoodut arvesse võttes ei ole kavandatavad mittediskrimineerimise kohustused Teliale ülemääraselt koormavad. Samuti on TJA hinnangul Telial olemas nimetatud kohustuste täitmiseks vajalik tehniline valmisolek ja ressurss, kuna sarnased kohustused olid Teliale kehtestatud ka eelmise Konkurentsiameti 11.11.2013 otsusega nr 8.3-1/13-002.

6.3.4. Mittediskrimineerimise kohustuse kehtestamine

262. TJA otsustab kehtestada Teliale lairiba juurdepääsu hulgiturul otsuse peatükis 6.3.2. Diskrimineerimisega seotud konkurentsiprobleemid“ nimetatud konkurentsiprobleemide lahendamiseks, konkurentsi moonutamise ja takistamise tõkestamiseks ning sideettevõtjate võrdse ja mittediskrimineeriva kohtlemise tagamiseks ESS § 50 lõike 1 punktis 3 sätestatud mittediskrimineerimise kohustuse.

263. Selle kohustuse raames peab Telia otsuse peatükis 6.2.4. Juurdepääsu kohustuste kehtestamine“ kirjeldatud hulgitenuste puhul rakendama sideettevõtjatele samadel asjaoludel samaväärseid tingimusi ning osutama teenuseid ja avaldama informatsiooni sideettevõtjatele samadel tingimustel ja samasuguse kvaliteediga nagu enda - või oma tütarettevõtjate - või partnerite puhul ning mh rakendama sideettevõtjatele samasuguseid hindu nagu enda - või oma tütarettevõtjate - või partnerite puhul.

⁵² ESS § 50 lg 4 ja 7

264. Mittediskrimineerimise kohustuse raames peab Telia otsuse peatükis 6.2.4. Juurdepääsu kohustuste kehtestamine⁵³ kirjeldatud hulgitenuste osutamisel vastavalt kohustuse iseloomule täitma mh järgmisi nõudeid:

- 1) vältima sellist tegevust, mis takistaks vastava teenuse kasutajatel osutada oma klientidele samaväärseid lairibateenuseid jaetasandil ja sisuteenuseid nagu Telia osutab oma lõppkasutajatele või lepingupartneritele;
- 2) tagama, et lõppkasutaja poolt kasutatava lairibaühenduse katkestus (sh katkestuse pikkus ja katkestusest teatamise viis) üleminekul Telia poolt osutatavalt lairibaühenduse jaateenuselt lairiba juurdepääsu hulgituru teenuse kasutaja poolt osutatavale lairibaühenduse jaateenusel toimuks samadel tingimustel nagu katkestus, mis toimub, kui Telia vahetab enda lõppkasutaja puhul ühe Telia lairibaühenduse jaateenuse teise Telia lairibaühenduse jaateenuse vastu;
- 3) tagama, et teistele sideettevõtjatele Telia sidevõrgu lõpp-punkti lairibaühenduse tehniliste võimaluste avaldamine toimub samadel tingimustel (sh samal viisil) ja samasuguse kvaliteediga nagu Telia avaldab enda üksustele lõpp-punktide lairibaühenduse tehnilisi võimalusi;
- 4) rakendama lairiba juurdepääsu hulgituru teenuse tehniliste puuduste kõrvaldamisel samasid tingimusi ja samasugust kvaliteeti, nagu Telia rakendab enda lõppkasutajatel esinevate lairibaühenduse tehniliste puuduste korral.

265. Telia peab täitma mittediskrimineerimise kohustust sõltumata lairibaühenduse tehnoloogiast.

6.4. Läbipaistvuskohustused

6.4.1. Läbipaistvuskohustuste eesmärk ja alused

266. Läbipaistvuskohustuste eesmärgiks⁵³ on aidata muuta sidevõrgule juurdepääsu teenuste läbirääkimisi kiiremaks, vältida vaidlusi ja anda turul tegutsevatele ettevõtjatele kindlustunne selle kohta, et teenuste pakkumiste tingimused ei ole diskrimineerivad, ning tagada nimetatud teenuste jaoks vajaliku teabe võrdne kättesaadavus kõigile huvitatud sideettevõtjatele. Läbipaistvuskohustuste kehtestamine on suunatud sideteenuste turgudel konkurentsi moonutamise ja takistamise tõkestamise toetamisele.

267. TJA võib⁵⁴ märkimisväärse turujõuga ettevõtjale kehtestada kohustuse avaldada juurdepääsuga seotud andmed kuluarvestuse, tehniliste tingimuste, võrgu omaduste, teenuse osutamise tingimuste, sealhulgas tingimuste, mis piiravad juurdepääsu teenusele ning selle rakendusele ja kasutamisele, ja tasude kohta. Samuti võib⁵⁵ TJA kehtestada märkimisväärse turujõuga ettevõtjale kohustuse avaldada näidispaakumine konkreetse juurdepääsuteenuse kohta, mis peab sisaldama vastava teenuse osutamise tingimusi, sealhulgas tasusid, vastavalt ESS §-le 53.

6.4.2. Läbipaistvusega seotud konkurentsiprobleemid

268. Läbipaistvuskohustus aitab kaasa juurdepääsu võimaldamisega viivitamisega, diskrimineerimisega ja hinnaga seotud konkurentsiprobleemide lahendamisele⁵⁶. Samas

⁵³ Juurdepääsudirektiivi (2002/19/EÜ) preambuli punkt 16 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-ET/TXT/?uri=CELEX:32002L0019&from=EN>

⁵⁴ ESS § 50 lõige 1 punkt 1

⁵⁵ ESS § 50 lõige 1 punkt 2

⁵⁶ vt peatükid 6.2.2. Juurdepääsuga seotud konkurentsiprobleemid⁵⁶, 6.3.2. Diskrimineerimisega seotud konkurentsiprobleemid⁵⁶, 6.5.2. Hinnaga seotud konkurentsiprobleemid ja hindade analüüs⁵⁶

ainult läbipaistvuskohustus üksi ei suuda üldjuhul nimetatud konkurentsiprobleeme lahendada või ära hoida. Läbipaistvuskohustust kasutatakse teiste kohustustega kaasneva ning neid efektiivsemaks muutva kohustusena. Näiteks sidevõrgule juurdepääsust keeldumise konkurentsiprobleemi lahendamisele aitavad läbipaistvuskohustused kaasa sellega, et muudavad juurdepääsu tingimused kõigile kättesaadavaks, läbipaistvaks ning juurdepääsu läbirääkimised kiiremaks. Tehniliste liideste avatus ja läbipaistvus on aga sideteenuste koostalitusvõime tagamisel eriti olulised. Diskrimineerimisega seotud konkurentsiprobleemide lahendamisele aitavad läbipaistvuskohustused kaasa sellega, et annavad võimaluse tuvastada diskrimineerivat käitumist võimaldades vabalt jälgida ja võrrelda avalikustatud teenuste tingimusi, mille puhul diskrimineerimine võiks aset leida. Ülemäära kõrgete hindade rakendamise vältimist toetab läbipaistvuskohustus läbi hindade avalikustamise, mis aitab kiiremini nimetatud konkurentsiprobleemi tuvastada.

6.4.3. Läbipaistvuskohustuste valiku analüüs

269. TJA kaalus erinevaid ESS § 50 lõigetes 3, 4, 5, 7 sätestatud meetmete rakendamist läbipaistvusega seotud konkurentsiprobleemide lahendamiseks ja leidis, et:

- mittediskrimineerimise kohustus⁵⁷ ei ole teabe kättesaadavuse tagamiseks piisav, kuna see tagab küll teabe võrdse kättesaadavuse, kuid ei taga teabe kompaktset (näiteks näidispakkumise kujul) avalikustamist konkreetse teenuse jaoks efektiivseimal viisil (näiteks veebilehel);
- juurdepääsu kohustused ning hinnakontrolli ja kuluarvestuse kohustused⁵⁸ ei ole piisavad, kuna nimetatud kohustused ei sätesta konkreetseid kohustusi teabe kättesaadavuse kohta.

270. ESS § 135 lõike 1 kohaselt on tagatud, et läbipaistvuskohustuste kehtestamine Teliale on:

- mõistlik ja otstarbekas, kuna juurdepääsu teenuste osutamise tingimuste ja hindade avaldamine aitab tagada lähedalt seotud turgudel konkurentsi ja stabiilsust;
- mittediskrimineeriv, kuna Telia poolt osutatavad lairiba juurdepääsu hulgituru teenused mõjutavad konkurentsi vertikaalselt allapoole seotud jaeturgudel Telia ulatusliku infrastruktuuri olemasolu tõttu oluliselt suuremal määral kui teiste sideettevõtjate poolt nimetatud turu koosseisu kuuluvad teenused. Sellest tulenevalt on õigustatud Teliale läbipaistvuskohustuste kehtestamine, et tõkestada Telia võimalust oma märkimisväärset turujõudu ära kasutada konkurentsi takistamiseks;
- läbipaistev, kuna kohustus on kavandatud selliselt, et isikule oleks üheselt arusaadav, mida TJA tema suhtes on otsustanud ning millised õigused ja kohustused sellest temale tulenevad.

271. Arvestades eeltoodut leiab TJA, et sidevõrgule juurdepääsu teenuste kasutamiseks vajaliku teabe kättesaadavuse tagamiseks kõigile huvitatud isikutele on sobivaim ja proportsionaalseim rakendada läbipaistvuskohustust. See kohustab märkimisväärse turujõuga ettevõtjat avaldama juurdepääsu teenustega seotud andmed kuluarvestuse, tehniliste tingimuste, võrgu omaduste, teenuse osutamise tingimuste, sealhulgas tingimuste, mis piiravad juurdepääsu teenusele ning selle rakendusele ja kasutamisele, ja tasude kohta. Samuti kohustab läbipaistvuskohustus märkimisväärse turujõuga ettevõtjat avaldama näidispakkumise juurdepääsu teenuste kohta, mis peab sisaldama vastavate teenuste osutamise tingimusi, sealhulgas tasusid, vastavalt ESS §-le 53.

⁵⁷ ESS § 50 lg 3

⁵⁸ ESS § 50 lg 4, 5 ja 7

272. Kokkuvõtvalt on TJA seisukohal, et eeltoodut arvesse võttes ei ole kavandatavad läbipaistvuskohustused Teliale ülemääraselt koormavad. Samuti on TJA hinnangul Telial olemas nimetatud kohustuste täitmiseks vajalik tehniline valmisolek ja ressursid, kuna sarnased kohustused olid Teliale kehtestatud ka eelmise (Konkurentsiameti 11.11.2013 otsusega nr 8.3-1/13-002).

6.4.4. Läbipaistvuskohustuste kehtestamine

273. TJA otsustab kohustada Teliat lairiba juurdepääsu hulgiturul otsuse peatükkides 6.2.2. Juurdepääsuga seotud konkurentsiprobleemid⁵⁹, 6.3.2. Diskrimineerimisega seotud konkurentsiprobleemid⁶⁰, 6.5.2. Hinnaga seotud konkurentsiprobleemid ja hindade analüüs⁶¹ nimetatud konkurentsiprobleemide lahendamise ning sideteenuste koostalitlusvõime ja läbivühendatavuse toetamiseks ESS-i alusel:
- 1) avaldama TJA nõudmisel otsuse peatükis 6.2.4. Juurdepääsu kohustuste kehtestamine⁶² kirjeldatud teenustega seotud andmed kuluarvestuse, tehniliste tingimuste, võrgu omaduste, teenuse osutamise tingimuste ja tasude kohta, välja arvatud juhul, kui vastavad andmed sisalduvad juba näidispakkumises⁵⁹;
 - 2) avaldama teise sideettevõtja taotluse korral teave peatükis 6.2.4. Juurdepääsu kohustuste kehtestamine⁶² kirjeldatud teenuste tehniliste tingimuste kohta esimese mõistlikult teostatava tähtaja jooksul ja mitte pikema tähtaja jooksul kui Telia avaldab vastavat teavet enda allüksustele, sealhulgas määratlema nimetatud teabe avaldamise tähtaeg oma näidispakkumises ja igal kalendri aastal kontrollima selle vastavust enda allüksustele vastava teabe avaldamise ajaga ning vajadusel uuendama näidispakkumist⁶⁰;
 - 3) kui Telia teeb eelmises punktis kirjeldatud tehniliste tingimuste välja selgitamisel kindlaks, et teenust ei ole võimalik osutada, peab Telia esitama vastava teabe koos põhjendustega taotluse esitanud sideettevõtjale;
 - 4) koostama ja avaldama lairibaühendusele juurdepääsu hulgiteenuste näidis-pakkumine ja selle muudatused vastavalt ESS § 53 lõikele 4 ning esitada vastav näidispakkumine ja selle muudatused TJA-e üks kuu enne avaldamist⁶¹;
 - 5) eelmises punktis nimetatud näidispakkumine peab sisaldama muu hulgas⁶²:
 - a) ESS § 53 lõikes 1 sätestatud tingimusi;
 - b) teenuste tellimise ja tellimuste täitmise korda (sh taotluste täitmise tähtaegasid);
 - c) tellitava teenuse kvaliteedi testimise korda;
 - d) lõppkasutaja poolt kasutatava sideteenuse katkestuse tingimusi (sh katkestuse pikkus ja katkestusest teatamise viis) üleminekul Telia poolt osutatavalt lairibateenuselt hulgiteenust kasutava sideettevõtja osutatavale lairibateenusele.
274. Vastavalt ESS § 53 lõikele 5 on TJA-l õigus nõuda sideettevõtjalt muudatuste tegemist näidispakkumisse, kui see ei ole kooskõlas näidispakkumise avaldamise kohustuse eesmärkidega.

⁵⁹ ESS § 50 lg 1 p 1

⁶⁰ ESS § 50 lg 1 p 1 ja p 3

⁶¹ ESS § 50 lg 1 p 2

⁶² ESS § 50 lg 1 p 2

6.5. Hinnakohustus

6.5.1. Hinnakohustuste eesmärk ja alused

275. Hinnakohustus võib osutada vajalikuks, kui turuanalüüs näitab, et konkurents konkreetset turul ei ole tulemuslik⁶³. Hinnakohustus on suunatud käesoleva otsuse peatükis 6.5.2. Hinnaga seotud konkurentsiprobleemid ja hindade analüüs“ kirjeldatud hinnaga seotud konkurentsiprobleemide vältimisele.
276. Hinnakohustuste kehtestamine edendab konkurentsi elektroonilise side ja sellega seotud teenuste osutamisel⁶⁴ ja aitab kaasa sideteenuste turu arengule⁶⁵. Nimetatud kohustus väldib ülemäärase hinna rakendamist, hinnadiskrimineerimisega ja ristsubsideerimisega seotud konkurentsiprobleeme. See omakorda tõkestab konkurentsi moonutamise või takistamise sideteenuste turgudel ning toetab üleeuroopaliste sidevõrkude loomist ja arendamist ning üle-euroopaliste sideteenuste koostalitlusvõimet ja läbivühendatavust.
277. TJA võib⁶⁶ sideettevõtja suhtes, kes on tunnistatud märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks, kehtestada juurdepääsuga seotud tegevuste kohta eraldi arvestuse pidamise kohustuse, mille raames TJA võib nõuda, et vertikaalselt integreeritud ettevõtja muudaks läbipaistvaks oma hulgimüügi hinnad ja sisemised transferthinnad (siirdehinnad).
278. TJA võib⁶⁷ sideettevõtja suhtes, kes on tunnistatud märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks, kehtestada vastaval turul juurdepääsu puudutavate kulude katmise ja hinnakontrolliga seotud kohustuse ning kuludele orienteeritud tasudega ja kuluarvestussüsteemiga seotud kohustuse (edaspidi hinnakohustused).
279. Nimetatud hinnakohustusi võib⁶⁸ TJA kehtestada tingimusel, et ta on turuanalüüsi käigus tuvastanud, et konkurentsi mittetoimimise tõttu on märkimisväärse turujõuga ettevõtjal võimalik hoida hindu ülemäära kõrgel või madalal tasemel, moonutades konkurentsi ja kahjustades lõppkasutajate huve.
280. Kehtestades hinnakohustusi⁶⁹ ja soodustades sideettevõtja investeerimist järgmise põlvkonna sidevõrkudesse, võtab TJA arvesse sideettevõtja tehtud investeeringuid ning et märkimisväärse turujõuga ettevõtjal peab olema võimalik teenida otstarbekalt kasutatud kapitalilt mõistlikku kasumit, võttes arvesse kaasnevaid riske, mis on omased nimetud konkreetse uue võrguprojekti investeeringutele. Samuti lähtub TJA sideettevõtjale hinnakohustuste kehtestamisel põhimõttest, et igasugune TJA nõutav kulude katmise mehhanism või hinna kujundamise meetod peab teenima efektiivse ja pideva konkurentsi

⁶³ Juurdepääsudirektiivi preambuli punkti 20: Hinnakontroll võib osutada vajalikuks, kui turuanalüüs näitab, et konkurents konkreetset turul ei ole tulemuslik. Reguleeriv sekkumine võib olla suhteliselt leebe, näiteks kohustus, et operaatorivaliku hinnad oleksid mõistlikud, nagu on sätestatud direktiivis 97/33/EÜ, või märgatavalt rangemad, näiteks kohustus, et hinnad oleksid kuludele orienteeritud, õigustamaks täielikult asjaomaseid hindu, kui konkurents ei ole piisavalt tihe, et vältida liiga kõrgeid hindu. Eelkõige peaksid märkimisväärse turujõuga operaatorid vältima hindade kokku surumist, mille korral ei ole erinevus nende tarbijahindade ja samasuguste teenuste jaemüügiga tegelevatelt konkurentidelt nõutavate juurdepääsu tasude vahel piisav, et tagada püsiv konkurents. Kui riigi reguleeriv asutus arvutab välja käesoleva direktiivi alusel kohustusliku teenuse loomisega kaasnevad kulud, on otstarbekas arvestada mõistliku kasumi saamisega kasutatud kapitalilt, kaasa arvatud kulutused tööjõule ja ehituskulud, ning kohandada vajaduse korral kapitali väärtust, et see kajastaks varade väärtust ja tegevuse tõhusust kõnealusel ajal. Kulude tagasiteenimise meetod peaks olema kooskõlas oludega ning võtma arvesse vajadust suurendada tõhusust ja püsivat konkurentsi ning võimalikult suurendada tarbijate kasu.

⁶⁴ ESS § 134 lõige 1

⁶⁵ ESS § 134 lõige 2

⁶⁶ ESS § 50 lõige 4

⁶⁷ ESS § 50 lõige 1 punkt 7

⁶⁸ ESS § 52 lõige 1

⁶⁹ ESS § 52 lõige 2

huvi ja suurendama tarbijate kasu. Selleks võib TJA arvestada ka hindu, mis on kasutusel teistel võrreldavatel turgudel.

281. Kohustuse valikul arvestab⁷⁰ TJA muu hulgas Euroopa Komisjoni elektroonilise side turgu puudutavate soovitude ja seisukohtadega ning Euroopa Liidu sideturu regulaatorite koostöös kujundatud vastava praktikaga.

282. Euroopa Komisjon on kehtestanud soovitude⁷¹ järjepidevate mitte-diskrimineerimiskohustuste ja kuluarvestuse meetodite kohta (edaspidi EK kuluarvestuse soovitus). Selles leiab Euroopa Komisjon kokkuvõtvalt⁷², et vaskpaar-juurdepääsuvõrguga seotud või järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrguga seotud hulgimüügitasandi juurdepääsu hindade arvestamisel tuleks kasutada alt-üles pikaajaliste lisanduvate kulude arvestamise täiendatud meetodit (*bottom-up long run incremental cost*, edaspidi BU LRIC+ meetod), mille abil on võimalik prognoosida jooksevkulusid, mida hüpoteetiline tõhus operaator kannaks tänapäevase tõhusa võrgu, st järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu ehitamise korral. Samas ei peaks eeldama, et järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu kasutuselevõtuks tuleks ehitada täiesti uus tsiviilehituse infrastruktuuri võrk (sh kaablikanalisisatsioon). Tsiviilehituse infrastruktuuri puhul peaksid riikide reguleerivad asutused määrama reguleeritavate varade väärtuseks sellise raamatupidamisväärtuse, millest on maha arvatud arvutamise hetkel valitsev akumulieeritud kulum ning mida on indekseeritud asjakohase hinnaindeksi, näiteks jaehinnaindeksiga. Samas võib kulupõhiste juurdepääsuhindade arvestamiseks kohaldada ka soovitatavast BU LRIC+ meetodist erinevat meetodit⁷³, kui see kehtis EK kuluarvestuse soovitude jõustumise ajal ja see vastab järgimistele eesmärkidele ja kriteeriumidele:

- 1) Kuluarvestuse meetodi tulemusel kujunevad juurdepääsuhinnad, mis vastavad võimalikult suurel määral tõhusal konkurentsivõimelisel turul oodatavatele hindadele. Selline kuluarvestuse meetod peaks põhinema tänapäevasel tõhusal võrgul, peegeldama vajadust tagada aja jooksul stabiilsed ja prognoositavad vaskpaar-juurdepääsuvõrguga seotud hulgimüügi hinnad, mille abil välditakse märkimisväärseid hinnakõikumisi ja -šokke, et pakkuda selget raamistikku investeerimiseks, ning selle abil peab olema võimalik määrata kulupõhiseid vaskpaar-juurdepääsuvõrguga seotud hulgimüügi hindu, mis toimivad ankruna järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu teenuste puhul, ning tulla toime asjakohaselt ja järjepidevalt vähenevatest mahtudest tuleneva mõjuga, mida põhjustab üleminek vaskpaar-võrkudelt järgmise põlvkonna juurdepääsu-võrkudele, st kuluarvestuse meetod peaks võimaldama vältida vaskpaar-juurdepääsuvõrguga seotud hulgimüügi hindade kunstlikku tõusu, mis muidu leiaks aset selle tulemusel, kui kliendid lähevad üle märkimisväärse turujõuga ettevõtja järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrku.
- 2) Kulude tagasiteenimine on kuluarvestuse meetodi peamine põhimõte. Sellega tagatakse, et operaatorid suudavad katta kulusid, mis on kantud tõhusa tegevuse käigus, ning saada asjakohast tulu investeeritud kapitalilt.
- 3) Kuluarvestuse meetod, mis annab nn asjakohaseid ostu- või müügisignaale, võimaldab saavutada sobiva tasakaalu tõhusa turule sisenemise tagamise ning piisavate investeerimisstiimulite ja eelkõige järgmise põlvkonna juurdepääsu-võrkude

⁷⁰ ESS § 46 lõige 2

⁷¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32013H0466>

⁷² EK kuluarvestuse soovitude punktid 30 - 37

⁷³ EK kuluarvestuse soovitude punkt 40 alusel

kasutuselevõtu vahel ning seeläbi osutada uusi, kiiremaid ja parema kvaliteediga lairibateenuseid.

- 4) Kuluarvestuse meetodiga peaks olema võimalik tagada liidus läbipaistvus ja ühtsus. Samuti peaks sellega olema võimalik tagada, et ühtse mudeli abil peegeldatakse konkreetseid siseriiklikke olusid.
- 5) Kui ei modelleerita järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrku, peaks see kuluarvestuse meetod peegeldama järkjärgulist üleminekut vaskpaari-võrgult järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgule.
- 6) Kuluarvestuse meetod peaks võimaldama kohaldada sellist varade väärtuse hindamise meetodit, mille puhul võetakse arvesse, et teatavaid tsiviilehituse infrastruktuuri varasid ei dubleerita konkurentsiprotsessis.
- 7) Kuluarvestuse meetodile peavad olema lisatud vaskpaar-juurdepääsuvõrgu hindade dokumenteeritud prognoosid, mis tõendavad, et need hinnad ei kõigu märkimisväärselt ja püsivad seega stabiilsed pika aja jooksul ning et alternatiivne meetod vastab regulatiivse läbipaistvuse ja prognoositavuse põhimõtetele ning arvestab samuti vajadusega tagada hinnastabiilsus.
- 8) Eeltoodud lõikude 5-7 nimetatud kriteeriumite täitmiseks tuleks selles liikmesriigis juba kehtivat kuluarvestuse meetodit muuta minimaalselt.

6.5.2. Hinnaga seotud konkurentsiprobleemid ja hindade analüüs

283. Alljärgnevalt on esitatud võimalikud hinnaga seotud konkurentsiprobleemid ja analüüsitud nende esinemise võimalusi praktikas.
284. Lairiba juurdepääsu hulgiturul võivad eksisteerida peamiselt ülemäärase hinna, hinnadiskrimineerimisega ja ristsubsideerimisega seotud konkurentsiprobleemid. Ülemäärane hind on hind, mis võimaldab ettevõtjal teenida kõrgemaid kasumeid, kui võiks teenida efektiivse konkurentsiga turul. Selle konkurentsiprobleemi põhiliseks allikaks on operaatorite märkimisväärne turujõud.
285. Hinnadiskrimineerimine jaguneb hinnadiskrimineerimiseks sideettevõtjate vahel ja hinna-diskrimineerimiseks sisemise ja välimise varustamise vahel.
286. Hinnadiskrimineerimine sideettevõtjate vahel seisneb erinevate sidevõrgule juurdepääsu hindade rakendamises erinevatele sideettevõtjatele.
287. Hinnadiskrimineerimisega sisemise ja välimise varustamise vahel on tegemist juhul, kui vertikaalselt integreeritud sideettevõtja nõuab temaga jaeturul konkureerivalt sideettevõtjalt hulgiteenuste eest kõrgemat hinda, kui oma jaeteenust pakkuvalt üksuselt. Ehk teisisõnu toimub diskrimineerimine sisemise ja välimise varustamise vahel. Hulgiteenuste turul märkimisväärse turujõuga vertikaalselt integreeritud sideettevõtja võib läbi hinnadiskrimineerimise tõsta oma konkurentide kulusid jaemüügiturul rakendades ülemäära hulgiteenuse hinda, mis võib viia konkurentide jaemüügi piiramiseni ning seeläbi üldise konkurentsiolukorra kahjustamiseni.
288. Ristsubsideerimisega on tegemist juhul, kui vertikaalselt integreeritud märkimisväärse turujõuga ettevõtja poolt nõutakse hulgiturul kuludest kõrgemat (ülemäära) hinda ning vertikaalselt allapoole seotud turul rakendatakse kuludest madalamat hinda (kuludest madalama hinna rakendamine on käsitatav ka röövelliku hinnakujundusena). Juhul kui hulgitasandi hind on ülemäärane ning jaetasandi hind röövellik (allapoole kulusid), annab see vertikaalselt integreeritud märkimisväärse turujõuga ettevõtjale võimaluse laiendada oma turujõudu vertikaalselt allapoole seotud turule. Seega on ristsubsideerimise üheks teguriks hulgiteenuste ülemäärane hind, mis

võimaldab ettevõtjal teenida kõrgemaid kasumeid, kui võiks teenida efektiivse konkurentsiga turul.

289. Eeltoodust järeldub, et ülemäärane hind hulgitasandil takistab efektiivse konkurentsi toimimist jaetasandil, mis omakorda kahjustab lõppkasutajate huve.
290. Kuivõrd ex ante regulatsiooni kehtestamine ei sisalda endas hinnangut sellele, kas ettevõtja on pannud toime õiguserikkumise ning oluline on üksnes kindlaks teha, kas tema majanduslik tugevus annab talle võime käituda märgatavas ulatuses sõltumatuna konkurentidest, klientidest ja lõpuks ka lõppkasutajatest⁷⁴, tuleb ka lairiba juurdepääsu hulgiturul esineda võivaid hinnaga seotud konkurentsiprobleeme hinnata ennekõike potentsiaalselt esineda võivate konkurentsiprobleemidena.
291. Kuivõrd Telia on vertikaalselt integreeritud ettevõtja (vt peatükk 4.3.3.2.4) ja omab lairiba juurdepääsu hulgiturul märkimisväärselt turujõudu (vt peatükk 5), on tal võimalus laiendada oma turujõudu lairiba juurdepääsu hulgiturult vertikaalselt allapoole seotud jaeturgudele. Seega on Telial olemas võime kasutada oma turujõudu konkurentsi moonutamiseks läbi eelkirjeldatud ülemäärase hinna ja/või hinnadiskrimineerimise ja/või ristsubsideerimise rakendamise.
292. Teliale on rakendunud lairiba juurdepääsu hulgituru teenustega seotud hinnakohustused (sideturu regulaatori erinevate otsuste alusel⁷⁵) alates 2007 aastast. Käesoleval ajal rakendub Teliale Konkurentsiameti 11.11.2013 otsus nr 8.3-1/13-002, mille alusel peab Telia rakendama lairiba juurdepääsu hulgiturul hindasid, mis on kuludele orienteeritud ja arvestatud lähtudes ülevalt-alla täielikult jaotatud ajalooliste kulude meetodist (*top-down full distributed historical costs – TD FDC HC*).
293. Telia riikliku tasandi lairibaühendustele juurdepääsu (hulgimüük) kuutasud⁷⁶ ei ole perioodil 2014-2016 muutunud (vt tabel 18). Stabiilsed hinnad on taganud juba 2014. aastast rakendunud regulatsioon, mille kohaselt on arvestatakse kuutasud TD FDC HC meetodi alusel. Lisaks lairibaühenduse kuutasule tuleb teenuse tellimisel tasuda ka lairibaühenduse ühekordne liitumistasu 95,53€/ühendus. Lairibaühenduse tellimise eelduseks on lairiba juurdepääsupunkti olemasolu, mille kuutasu on juurdepääsupunkti 10Gbit/s läbilaske kiiruse korral 417,44€ ja nimetatud juurdepääsupunktiga liitumise ühekordne tasu on 1666€. Nii lairibaühenduse liitumistasud, kui ka juurdepääsupunkti kuu- ja liitumistasud ei ole perioodil 2014-2016 muutunud.
294. Telia riikliku tasandi 2015 aasta lairibaühenduste (hulgimüük) maht (...*, vt Tabel 12. **Hulgitasandil teiste sideettevõtjate kasutusse antud lairibaühenduste arv perioodil 2011 ja 2013 – 2015**) on hoolimata stabiilsest hinnast väga madal ning moodustas 2015 aastal kõigist fikseeritud sidevõrgu operaatorite aktiivetest kliendiliinidest (...* tk, vt Tabel 15. **Välja ehitatud ja aktiivsed lairibateenuse osutamist võimaldavad kliendiliinid Eesti territooriumil**) ainult ...*%. Sellise väikese mahu põhjuseks on eelkõige sidevõrkude (nii fikseeritud, kui mobiilsidevõrgud) vaheline konkurents (vt Tabel 6. **Lairibateenuse tarbijate jagunemine tehnilise osutamiseviisi osakaalude järgi 2012-2016 I kv**). Teiste sidevõrkude operaatorid eelistavad pigem rajada oma sidevõrku, kui rentida hulgitasandil Telia sidevõrku, kuna see annab neile jaateenuste osutamisel suurema tegevusvabaduse nii kvaliteedi, kui ka hinna osas. Telia kohaliku tasandi lairibaühenduste (hulgimüük) järele puudub nõudlus ja nimetatud teenuse võimaluse olemasolu 9 aasta vältel ei ole vastavat teenust teiste ettevõtjate poolt kordagi tellitud või tarbitud.

⁷⁴ raamdirektiivi artikli 14 lõige 2, ESS § 45 lõige 2

⁷⁵ Sideameti 20.04.2007 otsus nr J.1.-45/07/2, Konkurentsiameti 18.09.2009 otsus nr 8.3-12/09-0004 ja 11.11.2013 otsus nr 8.3-1/13-002

⁷⁶ https://www.telia.ee/images/documents/hk/est/valjavote_vorguteenuste_hinnakiri_lairibaressursiteenus.pdf

Hulgitasandi lairibaühenduse kiirused (alla ja üles)	Juurdepääsuvõrgu tehnoloogia	Kuutasu (€ ilma KM-ta)
2Mbit/s/1Mbit/s	ADSL 2+	8,87
2Mbit/s/2Mbit/s	FTTB	9,30
5Mbit/s/1Mbit/s	ADSL 2+	10,16
5Mbit/s/5Mbit/s	FTTB või VDSL	11,87
10Mbit/s/10Mbit/s	FTTB või VDSL	16,15
12Mbit/s/1Mbit/s	ADSL 2+	13,15
20Mbit/s/10Mbit/s	VDSL	20,43
20Mbit/s/20Mbit/s	FTTB	24,71
30Mbit/s/10Mbit/s	VDSL	24,71
30Mbit/s/30Mbit/s	FTTB	33,27
40Mbit/s/10Mbit/s	VDSL	28,99
40Mbit/s/40Mbit/s	FTTB	41,83
50Mbit/s/50Mbit/s	FTTB	50,39
100Mbit/s/100Mbit/s	FTTB	93,20
300Mbit/s/300Mbit/s	FTTB	264,42
500Mbit/s/500Mbit/s	FTTB	435,63
<i>Hulgitasandi lairibaühenduse liitumistasu</i>		95,53
<i>Hulgitasandi 10 Gbit/s läbilaskega juurdepääsupunkti kuutasu</i>		417,44
<i>Hulgitasandi 10 Gbit/s läbilaskega juurdepääsupunkti liitumistasu</i>		1666,00

Tabel 18. Telia riikliku tasandi lairiba ühenduste (hulgimüük) hinnad perioodil 2014-2016

295. Võrreldes Telia riikliku tasandi lairibaühenduste (hulgimüük) komplekskuutasusid⁷⁷ (vt Tabel 19. **Telia riikliku tasandi lairibaühenduste (hulgimüük) kuutasude võrdlus erinevate sidevõrgu operaatorite jaemüügi lairibaühenduste kuutasudega (kõik hinnad ilma KM-ta)**) erinevate sidevõrgu (nii fikseeritud, kui ka mobiilsidevõrk) operaatorite jaemüügi lairibaühenduste kuutasudega selgub, et nimetatud hulgimüügi teenuste alusel saab konkureerida enamuse teiste sidevõrgu operaatorite vastavate jaemüügi teenuste (v-a Telia jaemüügi ühenduse kiirusega 100Mbit/s üles ja 100Mbit/s alla) hindadega kui pakkuda ühe hulgimüügi ühenduse kaudu vähemalt nelja jaemüügi ühendust ehk dimensioneerida hulgimüügi ühendust neli korda üle. Telia jaemüügi ühendusega kiirusega 100Mbit/s üles ja 100Mbit/s alla saab konkureerida, kui pakkuda ühe hulgimüügi ühenduse kaudu vähemalt viite jaemüügi ühendust. Jaeteenuste osutamiseks kasutab sidevõrgu üle dimensioneerimist ka Telia. Keskmiselt kasutab Telia jaeteenuste osutamisel ...* võrgu üledimensioneerimist. Seega jaeteenuste kasumlikuks osutamiseks vajalik hulgiteenuste mahu üledimensioneerimise vajadus ei ole teiste ettevõtjate suhtes diskrimineeriv.

⁷⁷ Telia riikliku tasandi lairiba ühenduste (hulgimüük) kompleks kuutasud võtavad arvesse lisaks ühenduse kuutasule ka ühenduse loomise eelduseks olevaid ühekordseid liitumise tasusid ning juurdepääsupunkti tasusid (vt tabel 19 selgitusi)

Jaetasandi lairiba ühenduse kiirus alla/üles (seisuga 22.12.2016)	Jaetasandi juurdepääsu-võrgu tehnoloogia	Jae ühenduse kuutasu	Telia hulgitasandi lairiba ühenduse kiirus alla/üles	Telia hulgi ühenduse kompleks kuutasu *	Jae ühenduse kuutasu - Telia hulgi ühenduse kompleks kuutasu	Mitu protsenti on jaeühenduse kuutasu suurem Telia hulgi ühenduse kompleks kuutasust?	Jae ühenduse kuutasu - Telia 4x üle dim. hulgi ühenduse kompleks kuutasu	Mitu protsenti on jaeühenduse kuutasu suurem Telia 4x üle dim. hulgi ühenduse kompleks kuutasust?
Telia fiksvõrk								
10Mbit/s/10Mbit/s	FTTB	13 €	10Mbit/s/10Mbit/s	20 €	- 6 €	-48%	8 €	63%
50 Mbit/s / 50 Mbit/s	FTTB	18 €	50 Mbit/s / 50 Mbit/s	58 €	- 40 €	-230%	3 €	18%
100 Mbit/s / 100 Mbit/s	FTTB	22 €	100 Mbit/s / 100 Mbit/s	105 €	- 83 €	-385%	1 €	3%
Starman fiksvõrk								
50 Mbit/s / 10 Mbit/s	Docsis	17 €	50 Mbit/s / 50 Mbit/s	58 €	- 41 €	-246%	2 €	13%
STV fiksvõrk								
25 Mbit/s / 10 Mbit/s	Fiber + CAT5	14 €	30Mbit/s/30Mbit/s	38 €	- 23 €	-165%	5 €	34%
Tele2 mobiilvõrgu piiramatult mahuga pakett								
30 Mbit/s / 10 Mbit/s	4G	17 €	30Mbit/s/30Mbit/s	38 €	- 20 €	-116%	8 €	46%

Tabel 19. Telia riikliku tasandi lairibaühenduste (hulgimüük) kuutasude võrdlus erinevate sidevõrgu operaatorite jaemüügi lairibaühenduste kuutasudega (kõik hinnad ilma KM-ta)

* Telia hulgi ühenduse kompleks kuutasu on arvestatud järgmise valemi alusel:

hulgi ühenduse kuutasu + (hulgi ühenduse liitumistasu/36kuuga) +

((hulgi 10Gbit/s juurdepääsupunkti kuutasu/10000Mbit/s) * hulgi ühenduse kiirus)) +

((hulgi 10Gbit/s juurdepääsupunkti liitumistasu/36/10000Mbit/s) * hulgi ühenduse kiirus))

296. Eeltoodust tulenevalt ei ole ülemäärase hinna, hinnadiskrimineerimisega ja ristsubsideerimisega seotud konkurentsiprobleemid lairibale juurdepääsu hulgituru teenuste korral realselt esinenud, kuna selle välistas varasema otsusega Teliale rakendatud hinnakohustus. Samas ilma vastava hinnakohustuse rakendamisetähtaoleks Telial võimalus kahjustada vastavat hulgiteenust kasutava sideettevõtjate võimet konkureerida jaetasandil Teliaga sideteenuste osutamisel.

6.5.3. Hinnakohustuste valiku analüüs

297. TJA analüüsis märkimisväärse turujõuga ettevõtjale rakendatavaid võimalike kohustusi, eesmärgiga rakendada Teliale kohustus, mis tagab konkurentsiprobleemide tõhusaima vältimise lairiba juurdepääsu hulgiturul.

Esmalt vaadeldakse hinnakohustuse teiste kohustustega asendamise võimalikkust ja seejärel erinevaid hinna arvestamise meetodeid.

298. Alljärgnevalt hinnatakse, kas märkimisväärse turujõuga ettevõtjale rakendatavat hinnakohustust on võimalik ja otstarbekas asendada mõne muu ESS-is sätestatud kohustusega nagu juurdepääsu-, läbipaistvuse-, mittediskrimineerimise - või kuluarvestuse lahususe kohustusega.

299. Juurdepääsukohustused⁷⁸ ei ole piisavad hinnaga seotud konkurentsiprobleemide vältimiseks, kuna nimetatud kohustused ei sätesta konkreetseid kohustusi ülemäärakõrgete hindade alandamise kohta.

300. Mittediskrimineerimis-⁷⁹ ja läbipaistvuskohustuse koos kuluarvestuse lahususe kohustusega⁸⁰ rakendamine ei takista märkimisväärse turujõuga ettevõtjat rakendamast

⁷⁸ ESS § 50 lõike 1 punkt 5

⁷⁹ ESS § 50 lõike 1 punktid 1-3

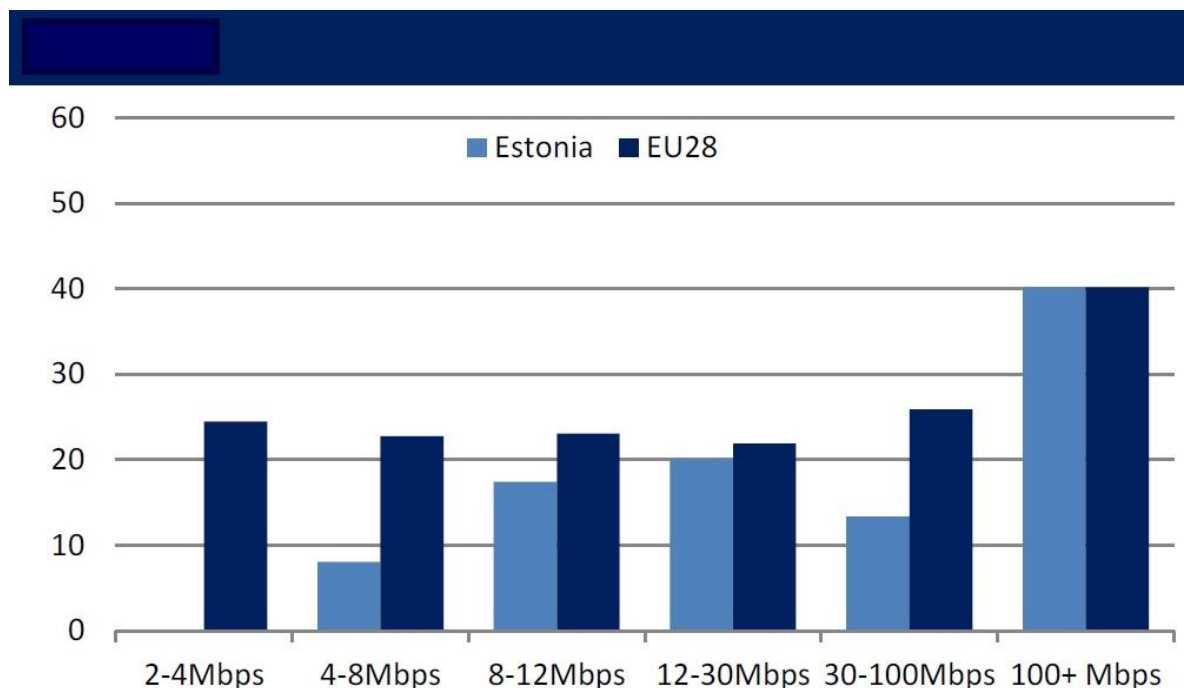
⁸⁰ ESS § 50 lõike 4

ülemääraseid hindasid. Sellised kohustused muudaksid reguleeritavate teenuste hinnad ja kulud nähtavaks ning kohustaksid märkimisväärse turujõuga ettevõtjat pakkuma nii oma jaeüksusele, kui ka teistele operaatoritele samaväärseid hulgiteenuste hindasid. Samas ei kohusta nimetatud sätted märkimisväärse turujõuga ettevõtjat pakkuma teistele sideettevõtjatele reguleeritud teenuseid kuludele orienteeritud hinnaga. Seega võib märkimisväärse turujõuga ettevõtja nii teistele operaatoritele kui ka oma jaeüksusele ülemäära kõrgete kõne lõpetamise hindade rakendamisel samaaegselt rakendada lõppkasutajatele oluliselt madalamaid jaehindu, mis ei arvesta teenuse täielike kuludega ning seeläbi kahjustada teise ettevõtte konkurentsi võimet jaemüügi teenuste osutamisel.

301. Kuna eelkirjeldatud kohustused ei ole hinnaga seotud konkurentsiprobleemide lahendamiseks piisavad, on vajalik ja otstarbekas lairiba juurdepääsu hulgiturul hinnaga seotud konkurentsiprobleemide vältimiseks, samuti lõppkasutajate kasu suurendamiseks ning efektiivse ja pideva konkurentsi kaitseks rakendada märkimisväärse turujõuga ettevõtjale hinnakohustusi⁸¹, mis sätestavad rakendatava hinna arvestamise meetodi.
302. Hinnakohustuste valimisel peab eelkõige lähtuma ESS § 52 lõikest 1 ja 2, mis sätestavad, et TJA võib kehtestada märkimisväärse turujõuga ettevõtjale juurdepääsu kulude ja tasudega seotud kohustusi, sealhulgas kuludele orienteerituse ja kuluarvestus-süsteemiga seotud kohustusi, tingimusel, et ta on turuanalüüsi käigus tuvastanud, et konkurentsi mittetoimimise tõttu on märkimisväärse turujõuga ettevõtjal võimalik hoida hindu ülemäära kõrgel või madalal tasemel, moonutades konkurentsi ja kahjustades lõppkasutajate huve. Soodustades sideettevõtja investeerimist järgmise põlvkonna sidevõrkudesse, võtab TJA arvesse sideettevõtja tehtud investeeringuid. Märkimisväärse turujõuga ettevõtjal peab olema võimalik teenida otstarbekalt kasutatud kapitalilt mõistlikku kasumit, võttes arvesse kaasnevaid riske, mis on omased nimetud konkreetse uue võrguprojekti investeeringutele. Samuti lähtub TJA sideettevõtjale hinnakohustuste kehtestamisel põhimõttest, et igasugune nõutav kulude katmise mehhanism või hinna kujundamise meetod peab teenima efektiivse ja pideva konkurentsi huvi ja suurendama tarbijate kasu. Hinnakohustuste määramisel võib TJA võtta arvesse ka hindu, mis on kasutusel teistel võrreldavatel turgudel.
303. Kuludele orienteeritud tasude kohustust täiendav ESS § 50 lõike 1 punktis 4 nimetatud kulude eraldamise kohustus võimaldab veenduda, et ettevõtja ei ole lisanud fikseeritud juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate teenuste hindadele mittevajalikke kulusid. Samuti aitab see kaasa hinnaga seotud konkurentsiprobleemide tuvastamisele, kuna võimaldab eraldada jae- ja hulgiteenustega seotud kulusid ja tulusid.
304. Lairibale juurdepääsu hulgiturul märkimisväärse turujõuga ettevõtjatele hinnakohustuste kehtestamisel kaalus TJA järgnevaid hinnakohustuste meetodeid:
- „jaehind miinus meetod“;
 - „võrreldavate hindade (*benchmark*) meetod“;
 - „kuludele orienteeritud hinna arvestamise meetod“.
305. „Jaehind miinus meetodi“ korral määratakse reguleeritava hulgiteenuse hind järgnevalt: jaeteenuse tuludelt lahutatakse hulgiteenusega mitteseotud jaeteenuste kulud ja liidetakse hulgiteenusega seotud põhjendatud kulud. Käesoleval ajal eksisteerib Eesti andmeside jaeteenuste turgudel tihe konkurents. Lisaks on Eesti andmeside jaeteenuste hinnad ühed madalad Euroopa Liidus (vt joonist 5). Seetõttu on „jaehind miinus meetodi“ rakendamise puuduseks võimalus, et tihe konkurentsiolukord jaeturul surub jaeteenuste hinnad alla teenuse osutamise kulude, mis viiks ka lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste

⁸¹ ESS § 50 lõige 1 punkt 7

hinnad alla teenuste osutamise kulude. See aga ei ole kooskõlas ESS § 52 lõikega 2, kuna sellisel juhul ei arvestataks sideettevõtjate poolt tehtud investeeringuid ja mõistliku kasumi teenimise võimaldamist.

Joonis 5. Andmeside hindade võrdlus: Eesti vs EL 28 liikmesriigi madalamate hindade keskmine (EUR/PPP, oktoober 2015)⁸²

306. „Võrreldavate hindade (benchmark) meetod“ seob ühe teenuse hinna teise võrreldava teenuse hinnaga (mõnikord kasutatakse võrdluseks ka teistes riikides osutatava võrreldava teenuse hindu). See meetod on iseäranis kasulik varem reguleerimata teenuste korral seni, kuni on välja töötatud asjakohane „kuludele orienteeritud hinna arvestamise meetod“. Käesoleval ajal Telia juba rakendab „kuludele orienteeritud hinna arvestamise meetodi“ (TD FDC HC meetod) alusel arvestatud hindasid. „Kuludele orienteeritud hinna arvestamise meetodi“ põhine hind arvestab oluliselt rohkem kohaliku turu olukorraga ja eripäradega (rahvastiku tihedus, sidevõrkude katvus jne), kui „võrreldavate hindade (benchmark) meetodi“ kohased hinnad. Seega ei ole mõistlik ja otstarbekas võtta hindade määramisel kasutusele „võrreldavate hindade (benchmark) meetod“.

307. „Kuludele orienteeritud hinna arvestamise meetod“ on kõige sobivamad olukorras, kus turujõud võrguteenuste pakkumise tasandil võimaldab märkimisväärse turujõuga ettevõtjal nõuda ülemääraseid hindu ja kus on ebatõenäoline, et märkimisväärse turujõuga ettevõtja turujõud konkurentsi abil mõistliku aja jooksul väheneks ning eriti juhtudel, kus sidevõrgu dubleerimine on raskesti teostatav. Seda, et lairiba juurdepääsu hulgiturul kasutatava sidevõrgu dubleerimine on raskesti teostatav, põhjendas TJA otsuse peatükis **Tõrge! Ei leia viiteallikat.**“ (koos alapunktidega). Samuti sätestatakse Euroopa Komisjoni 20.09.2010 soovitus⁸³ „Reguleeritud juurdepääsu kohta järgmise põlvkonna juurde-pääsuvõrkudes“ punktis 35, et riikide reguleerivad asutused peaksid kehtestama

⁸² Broadband Internet Access Cost (BIAC) study lk 81, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/broadband-internet-access-cost-biac-study>

⁸³ Komisjoni soovitus 2010/572/ET 20. september 2010, registreeritud juurdepääsu kohta järgmise põlvkonna juurdepääsu võrkudesse, ET L 251, 25.9.2010, lk 25. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32010H0572:EN:NOT>

lairibaühendusele juurdepääsu hulгимүүгитoodetele kulupõhisuse nõude, võttes arvesse ribalaiuse ja erinevate hulгимүүгипаккumiste kvaliteedi erinevusi.

308. „Kuludele orienteeritud hinna arvestamise meetodi“ kehtestamisel tuleb jälgida, et leitaks õige hinnatase. Eksisteerib oht kehtestada liiga madal juurdepääsuhind, kui ka oht kehtestada see liiga kõrgena, mis võimaldab ettevõtjal oma turujõudu ära kasutades saada ülemäära kasumit ning takistada efektiivset sisenemist jaeturule. Hindamaks, kas valitud meetod on sobiv, peab arvestama, et need vastaksid ESS § 52 lõikes 2 esitatud kriteeriumitele⁸⁴.
309. Olenevalt regulatsiooni eesmärgist saab „kuludele orienteeritud hinna arvestuse meetodi“ koostamisel lähtuda järgmistest valikutest:
1. teenuse jaoks vajalike varade (sidevõrgu) mahu hindamise meetodid
 - 1.1) tegelikult kasutusel olev sidevõrk ehk varasid hinnatakse ülevalt-alla (*top-down*)
 - 1.2) teoreetiliselt antud riigi jaoks optimaalseim ja efektiivsetele konkurentsi-tingimustele vastav sidevõrk ehk varasid hinnatakse alt-üles (*bottom-up*)
 2. varade kulubaas
 - 2.1) varade tegelikud ajaloolised väärtused (*HCA - historical cost accounting*)
 - 2.2) varade käesoleva aja väärtused (*CCA - current cost accounting*)
 3. kulude jaotuse meetodid
 - 3.1) teenustele jaotatakse kõik kulud proportsionaalselt ehk täielikult jaotatud kulud (*FDC – full distributed costs*)
 - 3.2) teenusele jaotatakse ainult kulud, mis ei eksisteeri (võluditavad kulud), kui teenust ei osutata ehk teenusega lisanduvad kulud (*IC – incremental costs*)
 - 3.2.1) teenusele jaotatakse ainult teenusega otse seotud pikaajaliselt lisanduvad kulud (*pure LRIC – pure long run incremental costs*)
 - 3.2.2) teenusele jaotatakse teenusega otse ja kaudselt seotud pikaajaliselt lisanduvad kulud (*LRIC - long run incremental costs*)
 - 3.2.3) teenusele jaotatakse teenusega otse ja kaudselt seotud pikaajalised lisanduvad kulud ning teatud osa üldistest püsikuludest (*LRIC+ long run incremental costs plus*)
310. Iga eelkirjeldatud erinev valik „kuludele orienteeritud hinna arvestamise meetodi“ koostamisel annab tulemuseks erineva teenuse hinna. EK kuluarvestuse soovitus⁸⁵ leiab Euroopa Komisjon kokkuvõtvalt, et vaskpaar-juurdepääsuvõrguga seotud ja järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrguga seotud hulгимүүгитasandi juurdepääsuhindade arvestamisel tuleks rakendada alt-üles pikaajaliste lisanduvate kulude arvestamise täiendatud meetodit (edaspidi BU LRIC+ meetod), mille abil on võimalik prognoosida jooksevkulusid, mida hüpoteetiline tõhus operaator kannaks tänapäevase tõhusa võrgu, st järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu ehitamise korral. Samas ei peaks eeldama, et järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu kasutuselevõtuks tuleks ehitada täiesti uus

⁸⁴ Hinnakohustuse kehtestamisel võtab TJA arvesse sideettevõtja tehtud investeeringuid ja seda, et märkimisväärse turujõuga ettevõtjal peab olema võimalik teenida otstarbekalt kasutatud kapitalilt mõistlikku kasumit, võttes arvesse kaasnevaid riske, mis on omased nimetatud konkreetse uue võrguprojekti investeeringutele. TJA nõutav kulude katmise mehhanism või hinna kujundamise meetod peab teenima efektiivse ja pideva konkurentsi huvi ja suurendama tarbijate kasu. Selleks võib TJA arvestada ka hindu, mis on kasutusel teistel võrreldavatel turgudel.

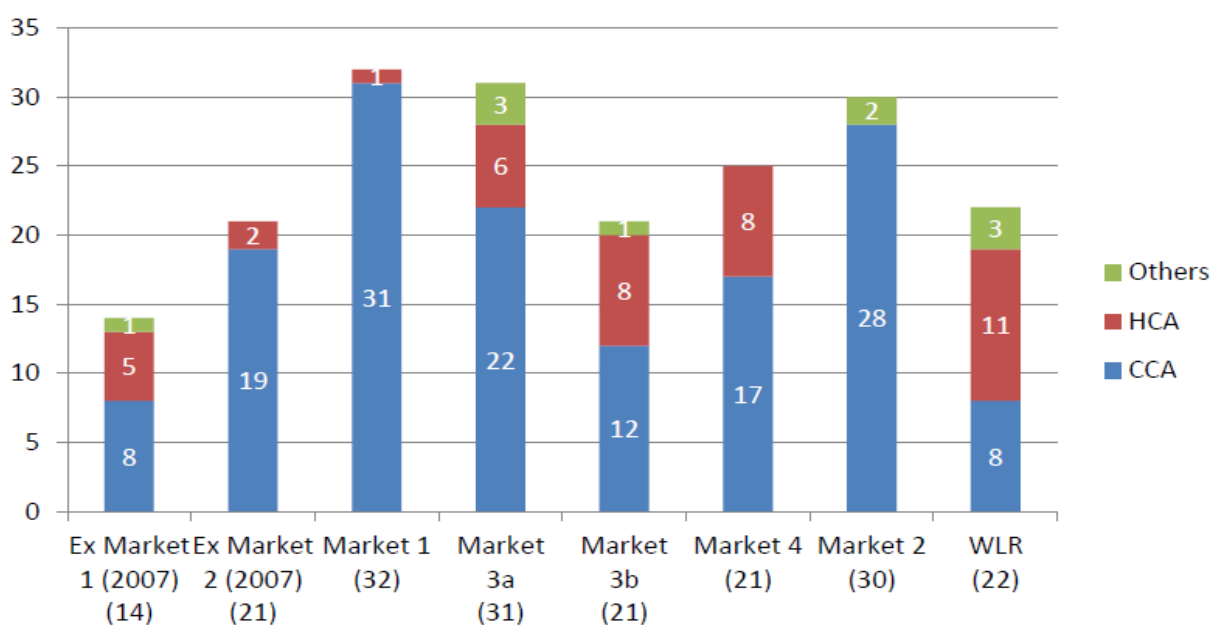
⁸⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32013H0466>

tsiviilehituslik infrastruktuuri võrk (sh kaablikanalisatsioon). Tsiviilehitusliku infrastruktuuri puhul peaksid riikide reguleerivad asutused määrama reguleeritavate varade väärtuseks sellise raamatupidamisväärtuse, millest on maha arvatud arvutamise hetkel valitsev akumulieeritud kulum ning mida on indekseeritud asjakohase hinnaindeksi, näiteks jaehinnaindeksiga. Kulupõhiste juurdepääsuhindade arvestamiseks võib kohaldada ka soovitatavast BU LRIC+ meetodist erinevat meetodit, kui see kehtis EK kuluarvestuse soovitusel jõustumise ajal ja vastab järgmistele eesmärkidele ja kriteeriumidele:

- 1) Kuluarvestuse meetodi tulemusel kujunevad juurdepääsuhinnad, mis vastavad võimalikult suurel määral tõhusal konkurentsivõimelisel turul oodatavatele hindadele. Selline kuluarvestuse meetod peaks põhinema tänapäevasel tõhusal võrgul, peegeldama vajadust tagada aja jooksul stabiilsed ja prognoositavad vaskpaar-juurdepääsuvõrguga seotud hulgimüügihinnad, mille abil välditakse märkimisväärsed hinnakõikumisi ja -šokke, et pakkuda selget raamistikku investeerimiseks, ning selle abil peab olema võimalik määrata kulupõhiseid vaskpaar-juurdepääsuvõrguga seotud hulgimüügihindu, mis toimivad ankruna järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu teenuste puhul, ning tulla toime asjakohaselt ja järjepidevalt vähenevatest mahtudest tuleneva mõjuga, mida põhjustab üleminek vaskpaar-võrkudele järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrkudele, st kuluarvestuse meetod peaks võimaldama vältida vaskpaar-juurdepääsuvõrguga seotud hulgimüügihindade kunstlikku tõusu, mis muidu leiaks aset selle tulemusel, kui kliendid lähevad üle märkimisväärselt suure turujõuga ettevõtja järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrku.
 - 2) Kulude tagasiteenimine on kuluarvestuse meetodi peamine põhimõte. Sellega tagatakse, et operaatorid suudavad katta kulusid, mis on kantud tõhusa tegevuse käigus, ning saada asjakohast tulu investeeritud kapitalilt.
 - 3) Kuluarvestuse meetod, mis annab nn asjakohaseid ostu- või müügisignaale, võimaldab saavutada sobiva tasakaalu tõhusa turule sisenemise tagamise ning piisavate investeerimisstiimulite ja eelkõige järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrkude kasutuselevõtu vahel ning seeläbi osutada uusi, kiiremaid ja parema kvaliteediga lairibateenuseid.
 - 4) Kuluarvestuse meetodiga peaks olema võimalik tagada liidus läbipaistvus ja ühtsus. Samuti peaks sellega olema võimalik tagada, et ühtse mudeli abil peegeldatakse konkreetseid siseriiklikke olusid.
 - 5) Kui ei modelleerita järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrku, peaks see kuluarvestuse meetod peegeldama järkjärgulist üleminekut vaskpaari-võrgult järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgule.
 - 6) Kuluarvestuse meetod peaks võimaldama kohaldada sellist varade väärtuse hindamise meetodit, mille puhul võetakse arvesse, et teatavaid tsiviilehituse infrastruktuuri varasid ei dubleerita konkurentsiprotsessis.
 - 7) Kuluarvestuse meetodile peavad olema lisatud vaskpaar-juurdepääsuvõrgu hindade dokumenteeritud prognoosid, mis tõendavad, et need hinnad ei kõigu märkimisväärselt ja püsivad seega stabiilsed pika aja jooksul ning et alternatiivne meetod vastab regulatiivse läbipaistvuse ja prognoositavuse põhimõtetele ning arvestab samuti vajadusega tagada hinnastabiilsus.
 - 8) Eeltoodud lõikude 5-7 nimetatud kriteeriumide täitmiseks tuleks selles liikmesriigis juba kehtivat kuluarvestuse meetodit muuta minimaalselt.
311. Järgnevalt analüüsitakse „kuludele orienteeritud hinna arvestamise meetodites“ kasutatavaid teenuse jaoks vajalike varade mahu, kulubaaside ja kulude jaotuse hindamise meetodeid.

312. Reguleeritud teenuste hinna arvestamist mõjutab oluliselt see, kas varade hindamisel võetakse aluseks tegelikult kasutusel olev sidevõrgu maht ehk kas varasid hinnatakse ülevalt-alla (*top-down*) või võetakse aluseks teoreetiliselt antud riigi jaoks optimaalseim sidevõrgu maht ehk hinnatakse varasid alt-üles (*bottom-up*) meetodist lähtuvalt. Nii reguleeritavale sideettevõtjale, kui ka regulaatorile on ressursse säästvam ülevalt-alla varade hindamise meetod, sest sellisel juhul jääb ära komplitseeritud ja ressursimahukas „ideaalse“ sidevõrgu modelleerimine. Varade alt-üles (*bottom-up*) hindamist kasutatakse eesmärgiga välistada juba olemasoleva monopoolse sidevõrgu ebaefektiivsust. Eestis eksisteerib andmeside- ja kõneteenuste turul sideettevõtjate vahel tihe konkurents (kui võtta arvesse ka mobiilsidevõrgu operaatoreid), mis piirab oluliselt sideettevõtjate ebaefektiivsete investeeringute tegemise võimalusi. Konkurendid kasutaksid sellised ettevõtja ebaefektiivsused oma konkurentsiolekorra parandamiseks. Seetõttu on vähetõenäoline, et Telia sidevõrk sisaldaks olulisi ebaefektiivsusi, mida tuleks alt-üles (*bottom-up*) mudeliga korrigeerida.

313. Euroopa riikide sideturu regulaatorite poolt kasutatakse lairiba juurdepääsu turul (vt joonisel 6 *market 3b*) kuludele orienteeritud hindade arvestamisel nii varade ajaloolistel kuludel (*HCA - historical cost accounting*) kui ka varade käesoleva aja väärtusel (*CCA - current cost accounting*) põhinevat kulubaasi. Varade ajaloolistel kuludel põhineva kulubaasi aluseks on reguleeritava sideettevõtja majandusaasta aruandes sisalduvad kulud. See tähendab, et aluseks võetakse sideettevõtja poolt tehtud investeeringute tegelik ajalooline väärtus. Varade käesoleva aja väärtusel põhineva kulubaasi aluseks võetakse investeeritud vara käesoleva aja turuväärtus.

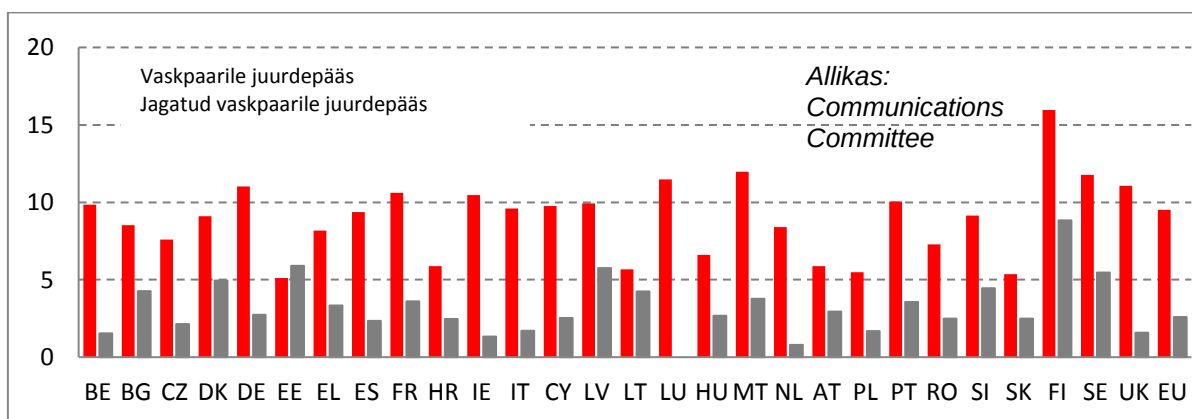
Joonis 6. Euroopa riikide sideturu regulaatorite poolt kehtestatud hinnaregulatsioonides kasutatavate varade kulubaaside võrdlus⁸⁶

314. Varade ajaloolistel kuludel põhinev kulubaasi kasutamine on võrreldes varade käesoleva aja väärtusel põhineva kulubaasiga vähem koormav nii reguleeritavale sideettevõtjale, kui ka regulaatorile. Varade ajalooline kulubaasi aluseks on reguleeritava sideettevõtja tehtud investeeringud, mida ei ole vaja ümber arvestada käesoleva aja väärtusesse. Samas tuleb varade käesoleva aja väärtusel põhineva kulubaasi korral leida

⁸⁶ BEREC Report Regulatory Accounting in Practice 2016, lk 12
http://www.berec.europa.eu/eng/document_register/subject_matter/berec/reports/6479-berec-report-regulatory-accounting-in-practice-2016

tehtud investeeringute käesoleva aja turuväärtus. Sellise ümberarvutuse teostamine on erinevaid turuhindasid arvesse võttes komplitseeritud ja eeldab sageli ka eksperthinnangute koostamist, mis muudab käesoleva aja väärtusel põhineva kulubaasi arvestamise võrreldes varade ajaloolise kulubaasi arvestamisega oluliselt tööjõuressursi mahukamaks.

315. Varade ajaloolistel kuludel põhineva kulubaasi aluseks võtmine tagab reguleeritavale sideettevõtjale tehtud investeeringute tagasiteenimise. Samas võib varade käesoleva aja väärtusel põhineva kulubaasi aluseks võtmine seada reguleeritava sideettevõtja investeeringute tagasi teenimise ohtu, kui varade käesoleva aja turuväärtus langeb. Kui varade käesoleva aja turuväärtus tõuseb, siis tekib reguleeritaval sideettevõtjal varade käesoleva aja väärtusel põhineva kulubaasi alusel võimalus teenida hulgitasandil märkimisväärselt kõrgemaid kasumeid (vara käesoleva aja turuväärtuse ja tegeliku ajaloolise väärtuse vahe võrra) ning selle arvelt ristsubsideerida jaetasandi teenuseid, mis võib viia teiste sideettevõtjate konkurentsi olukorra kahjustumiseni jaetasandi teenuste osas.
316. Lairibaühendusele juurdepääsu hulгимүүги teenuste hinnad sisaldavad ka juurdepääsuvõrgu vaskpaaride (ADSL 2+ ja VDSL tehnoloogia baasil) hindasid. Nagu Joonis 7. **Vaskpaarile juurdepääsu kuutasu (EUR), oktoober 2015, allikas Communications Committee** nähtub, on Eestiga võrreldes enamikes EL liikmesriikides vaskpaarile juurdepääsu hulgihindad oluliselt kõrgemad. Suuremas osas on neis EL liikmesriikides vastavad hinnad arvestatud *varade käesoleva aja väärtusel põhineva* kulubaasi alusel. Vaskpaari ajalooline amortisatsiooni kulu on madalam kui käesoleva aja väärtuse alusel arvestatud amortisatsiooni kulu. Samas on Telia investeeringud vaskpaaridesse märkimisväärses osas juba amortiseerunud. Telia vaskpaarile juurdepääsu hulgihindade arvestamise üleviimine varade ajaloolistelt kuludelt käesoleva aja väärtusel põhinevale kulubaasile viiks hindade märkimisväärses tõusuni. Selline lairibaühenduste hulгимүүги hinnatõus põhjustaks omakorda praeguses turuolukorras niigi väikese lairibaühenduse juurdepääsu hulgi teenuse mahu (2015. aastal oli hulгимүүги tasandil ...* lairibaühendust, vt Tabel 12. **Hulgitasandil teiste sideettevõtjate kasutusse antud lairibaühenduste arv perioodil 2011 ja 2013 – 2015**) languse ja võimalik, et ka teenuse enda hääbumise. Starman on siseriikliku konsultatsiooni raames esitanud arvamuse, et hetkel kehtiv vaskpaarile juurdepääsu hind on liialt kõrge, mistõttu kahjustaks lairibaühenduse juurdepääsu hulgi teenuse hinnatõus (mis tõstab mh lairibaühenduste hulгимүүgi hindu) tõenäoliselt lairibateenuse jaeturul konkurentsi.

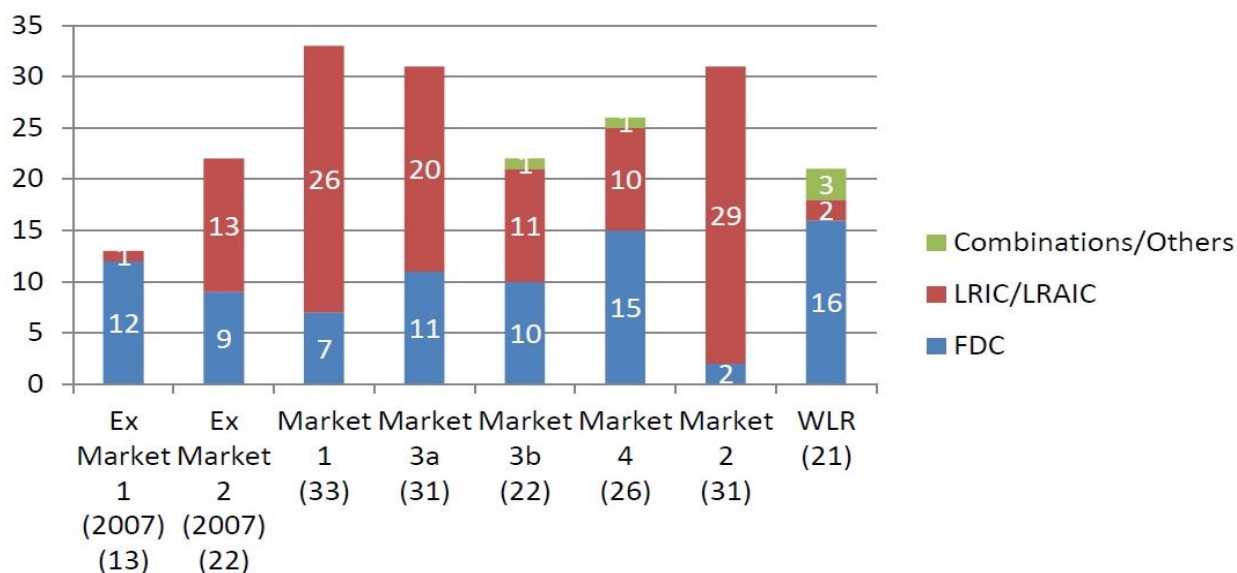

Joonis 7. Vaskpaarile juurdepääsu kuutasu (EUR), oktoober 2015, allikas Communications Committee ⁸⁷

317. Euroopa riikide sideturu regulaatorite poolt rakendatakse kuludele orienteeritud hindade arvestamisel täielikult jaotatud kulude (*FDC* – full distributed costs) või

⁸⁷ http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?action=display&doc_id=15807

pikaajaliselt lisanduvate kulude (*LRIC* – long run incremental costs) meetodit. Näiteks lairibale juurdepääsu hulgituru (vt joonis 9 *market 3b*) hindade arvestamisel kasutab *FDC* -meetodit 10 riiki ja *LRIC*-meetodit 11 riiki.

Joonis 8. Euroopa riikide sideturu regulaatorite poolt kehtestatud hinnaregulatsioonides kasutatavate varade kulubaaside võrdlus⁸⁸

318. Täielikult jaotatud kulude arvestamise meetod võimaldab reguleeritaval sideettevõtjal jaotada teenustega seotud kulud proportsionaalselt kõikide vastavat kuluallikat kasutavate teenuste vahel. Pikaajaliselt lisanduvate kulude meetod võimaldab reguleeritud teenuse kuludena võtta arvesse ainult neid kulusid, mis kaovad, kui vastavat teenust enam ei osutataks (reguleeritava teenusega lisanduvad kulud). Investeeringute tagamise osas annab täielikult jaotatud kulude arvestamise meetod reguleeritavale sideettevõtjale suurema kindluse, kui pikaajaliselt lisanduvate kulude meetod, kuna tagab investeeringute tegevuspõhise jaotamise reguleeritud ja reguleerimata teenuste vahel. Samas kui pikaajaliselt lisanduvate kulude meetod piirab reguleeritud ja reguleerimata teenustele tehtud ühiste investeeringute omistamist reguleeritud teenustele.

319. Telia on rakendanud „kuludele orienteeritud hinna arvestuse meetodit“, mis lähtub varade mahu hindamisel ülevalt alla meetodist, varade ajaloolistel kuludel põhinevast kulubaasist ja täielikult jaotatud kulude arvestamise meetodist (ehk *TD HC FDC* – top-down historical costs full distribution costing meetodit) lairibale juurdepääsu hulgituru teenuste korral alates 2014. aastast. *TD HC FDC*-meetodi alusel määratud hinnad ei ole perioodil 2014-2016 muutunud (vt Tabel 18. **Telia riikliku tasandi lairiba ühenduste (hulgimüük) hinnad perioodil 2014-2016**) ja taganud seeläbi sideettevõtjatele läbipaistva ja püsiva hulgitasandi teenuste keskkonna.

320. *TD HC FDC*-meetodi alusel arvestatud hinnad on kindlustanud ka Telia ning teiste fikseeritud sidevõrgu operaatorite jätkuva huvi investeerida sidevõrkude ja -teenuste arendamisse. Nagu Joonis 9 nähtub, on fikseeritud sidevõrgu operaatorid perioodil 2007 – 2016 stabiilselt investeerinud ca 30 – 43 miljonit eurot aastas, va üldise majanduse languse perioodil (2009 – 2010) sidevõrkude ja -teenuste arengusse. Kõigi fikseeritud sidevõrgu operaatorite kogu investeeringute suhe kogu käibesse on olnud enamuse perioodist 15 – 20%, mis on sarnane või kõrgem Saksamaa, Itaalia, Hispaania, Rootsi ja

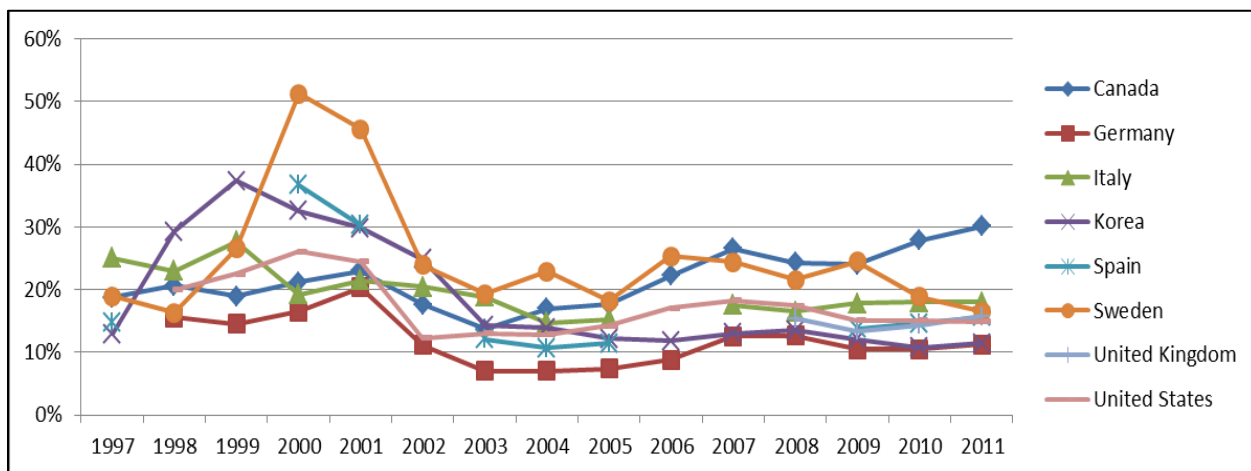
⁸⁸ BEREC Report Regulatory Accounting in Practice 2016, lk 14

http://www.berec.europa.eu/eng/document_register/subject_matter/berec/reports/6479-berec-report-regulatory-accounting-in-practice-2016

Suurbritannia vastavatest näitajatest⁸⁹ (vt Joonis 10). Nimetatud riigid kasutavad fikseeritud sidevõrgule juurdepääsu hulgiteenustele reguleeritud hindade arvestamisel CC LRIC-meetodit.

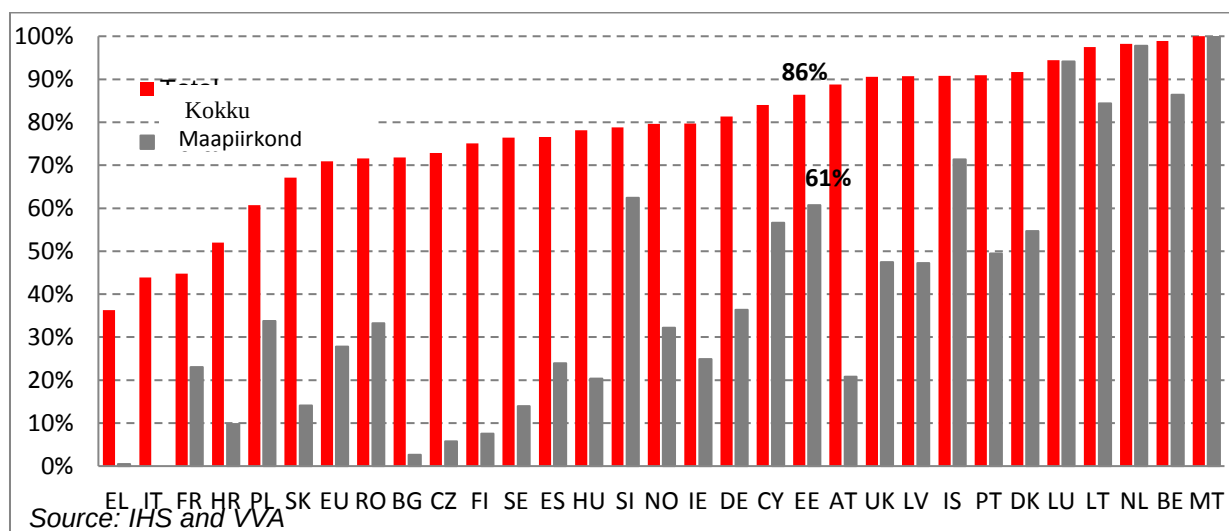
...*

Joonis 9. Fikseeritud sidevõrgu operaatorite investeeringud ja investeeringute suhe käibesse perioodil 2007 - 2015

Joonis 10. Teiste riikide fikseeritud sidevõrgu operaatorite investeeringute ja käibe suhe 1997 – 2011

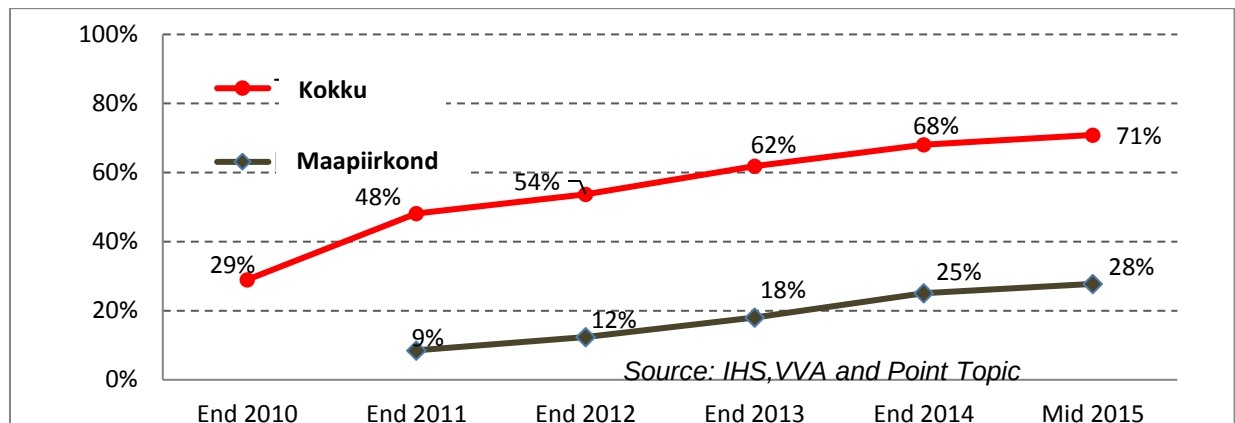
321. Võrreldes Eesti sidevõrkude arengut teiste Euroopa riikidega selgub, et TD HC FDC-meetod on sobiv soodustamiseks järgmise põlvkonna sidevõrkude arengut. Nagu Joonis 11 ja Joonis 12 nähtub, et Eesti on järgmise põlvkonna sidevõrkude arengu osas (kokku katvus 86% ja maapiirkondades 61%) märkimisväärselt üle Euroopa keskmise (kokku katvus 71% ja maapiirkonnas 28%).

Joonis 11. Järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu (FTTP, VDSL ja Docsis 3.0) katvus EL liikmesriikides, juuni 2015, allikas EK raport 2016⁹⁰

⁸⁹ Vt peatükk 5.4 „Competition & investment: An analysis of the drivers of superfast broadband“, WIK-Consult report http://www.wik.org/fileadmin/Studien/2015/Competition_and_investment_superfast_broadband.pdf

⁹⁰ Broadband market developments in the EU 2016 <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/connectivity#Article>

Joonis 12. Järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu (FTTP, VDSL ja Docsis 3.0) katvus ELs, 2010-2015, allikas EK raport 2016⁹¹

322. Teliale lairiba juurdepääsu hulgiturul kuludele orienteeritud hinna arvestuse TD HC FDC meetodi alusel hinnakohustuste kehtestamine on kooskõlas ESS-iga⁹², kuna see:

- on mõistlik ja otstarbekas;
- on mittediskrimineeriv, kuna Telia lairibale juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvad teenused mõjutavad konkurentsi vertikaalselt allapoole seotud jaeturgudel. Telia ulatusliku infrastruktuuri olemasolu tõttu on nende mõju oluliselt suurem kui teiste sideettevõtjate selle turu koosseisu kuuluvatel teenustel.
- on läbipaistev, sest kohustused on kehtestatud selliselt, et isikule on üheselt arusaadav, mida TJA tema suhtes on otsustanud ning millised õigused ja kohustused sellest temale tulenevad;
- tagab märkimisväärse turujõuga ettevõtjatele tehtud kulude ja investeeringute tagasi teenimise, ning võimaldab teenida otstarbekalt kasutatud kapitalilt mõistlikku kasumit;
- teenib efektiivse ja pideva konkurentsi huvi ja suurendab lõppkasutajate kasu, kuna nimetatud kohustuse eeldatavaks tulemuseks on reguleeritava hulgituru hindade baseerumine tegelikel kuludel. Seega neile teistele sideettevõtjatele, kellele juurdepääsu rent on oluline kulu, väheneb jae- ja hulgihindade kokku surumise oht ning väheneb turult väljatõrjumise tõenäosus. See omakorda tagab sideettevõtjate paljususe, mis loob eeldused lõppkasutajatele osutatavate jaeteenuste valiku ja kvaliteedi parandamiseks ehk suureneb lõppkasutajate kasu.

Sellest tulenevalt on õigustatud Teliale hinnakohustuste kehtestamine.

323. Teliale lairibale juurdepääsu hulgiturul hinnakohustuste kehtestamine kuludele orienteeritud hinna arvestuse TD HC FDC-meetodi alusel on kooskõlas Euroopa Komisjoni kuluarvestuse soovitusega⁹³, kuna on täidetud järgnevad soovitusel punktis 40

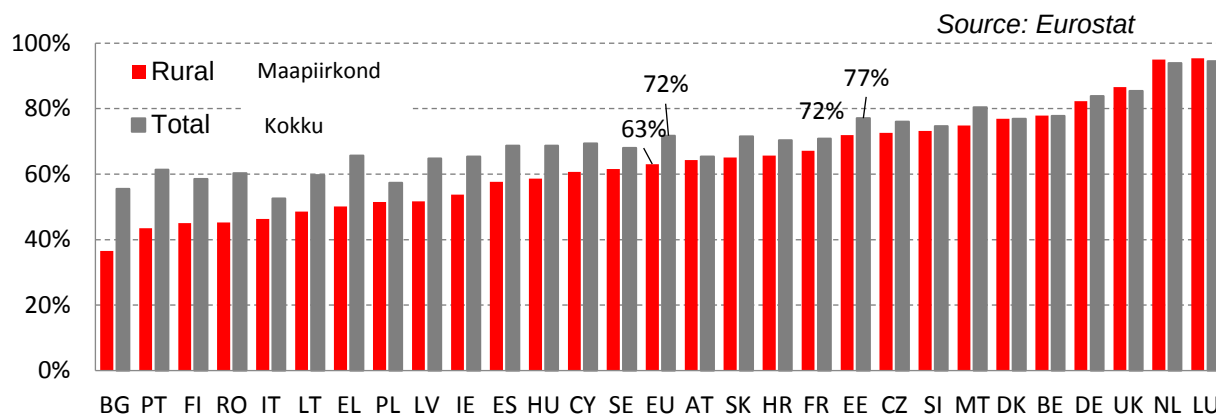
⁹¹ Broadband market developments in the EU 2016 <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/connectivity#Article>

⁹² ESS § 135 lõike 1 alusel peab TJA tagama, et toiming või meede on mõistlik ja otstarbekas, mittediskrimineeriv ja läbipaistev. ESS § 52 lõike 2 alusel kehtestades hinnakohustused ja soodustades sideettevõtja investeerimist järgmise põlvkonna sidevõrkudesse, võtab TJA arvesse sideettevõtja tehtud investeeringuid ja seda, et märkimisväärse turujõuga ettevõtjal peab olema võimalik teenida otstarbekalt kasutatud kapitalilt mõistlikku kasumit, võttes arvesse kaasnevaid riske, mis on omased nimetatud konkreetse uue võrguprojekti investeeringutele. Samuti lähtub TJA hinnakohustuste kehtestamisel põhimõttest, et igasugune nõutav kulude katmise mehhanism või hinna kujundamise meetod peab teenima efektiivse ja pideva konkurentsi huvi ja suurendama tarbijate kasu.

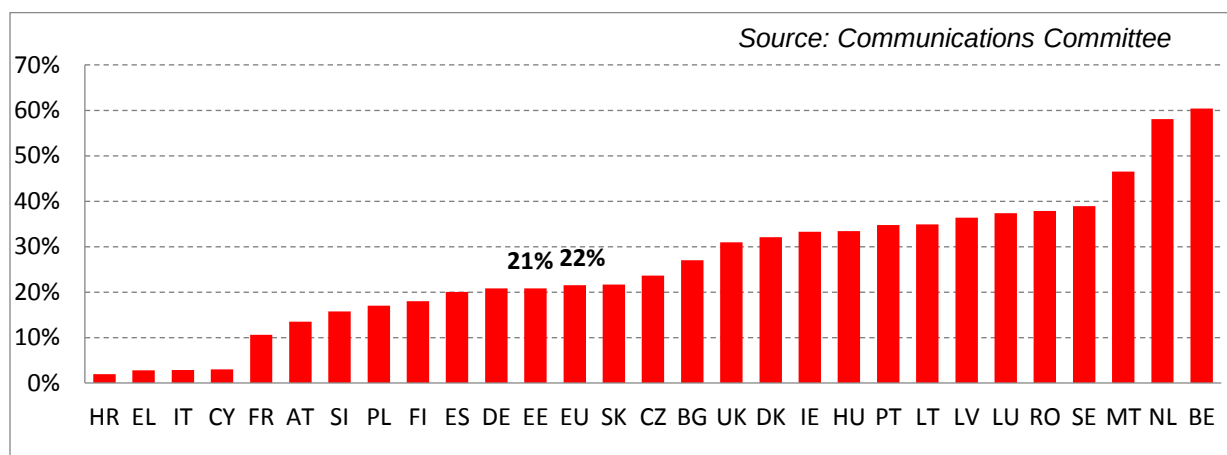
⁹³ EK soovitusel punkt 40 sätestab nõuded, mis peavad olema täidetud, kui kasutatakse BU LRIC+ meetodist erinevat meetodit, Eesti puhul TD HC FDC

esitatud nõuded. Viimased peavad olema täidetud, kui kasutatakse *BU LRIC+* meetodist erinevat meetodit (Eesti puhul siis *TD HC FDC*-meetod):

- 1) *TD HC FDC* meetodi rakendamise tulemusel kujunevad juurdepääsuhinnad, mis vastavad suurel määral tõhusal konkurentsivõimelisel turul oodatavatele hindadele. Selline kuluarvestuse meetod põhineb tänapäevasel tõhusal Telia sidevõrgul (vt ülaltoodud lõiku 60). See tagab stabiilsed ja prognoositavad vaskpaar-juurdepääsuvõrgu hulgimüügihinnad (vt alltoodud lõik 7 ja Joonis 15. **Vaskpaarile juurdepääsu teenuse kuutasu ja mahu võrdlus**), mille abil välditakse märkimisväärseid hinnakõikumisi ja –šokke ning pakub selget raamistikku investeerimiseks. *TD HC FDC*-meetodi abil on võimalik määrata kulupõhiseid vaskpaar-võrgu hulgimüügihindu, mis toimivad ankruna järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu teenuste puhul. Samuti tulevad *TD HC FDC*-meetodi alusel määratud hinnad toime vaskpaar-võrgul osutavate teenuste vähenevatest mahtudest tuleneva mõjuga, mida põhjustab üleminek vaskpaar-võrkudele järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrkudele. Rakendatav kuluarvestuse meetod võimaldab vältida vaskpaar-võrgu hulgimüügihindade kunstlikku tõusu, mis leiaks aset selle tulemusel, kui kliendid lähevad üle märkimisväärse turujõuga ettevõtja järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrku. Kõiki eelloetletud tingimuste täitmist põhjendab eelkõige asjaolu, et rakendatava *TD HC FDC*-meetodit on kasutatud vaskpaarile juurdepääsu hindade arvestamisel juba aastast 2007. ja need hinnad olnud stabiilsed (vt Joonis 15. **Vaskpaarile juurdepääsu teenuse kuutasu ja mahu võrdlus**). Samuti on olnud stabiilsed ja viimastel aastatel ka kasvavad investeringud sidevõrgu arendamisse (vt ülaltoodud Joonis 9. **Fikseeritud sidevõrgu operaatorite investeringud ja investeringute suhe käibesse perioodil 2007 - 2015**) ning järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu katvus Eesti on märkimisväärselt üle EL liikmesriikide keskmise (vt Joonis 11. **Järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu (FTTP, VDSL ja Docsis 3.0) katvus EL liikmesriikides, juuni 2015, allikas EK raport 2016** Joonis 11 ja Joonis 12. **Järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu (FTTP, VDSL ja Docsis 3.0) katvus ELs, 2010-2015, allikas EK raport 2016**).
- 2) Kulude tagasiteenimine on *TD HC FDC*-meetodi peamine põhimõte. Sellega tagatakse, et operaatorid suudavad katta kulud, mis on kantud tõhusa tegevuse käigus, ning saada asjakohast tulu investeeritud kapitalilt.
- 3) *TD HC FDC*-meetod annab nn asjakohaseid ostu- või müügisignaale, saavutab sobiva tasakaalu tõhusa turule sisenemise tagamise ning piisavate investeerimis-stiimulite ja eelkõige järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrkude kasutuselevõtu vahel ning seeläbi toetab uusi, kiiremaid ja parema kvaliteediga lairibateenuseid. Seda kinnitab asjaolu, et Telia on rakendanud reguleeritavatele juurdepääsu teenuste hindade arvestamisele alates 2007. aastast *TD HC FDC*-meetodid ja selle aja jooksul on Eestis, mis on üks väiksema elanikkonna tihedusega riike Euroopas (ca 29 in/km²) ühendatud fikseeritud lairibaühendusega maapiirkonnas 72% ja kokku 77% majapidamistest, mis on rohkem kui Euroopa Liidu vastavad keskmised näitajad, maapiirkonnas 63% ja kokku 72% (vt Joonis 13). Fikseeritud kiire lairibaühendusega (üle 30 Mbps) on Eestis ühendatud 21% majapidamistest, mis on vastava Euroopa Liidu keskmise näitaja (22%) lähedal (vt Joonis 14).

Joonis 13. Fikseeritud lairibaühendusega majapidamiste osakaalud EL liikmesriikides 2015, allikas EK raport 2016⁹⁴

Joonis 14. Fikseeritud kiire lairibaühendusega (vähemalt 30 Mbps) majapidamiste osakaalud EL liikmesriikides 2015, allikas EK raport 2016⁹⁵

- 4) *TD HC FDC*-meetod tagab liidus läbipaistvuse ja ühtsuse ning peegeldab konkreetseid siseriiklikke olusid, kuna selle alusel arvestatud hinnad annavad selge ja arusaadava ülevaate Eesti lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste kuludest.
- 5) *TD HC FDC*-meetod ei modelleeri alt-üles järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrku, vaid lähtub reaalsest järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu arengust. Seetõttu peegeldab *TD HC FDC* meetod järkjärgulist üleminekut vaskpaar-võrgult järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgule.
- 6) *TD HC FDC*-meetod kohaldab sellist varade väärtuse hindamise meetodit, kus teatavaid tsiviilehituse infrastruktuuri varasid konkurentsiprotsessis ei dubleerita (tsiviilehituse infrastruktuur amortiseeritakse ajaloolise väärtuse alusel);
- 7) *TD HC FDC*-meetodile on lisatud vaskpaari-juurdepääsuvõrgu hindade dokumenteeritud prognoosid (vt Joonis 16), mis tõendavad hindade suhtelise stabiilsuse pika perioodi jooksul. Viimane tingimus vastab regulatiivse läbipaistvuse ja prognoositavuse põhimõtetele: kindlaksmääratud asukohas kohaliku juurdepääsu hulgituru hinnakohustustes⁹⁶ on sätestatud põhimõte, et vaskpaarile juurdepääsu

⁹⁴ Broadband market developments in the EU 2016 <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/connectivity#Article>

⁹⁵ Broadband market developments in the EU 2016 <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/connectivity#Article>

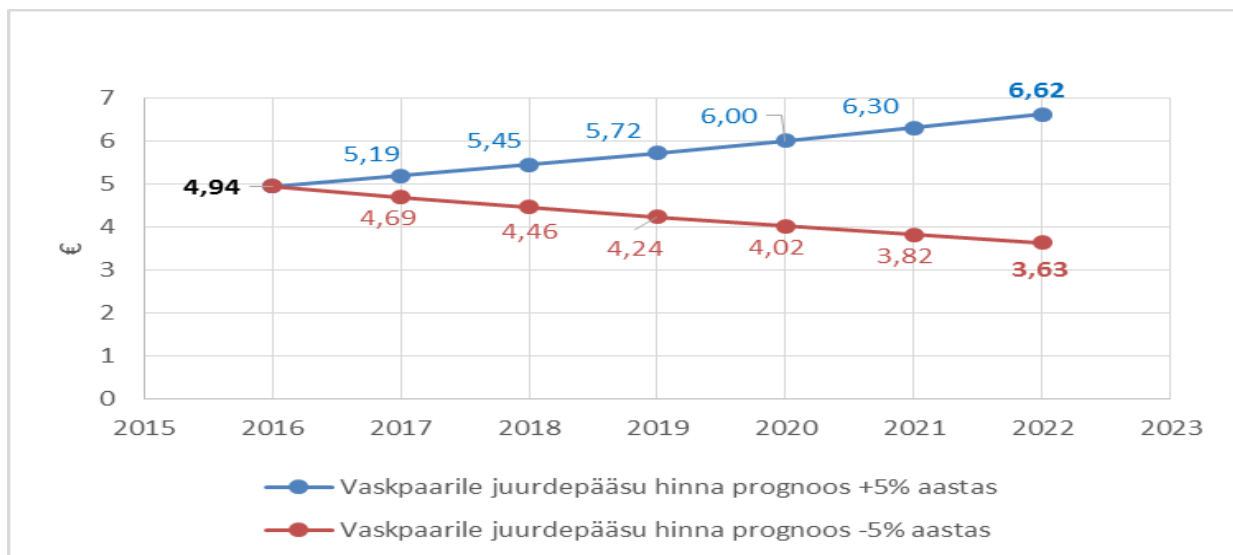
⁹⁶

http://www.tja.ee/public/documents/Elektrooniline_side/Sideturu_osakond/Reguleeritavad_turud/Fuusiline_juurdepaas_fiks_vorgule/T3a_Otsuse_kavand_nonconf.pdf peatükk 6.5.4

teenus hind ei tohi kalendriaastas muutuda rohkem kui 5%. Seega jääb vaskpaarile juurdepääsu teenuse kuutasu tulevikus aastani 2022. vahemikku 3,63€ kuni 6,62€. Ka vaskpaarile juurdepääsu varasemad hinnad (perioodil 2009 – 2016) on olnud stabiilsed, vt Joonis 15. **Vaskpaarile juurdepääsu teenuse kuutasu ja mahu võrdlus**

...*

Joonis 15. Vaskpaarile juurdepääsu teenuse kuutasu ja mahu võrdlus

Joonis 16. Vaskpaarile juurdepääsu teenuse hinna prognoos aastateks 2016 – 2022

- 8) Eeltoodud lõikude 5-7 kõik kriteeriumid on täna kehtiva *TD HC FDC*-meetodi alusel juba täidetud.
324. Eeltoodust tulenevalt on lairiba juurdepääsu hulgiturul ESS ja Euroopa Komisjoni kuluarvestuse soovitusel sätestatud põhimõtetest⁹⁷ lähtuvalt ja tulenevalt hetkel kehtiva *TD HD FDC* meetodi mõjust Eesti sideturu arengule, konkurentsile ning sideettevõtjate investeringutele mõistlik ja otstarbekas jätkata kuludele orienteeritud hinna arvestamisel *TD HC FDC*-meetodiga. Samuti ei ole *TD HC FDC*-meetodi rakendamine Teliale ega TJA-le ülemäära koormav, kuna nii mõlemal on tänaseks pikaajaline *TD HC FDC*-meetodi kasutamise kogemus.
325. Kokkuvõtvalt on TJA seisukohal, et kavandatavad hinnakohustused ei ole Teliale ülemääraselt koormavad. Samuti on Telial olemas nimetatud kohustuste täitmiseks vajalik tehniline valmisolek ja ressurss, kuna sarnased kohustused olid Teliale kehtestatud ka eelmise Konkurentsiameti 11.11.2013 otsusega nr 8.3-1/13-002.

6.5.4. Hinnakohustuse kehtestamine

326. TJA otsustab kehtestada Teliale lairibale juurdepääsu hulgiturul otsuse peatükis 6.5.2. Hinnaga seotud konkurentsiprobleemid ja hindade analüüs“ kirjeldatud konkurentsi probleemide vältimiseks ning lõppkasutajate huvide kaitseks ESS § 50 lg 1 punktis 4 sätestatud kulude eraldi arvestuse kohustuse ning ESS § 50 lõige 1 punktis 7 sätestatud kuludele orienteeritud tasudega seotud kohustuse.
327. Kulude eraldi arvestuse ja kuludele orienteeritud tasude kohustuse raames kavandab TJA kohustada Teliat järgmisteks tegevusteks:

⁹⁷ Eelkõige ESS § 52 lõige 2 ja EK kuluarvestuse soovitusel lõik 40.

- 1) Telia peab rakendama teistele sideettevõtjatele ja/või endale osutatava lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste kulude eraldi arvestamiseks otsuse lisas 5 toodud *TD HC FDC*-meetodit;
- 2) Telia peab rakendama teistele sideettevõtjatele osutavatele lairiba juurdepääsu hulgituru teenustele hindu, mis ei ole kõrgemad kui otsuse lisas 5 toodud *TD HC FDC*-meetodi põhised kuludele orienteeritud hinnad;
- 3) Telia võib rakendada lairiba juurdepääsu hulgituru teenustele allahindluseid kui need on tegevuspõhised;
- 4) Telia võib rakendada lairibale juurdepääsu hulgituru teenustele erinevaid hindasid, kui need on põhjendatud kvaliteedi erinevustega ja/või piirkondlike iseärasustega;
- 5) Telia ei või lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste liitumishindadesse arvestada oma põhivarana arvele võetud kulusid, millelt arvestatakse kulumit;
- 6) Telia peab regulaarselt vähemalt üks kord aastas lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste hinnad ümber arvestama lähtudes viimase majandusaasta kuludest;
- 7) Telia peab lairiba juurdepääsu hulgituru teenuste koosseisu kuuluvate vaskpaarile juurdepääsu hindade aluseks võtma kindlaksmääratud asukohas kohaliku juurdepääsu hulgituru märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamise otsuse alusel arvestatud vaskpaarile juurdepääsu hinnad.

6.6. Kehtestatavate kohustuste täitmise tähtaeg

328. Vastavalt ESS § 49 lõikele 4 annab TJA mõistliku tähtaja märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistatud isikule märkimisväärse turujõuga ettevõtjaks tunnistamise otsuse sätestatud kohustuste täitmiseks.
329. TJA nõuab lairiba juurdepääsu hulgiturul Telialt temale otsuse peatükkides 6.2.4. Juurdepääsu kohustuste kehtestamine“, 6.3.4. Mittediskrimineerimise kohustuse kehtestamine“, 6.4.4. Läbipaistvuskohustuste kehtestamine“ ja 6.5.4. Hinnakohustuse kehtestamine“ kirjeldatud kohustuste täitmist alates 01.08.2017.
330. Kuni otsuse jõustumiseni kehtivad lairiba juurdepääsu hulgiturul Teliale Konkurentsiameti 11.11.2013 otsusest nr 8.3-1/13-002 tulenevad kohustused.
331. Tähtaegade määramisel on TJA arvestanud, et need on kehtestatavate kohustuste täitmiseks põhjendatud ja piisavad. Telial on olemas tehnilised võimalused ning varasem kogemus lairiba juurdepääsu hulgituru koosseisu kuuluvate hulgiteenuste osutamisel koos läbipaistvus-, mittediskrimineerimise-, juurdepääsu- ning hinnakohustuste täitmisega.
332. Võttes arvesse eeltoodut, ei ole kohustuste täitmise tähtaeg Teliale ülemääraselt koormav.